

AMÉLIE
NOTHOMB
PROTIV
KATILINE

© 1999

Amélie, Notomb, Protiv, Katiline

Amelie Nothomb

Protiv Katiline

Posvećeno Beatrici Commenge

Ratom ću te nazvati i ratne ću slobode na tebi primijeniti i tvoje ću tajnovito i obilježeno lice držati u rukama...

YVES BONNEFOY

Čovjek o sebi ništa ne zna. Misli da će se naviknuti na to da bude ono što jest, no upravo je suprotno. Kako godine prolaze, on sve manje shvaća tko je ta osoba u čije ime govori i čini sve ono što govori i čini.

To i nije neki problem. Zbog čega bi živjeti životom kakva neznanca predstavljalo poteškoću? Tako je možda i bolje: saznajte tko ste i počete se mrziti.

Ova uobičajena otuđenost nikada me ne bi zasmatala da nije bilo – ne znam kako bih to rekao – da nisam upoznao gospodina Bernardina.

Pitam se kada je započela ta priča. Kao i za Stogodišnji rat, moguće je navesti barem tucet datuma. Ispravno bi bilo reći da je cijela zгода započela prije godinu dana; također bi bilo točno kad bih rekao da se obrat dogodio prije šest mjeseci. Međutim, bilo bi prikladnije njezin početak smjestiti tamo negdje oko mojega vjenčanja, ima tome četrdest tri godine. Iako, najtočnije datiranje, u doslovnom značenju te riječi, sastojalo bi se u tome da priču započnemo s danom mojega rođenja, ima tome šezdeset šest godina. Odlučit ću se za prvi prijedlog: sve je počelo prije godinu dana.

Postoje kuće koje izdaju zapovijedi. Neizbježnije su i od same sudbine: uvjere vas na prvi pogled. Morat ćete ovdje stanovati.

Uoči moga šezdeset petog rođendana, Juliette i ja počeli smo tražiti kuću na selu. Vidjeli smo tu kuću i odmah smo znali da će biti naša. Iako prezirem velika slova, jednostavno moram napisati Kuća, jer više je nećemo napuštati, ona je čekala nas, i mi smo oduvijek čekali nju.

Da, oduvijek: otkako smo Juliette i ja oženjeni. U zakonskome smislu, to smo već četrdeset tri godine. U zbilji, iza nas je već šezdeset godina braka. U predškoli smo bili u istom razredu. Prvog dana osnovne škole, ugledali smo jedno drugo i zavoljeli se. Nikada se nismo rastali.

Juliette je oduvijek bila moja žena; a bila mi je i sestra i kći – iako nas po godinama dijeli samo mjesec dana razlike. Zato nikada nismo imali djece. Nikada mi nije bilo potrebno nijedno drugo ljudsko biće: Juliette mi je bila sve.

Bio sam profesor grčkoga i latinskoga u gimnaziji. Volio sam to zanimanje, imao sam dobar odnos sa svojim malobrojnim učenicima. Unatoč tome, mirovinu sam iščekivao onako kao što mistik iščekuje smrt.

Ova moja poredba nije slučajna. Juliette i ja oduvijek smo težili za tim da se oslobodimo onoga što su ljudi učinili od života. Studij, posao, društveni život, iako svedeni na ono najjednostavnije, bili su nam preteški. Naš vlastiti brak djelovao nam je kao formalnost.

Juliette i ja željeli smo doživjeti dob od šezdeset pet godina, željeli smo napustiti taj gubitak vremena koji se zove svijet. Kao gradski ljudi od rođenja, žudjeli smo za time da živimo na selu, ne toliko iz ljubavi prema prirodi, koliko iz potrebe za samoćom. Bila je to bjesomučna potreba poput gladi, žeđi i gađenja.

Kada smo ugledali Kuću, proželo nas je predivno olakšanje: postoji, dakle, to mjesto za kojim od djetinjstva žudimo. Da smo se i usudili zamišljati, zamislili bismo ga baš kao taj proplanak pokraj rijeke, s tom kućom koja je zapravo Kuća – skladna, nevidljiva, obrasla glicinijom.

Na udaljenosti od četiri kilometra nalazi se Mauves, selo u kojemu se može naći sve što nam je potrebno. S druge strane rijeke nalazi se jedna druga, jedva uočljiva kuća. Vlasnik nam je rekao da ondje stanuje neki liječnik. čak da smo to i htjeli, ništa drugo ne bi nas potpunije umirilo: Juliette i ja namjeravali smo se povući od svijeta, a na trideset metara od našega utočišta nalazio se liječnik!

Ni trenutka nismo oklijevali. Za sat vremena kuća je postala Kuća. Nije bila skupa, nikakve radove nije trebalo poduzimati. Sve konce kod ovoga posla u svojim je rukama držala sreća, bilo je to nedvojbeno.

Pada snijeg. Padao je i prije godinu dana, onda kada smo se doselili. Bili smo oduševljeni: zbog tih nekoliko centimetara bjeline već od prve večeri imali smo snažan dojam da smo doma. Sljedećega jutra, osjećaj da smo ovdje doma bio je snažniji od sve one četrdeset tri prethodne godine stanovanja u onom gradskom stanu koji unatoč svemu tome nikada nismo napustili.

Napokon sam se potpuno mogao posvetiti Julietti.

Teško je to objasniti: nikada nisam osjećao kao da imam dovoljno vremena za svoju suprugu. Što sam joj pružio u ovih šezdeset godina? Ona mi je sve. Isto to i ona kaže za mene, što svejedno ne umanjuje moj osjećaj duboke nepotpunosti. Ne smatram se lošim ili prosječnim čovjekom, no osim mene, Juliette nikada nije imala ništa i nikoga. Ja sam bio i ostao sam njezin život. Od te misli zaustavlja mi se dah u plućima.

Što smo tih prvih dana radili u Kući? Mislim – ništa. Ništa, osim onih nekoliko šetnji po šumi tako bijeloj i tihoj da smo se često znali zaustaviti i začuđeno se zgedati.

I ništa drugo. Stigli smo onamo kamo smo od djetinjstva željeli stići. I istog trena znali smo da je takav život ono čemu smo cijeloga života težili. Da nije bio poremećen naš mir, znam da bismo tako proživjeli sve do smrti.

Od ove zadnje rečenice podilaze me srsi. Jasno mi je da loše pripovijedam. činim pogreške. Ne netočnosti ili neistinitosti, već pogreške. Najvjerojatnije zbog toga što ne razumijem ovu priču: ona me nadilazi.

Evo jedne pojedinosti toga prvog tjedna, a savršeno ga se sjećam: pokušavao sam u kaminu naložiti vatru i, naravno, to mi nije polazilo za rukom. Izgleda da su potrebne godine vježbanja prije nego vam uspije takav pothvat. Proizveo sam nešto što je gorjelo; to se, međutim, ne bi moglo nazvati vatrom, jer bijaše očigledno da neće potrajati. Recimo da sam uspio prouzročiti trenutno sagorijevanje: i već zbog toga sam bio ponosan.

Dok sam onako čučao pokraj ognjišta, okrenuo sam glavu i pogledao Juliette. Sjedila je posve blizu, u jednom niskom naslonjaču i promatrala vatru onim svojim pogledom punim koncentracije i poštovanja prema trenutnom zbivanju, a u ovom slučaju – prema onom nesretnom ognjištu.

Jeza: ni za dlaku se nije promijenila, i to ne od našega vjenčanja, nego još od našega prvog susreta. Malo je, vrlo malo narasla, kosa joj je posijedjela, a sve ostalo, i pod time mislim – sve – i dalje je bilo zapanjujuće isto.

Tim istim pogledom kojim je sada gledala vatru, nekoć je u školi gledala učiteljicu. Te ruke položene na koljena, to nepomično držanje glave, te mirne usne, taj

izraz poslušna djeteta začuđena nad činjenicom da postoji: oduvijek sam znao da se nije promijenila, pa ipak, nikada do te mjere.

To otkriće naprosto me dotuklo. Nisam više bdio nad nestabilnim plamenom, gledao sam jedino tu šestogodišnju djevojčicu s kojom živim već više od šezdeset godina.

Ne znam koliko je minuta to trajalo. Odjednom je prema meni okrenula glavu i vidjela da je promatram. Tad je prošaptala:

– Vatra više ne gori.

Rekao sam umjesto odgovora:

– Vrijeme ne postoji.

Još nikada u životu nisam bio toliko sretan.

Tjedan dana nakon našega dolaska u Kuću, bili smo uvjereni da nikada negdje drugdje nismo ni stanovali.

Jednoga jutra autom smo otišli do sela po namirnice. Bili smo oduševljeni trgovinom živežnim namirnicama u Mauvesu: u njoj se nije bogznašto moglo kupiti i zbog te nemogućnosti izbora bili smo neobjašnjivo veseli.

Na povratku sam primijetio:

– Vidi, iz susjedova dimnjaka se ne dimi. Čovjek ovdje može dugo živjeti, a da svejedno ne zna naložiti vatru.

Juliette je bila presretna što imamo garažu: nikada je prije nismo imali. Pošto sam zatvorio garažna vrata, ona je rekla:

– I našem je automobilu ova kuća – Kuća. čuo sam veliko slovo. Nasmiješio sam se. Spremili smo namirnice. Snijeg je ponovno počeo padati. Moja žena je izjavila da je baš dobro što smo ujutro otišli u nabavku. Uskoro će cesta biti neprohodna.

Ta misao učinila me sretnim – sve me činilo sretnim. Tada sam rekao:

– Moja omiljena poslovice oduvijek je bila: "Tko povučeno živi, sretno živi." A mi to jesmo, zar ne?

– Tako je, jesmo.

– Ne sjećam se više koji je pisac nedavno rekao: "Tko sretno živi, povučeno živi." To je još točnije. I još više nam odgovara.

Juliette je gledala kako pada snijeg. Vidio sam joj samo leđa, no znao sam kako joj izgledaju oči.

Tog istog poslijepodneva, oko 4 sata, netko je pokucao na vrata.

Otišao sam ih otvoriti. Bio je to jedan debeo gospodin, a djelovao je starije od mene.

– Ja sam gospodin Bernardin. Vaš susjed.

Ima li ičega normalnijeg od čovjeka koji poželi upoznati svoje novopridošle susjede, tim prije kada je riječ o proplanku sa samo dvije kuće? Osim toga, lice toga muškarca nije moglo biti običnije. Sjećam se da sam se tada svejedno sledio od zaprepaštenosti, baš kao kada je Robinson Crusoe prvi put ugledao Petka.

Prošlo je nekoliko teških sekundi prije no što sam postao svjestan svoje nepristojnosti i izgovorio očekivane riječi:

– Pa, da. Vi ste liječnik. Uđite!

Pošto je ušao u salon, otišao sam po Juliette. Djelovala je uplašeno. Nasmiješio sam se.

– To je tek najobičniji kurtoazni posjet, šapnuo sam joj.

Gospodin Bernardin rukovao se s mojom ženom i sjeo. Prihvatio je ponuđenu šalicu kave. Upitao sam ga stanuje li odavno u susjednoj kući.

– Četrdeset godina, odgovorio je. To me ispunilo zanosom:

– Ovdje ste već četrdeset godina! Vjerojatno ste bili jako sretni!

On ništa ne reče. Zaključio sam da nije bio sretan, pa sam odustao.

– Vi ste jedini liječnik u Mauvesu? – Da.

– Velika je to odgovornost!

– Nije. Nitko nije bolestan.

U tome nije bilo ništa čudno. U selu najvjerojatnije nije živjelo više od sto duša. Prema tome, malena je vjerojatnost da naletite na čovjeka lošeg zdravlja.

Izvukao sam iz njega još neke druge osnovne obavijesti, a izvući je zaista prikladan glagol: odgovarao je što je kraće mogao. Kada nisam govorio ja, nije govorio ni on. Saznao sam da je oženjen, bez djece i da mu se možemo obratiti u slučaju bolesti. Zato sam rekao:

– Zaista imamo nevjerojatnu sreću da ste nam susjed!

To ga je ostavilo ravnodušnim. Izgleda kao neki tužni Buda, pomislio sam. U svakom slučaju, nije mu se moglo prigovoriti da previše brblja.

Tijekom sljedeća dva sata, on je, nepomično sjedeći u naslonjaču, odgovarao na moja bezazlena pitanja. čak i kad bih mu postavio pitanje o ovdašnjem podneblju, govorio je sporo, kao da mu treba vremena da razmisli.

Mislio sam kako je to dirljivo: nijednog trenutka nisam dvojio o tome da mu je ovaj posjet dosadan. Bilo je jasno da je obvezu da dođe osjećao zbog nekoga naivnog poimanja pristojnosti. činilo se da očajnički iščekuje trenutak odlaska. Vidjelo se da je bio previše ukočen i zbunjen da bi se usudio izgovoriti riječi oslobođenja kao: "Ne bih vas više htio smetati", ili "Drago mi je da smo se upoznali".

Kada su prošla ta dva patetična sata, napokon je ustao. Mislio sam da mu na licu čitam ovu smetenu poruku: "Ne znam što bih rekao, a da ne ispadnem nepristojan".

To me rastužilo, te sam mu priskočio u pomoć: – Baš lijepo od vas da ste se malo s nama družili! No vaša supruga sigurno se već brine zato što vas nema.

Ništa nije odgovorio, obukao je kaput, oprostio se i izašao.

Gledao sam ga kako se udaljava i jedva sam se suzdržavao od smijeha. Kad je već bio dovoljno daleko, rekao sam Julietti:

– Siroti gospodin Bernardin! Kako li mu je samo teško pao njegov kurtoazni posjet!

– Nije baš jako razgovorljiv.

– Nasreću! Taj nam susjed neće smetati. Zagrlio sam svoju ženu i prošaptao:

– Shvaćaš li ti do koje smo mi mjere ovdje sami? Shvaćaš li do koje ćemo mjere biti sami?

Osim toga, nikada ništa drugo nismo željeli. Tolika sreća nije se mogla izmjeriti.

Baš kao što je jednom rekao pjesnik iz Scutenaireova citata: "Čovjeku nikada dosta ništavila."

Sljedećega dana, oko 4 sata, gospodin Bernardin ponovno je pokucao na vrata.

Dok sam ga puštao da uđe u kuću, mislio sam da će nam najaviti kurtoazan posjet gospode Bernardin.

Liječnik je sjeo u isti naslonjač kao i prethodnoga dana, prihvatio šalicu kave i zašutio.

– Ima li što novo od jučer?

– Nema.

– Vaša supruga će nas također počastiti svojim posjetom, zar ne?

– Neće.

– Nadam se da je dobro?

– Dobro je.

– I mora biti. Supruga jednog liječnika ne može biti lošega zdravlja, zar ne?

– Ne.

Na tren sam se zapitao što znači taj "ne", razmišljajući o logičkim pravilima u odgovorima na negativna pitanja. Bio sam toliko glup da sam nastavio:

– Da ste Japanac ili računalo, bio bih prisiljen zaključiti da je vaša supruga bolesna.

Tišina. Zapljusnuo me val stida.

– Oprostite. Više od četrdeset godina bio sam profesor latinskog i ponekad si umišljam da i drugi ljudi pate od mojih lingvističkih opsesija.

Šutnja. Učinilo mi se da gospodin Bernardin gleda kroz prozor.

– Snijeg više ne pada. Nasreću. Jeste li vidjeli koliko je noćas napadao?

– Da.

– Jel' ovdje svake zime tako pada?

– Ne.

– Je li cesta zbog snijega koji put neprohodna?

– Koji put.

– I to tako dugo traje? – Ne.

– Aha. Cestovna služba se brzo za to pobrine? – Da.

– Tako i treba.

To što se u svojim godinama s ovakvom točnošću sjećam tako beznačajnog razgovora koji se dogodio prije godinu dana treba zahvaliti sporosti liječnikovih odgovora. Trebalo mu je četvrt minute prije no što bi odgovorio na svako od tih pitanja.

S obzirom da se radilo o čovjeku kojemu je moglo biti i sedamdeset godina, to je, na kraju krajeva, bilo i normalno. Pomislio sam kako ću za pet godina i ja na tome završiti.

Juliette je sramežljivo sjela pokraj gospodina Bernardina. Pomno ga je promatrala onim pogledom koji sam već opisao, punim poštovanja i pozornosti. Njegove su, pak, oči i dalje gledale uprazno.

– Još jednu šalicu kave, gospodine? – upitala je. Odbio je. "Ne." Na trenutak me zaprepastila ta odsutnost riječi "hvala" i "gospodo". Bilo je jasno da riječi "da" i "ne" sačinjavaju bit njegova rječnika. Ja sam se, pak, počinjao pitati zbog čega je tako

ukočen. Ništa nije govorio i ništa nije imao za reći. U glavi mi se pojavila sumnja:

– Gospodine, kod vas se dobro grije? – Da.

Unatoč tome, moja pokusna dosjetka nagnala me je da nastavim istraživanje ne bih li saznao dokle dopiru granice njegova lakonskoga govora.

– Nadam se da nemate otvoreno ognjište? – Ne.

– Grijetete se na plin? – Da.

– Imate li zbog toga kakvih problema? – Ne.

Nije bilo pomoći. Pokušao sam s pitanjem na koje je bilo nemoguće odgovoriti s da ili s ne:

– Kako vam prolaze dani?

Tišina. Pogled mu se razjario. Usne su mu se napućile kao da sam ga uvrijedio. Taj nijemi prosvjed potresao me toliko da me bilo stid.

– Oprostite, indiskretan sam.

Već trenutak kasnije, takva duševna istančanost učinila mi se komičnom. U mojem pitanju nije bilo ništa uvredljivo! Pa samim tim što je došao nametati nam svoje društvo, a da nam nije imao ništa za reći, zapravo je on bio nepristojan.

Pomislio sam kako bi, čak i da je brbljav, njegovo ponašanje bilo nekorektno. A bi li mi više odgovaralo da me obasuo čitavom bujicom riječi? Teško je reći. Ali ta njegova šutnja bila je tako nesnosna!

Izenada sam se dosjetio jedne druge mogućnosti: on nas je želio zamoliti za neku uslugu, no nije se usuđivao pitati. Nasumce sam ponudio nekoliko različitih prijedloga:

– Imate li telefon? – Da.

– A radio, televizor? – Ne.

– Ni mi. čovjek sasvim ugodno i bez toga živi, zar ne?

– Da.

– Imate li problema s automobilom? – Ne.

– Volite li čitati? – Ne.

Ako ništa drugo, bio je iskren. Ali kako itko može živjeti u toj zabiti bogu iza leđa, a da ne voli čitati? To me užasnulo. Tim više što je prethodnoga dana rekao da u selu nema pacijenata.

– Ovdje ima prekrasnih mjesta za šetnju. Odlazite li često u šetnju?

– Ne.

Proučavao sam njegovo salo i pritom mislio kako sam i sam mogao pogoditi odgovor na to pitanje. "Ipak je čudnovato da je jedan liječnik tako debeo!" rekao sam u sebi.

– Jeste li nešto specijalizirali? Dobio sam rekordno dug odgovor:

– Da, kardiologiju. Ali radim kao liječnik opće prakse.

Zaprepaštenje. Ovaj muškarac tupa izgleda je kardiolog. To pretpostavlja žestoko, naporno studiranje. U toj je glavi, dakle, bilo i nešto inteligencije.

Očaran time, tada sam obrnuo sve što sam dotad mislio: moj je susjed čovjek uzvišene duhovnosti. To što mu je petnaest sekundi trebalo da odgovori na moja najjednostavnija pitanja bio je zapravo njegov način kojim je naglašavao ispraznost mojih pitanja. Nije govorio zato što ga nije plašila tišina. Nije čitao jer je valjda za to imao kakav malarmeovski razlog, što je pak u skladu s onim što se naziralo u njegovoj

žalosnoj puti. Jednostavnost njegova govora i sklonost prema riječima da i ne od njega čine učenika Bernanosa i svetoga Mateja. Njegove oči što gledaju uprazno odaju njegovo egzistencijalno nezadovoljstvo.

Tada je sve bilo jasno. On ovdje živi već četrdeset godina zbog toga što mu se svijet gadi. A k meni dolazi šutjeti ne bi li se, sada kada mu se smrt približila, okušao u jednoj novoj vrsti komuniciranja.

I ja sam tada odlučio šutjeti.

Prvi put u životu šutio sam u četiri oka. Točnije, doživio sam to već uz Juliette: već od šeste godine najčešće smo upravo takvim načinom međusobnog obraćanja nadomještali govor. No, tako nešto nisam mogao očekivati i od gospodina Bernardina.

Svejedno sam na početku s povjerenjem ušao u tu njegovu šutnju. činilo se to jednostavnim. Bilo je dovoljno prestati micati usnama, prestati tragati za rečenicama. No, nažalost, nisu sve nijemosti iste: Juliettina nijemost bila je poput stišanog svemira, bogata obećanjima i nastanjena mitološkim životinjama, dok je doktorova nijemost bila zgrčena već od samoga vestibula, a ljudsko je biće svodila na običnu, nevrijednu tvar.

Poput ronioca koji pokušava produžiti trajanje svoga daha, tako sam i ja pokušavao još malo izdržati. Šutnja našega susjeda bila je jedno strašno mjesto. Ruke su mi se počele znojiti, a jezik mi se osušio.

Najgore od svega bilo je to što je naš gost izgledao kao da mu moj pokušaj ne odgovara. Na kraju me je pogledao tako bijesnim pogledom, kao da želi reći: "Zaista ste užasno nepristojni što ne pokušavate sa mnom razgovarati!"

Predao sam se. Moje bojažljive usne počele su se kretati ne bi li proizvele kakav zvuk – bilo kakav zvuk. Na moje veliko iznenađenje, zvuk je bio sljedeći:

– Mojoj supruzi ime je Juliette, a meni Emile. Nisam mogao doći k sebi. Kakva glupa prisnost!

Nikada nisam namjeravao toga gospodina obavijestiti o našim imenima. Pa zašto se, kvragu, moj fonacijski aparat tako čudno ponaša?

čini se da je i liječnik dijelio to moje neodobravanje, jer nije rekao ništa, čak ni: "Aha." A ni u njegovim očima nije se mogao vidjeti onaj magloviti odjek što ga prevodimo kao: "čuo sam."

Osjećao sam se kao da smo se upravo natjecali u obaranju ruke i da me je on dotukao. Na njegovu licu ocrtavalo se neskriveno, hladnokrvno likovanje.

A za to vrijeme sam se ja, pobijedeći jadnik, još dublje ukopavao:

– A kako je vama ime, gospodine?

Nakon ritualnih petnaestak sekundi, odgovorio mi je njegov, još uvijek bezvučni glas:

– Palamede.

– Palamede? Palamede! Pa to je prekrasno! Jeste li znali da je Palamede izmislio igru s kockom za vrijeme opsade Troje?

Nikada neću saznati je li gospodin Bernardin u to bio upućen, jer nije rekao ništa. Mene je, pak, cijeloga prožela radost zbog te onomastičke zabave.

– Palamede! To baš odgovara toj vašoj malarmeovskoj crti: "Bacanje kocki

nikada neće ukinuti slučaj."

Izgleda da je naš susjed ovu moju primjedbu primio svisoka. Šutio je, baš kao da sam ovaj put prešao granicu nastranosti.

– Pokušajte me razumjeti: smijem se jer je vaše ime tako neuobičajeno. Ali je jako lijepo – Palamede.

Tišina.

– Je li i vaš otac, kao i moj, bio profesor klasičnih jezika?

– Ne.

"Ne": to je sve što sam imao pravo saznati na temu oca gospodina Bernardina. Situacija me počela razdraživati. Oduvijek sam mrzio ljudima postavljati pitanja. Na kraju krajeva, u ovu zabit bogu iza leda upravo sam zbog toga i došao. Kad bi netko promatrao sa strane, možda bi liječniku dao za pravo: najprije zbog toga jer sam bio indiskretan, a zatim zbog toga jer mudrost nije nikada na strani onoga koji govori. No takav promatrač ne bi znao jednu činjenicu koja je ovaj razgovor u četiri oka činila nerazumljivim, činjenicu da je ovaj gospodin u moj dom došao nepozvan.

Bilo mi je na vrh jezika da ga upitam: "Zbog čega ste došli k meni?" Ta rečenica nije bila izgovorena. činila mi se prenaglom, i mogla je značiti jedino da ga potičem na odlazak. To sam, naravno, priželjkivao. No nisam imao hrabrosti da se i ponašam poput neotesanca.

Palamede Bernardin tu je hrabrost imao: i dalje je sjedio, ni u što nije gledao, i djelovao je istodobno i tupo i nezadovoljno. Je li bio svjestan nepristojnosti svoga ponašanja? A kako sam to mogao znati?

Cijelo to vrijeme, Juliette je sjedila blizu njega. Promatrala ga je i činilo se da joj je jako zanimljiv. Izgledala je poput zoologa koji proučava ponašanje kakve čudnovate zvjeri.

Kontrast između njezine krhke prilike izražajnih očiju i one nepomične gromade od našega susjeda nije bio bez komike. Nažalost, nisam osjećao da se zbog toga mogu smijati. Prvi put u životu požalio sam zbog svojega dobrog odgoja.

Što sam mu, kvragu, još mogao reći? Kopao sam po svojem pamćenju u potrazi za kakvom nedužnom temom.

– Odlazite li katkad do grada?

– Ne.

– Sve što vam je potrebno nalazite u selu? – Da.

– No ipak, u prodavaonici s namirnicama u Mauvesu nema bogznašto.

– Da.

"Da." Da? Što je taj da trebao značiti? Ne bi li jedno ne bilo prikladnije? Demon lingvistike opet me je počeo salijetati, kad se umiješala Juliette:

– Gospodine, ondje nema salate. Naravno, sada nije sezona salate. No teško je živjeti bez salate. Imaju li je u proljeće?

činilo se kao da to pitanje nadilazi intelektualne mogućnosti našega gosta. Pošto sam neko vrijeme mislio da je mudrac, ponovno sam se prihvatio svoje prvotne pretpostavke: čovjek je zaostao. Jer, da nije idiot, odgovorio bi ili "da" ili "ne" ili pak "ne znam".

On opet poprimi svoj izraz nelagode. Pa ipak, brbljanje moje supruge nije se

moglo optužiti za indiskreciju. Tad sam se umiješao ja, i to s pretjeranim poštovanjem:

– Ali, Juliette, pa tko još postavlja pitanja o kućanstvu čovjeku poput gospodina Bernardina?

– Gospodin Bernardin ne jede salatu?

– O tome se brine gospođa Bernardin.

Ona se tada okrenula prema liječniku i postavila mu pitanje za koje se nisam mogao odlučiti je li bezazleno ili bezobrazno:

– Jede li gospođa Bernardin salatu?

Gotovo da sam se ponovno umiješao kada je, nakon svojega uobičajenog vremena za razmišljanje, progovorio:

– Da.

Već sama činjenica da se udostojio odgovoriti bila je dokaz da je pitanje dobro odabrano. O takvim smo ga, dakle, stvarima mogli pitati. Uz popis povrća mogli smo još neko vrijeme izdržati.

– Jedete li i rajčice? – Da.

– A bijelu repu? – Da.

Taksonomija ranoga voća i povrća bila je izvrsno rješenje, no svojevrstan osjećaj za pristojnost spriječio me je da nastavim. Šteta, baš sam se počeo zabavljati.

Sjećam se da sam se još dugo koprcao u intervalima između tišine i budalastih pitanja.

Oko 6 sati uvečer, baš kao i prethodnoga dana, ustao je s namjerom da ode. Nisam mogao vjerovati.

Nemoguće je izreći koliko su mi se ta dva sata činila beskrajnima. Bio sam iscrpljen kao da sam upravo završio bitku s kiklopom, ili još gore, s potpunom suprotnošću kiklopa. Zaista, kiklopu je ime bilo Polifem, što znači "onaj koji mnogo govori". Sučeliti se s kakvim brbljavcem doista je velika kušnja. Ali što učiniti kad vas napada biće koje vam želi nametnuti svoju nijemost?

Prethodnoga dana, nakon susjedova odlaska sam se smijao. Toga dana više se nisam smijao. Kao da sam sveznajući, Juliette me upitala:

– Zbog čega je danas došao?

Da bih je smirio, izmislio sam odgovor u koji je bilo teško povjerovati:

– Ima ljudi koji smatraju da jedan kurtoazni posjet nije dovoljan. Tako da ga onda dvaput obave. Sada smo se toga riješili.

– Ah! Baš dobro. Taj gospodin zauzima jako puno mjesta.

Osmjehnuo sam se. A pribojavao sam se najgorega.

Sljedećega jutra probudio sam se nervozan. Nisam se usuđivao ni samome sebi priznati razlog. Ne bih li se otrgnuo toj nejasnoj zebnji, smislio sam borbeni plan.

– Danas ćemo lijepo okтити božićno drvce. Juliette nije mogla doći sebi.

– Ali Božić je već prošao. Sada je siječanj.

– Kakve to ima veze ?

– Pa mi nikada nismo kitili božićno drvce!

– Ove godine ćemo ga kititi.

Kao i uvijek, ja sam organizirao sve što je potrebno: otići ćemo u selo i kupiti

bor i ukrase. Poslijepodne ćemo to drvo postaviti u dnevni boravak i okтити ga.

Vjerujem da ne moram ni reći da mi je bilo potpuno svejedno hoćemo li imati to božićno drveće. Ono je bilo jedino čega sam se mogao sjetiti da bih nekako obuzdao svoj nemir.

U selu više nitko nije prodavao borove. Kupili smo nekoliko ukrasnih vijenaca i raznobojnih kuglica, ali isto tako i jednu sjekiru i pilu. Na povratku sam zaustavio automobil usred šume te sam, nespretno poput kakva neofita, posjekao jedan maleni bor. Položio sam ga u prtljažnik, čija sam vrata morao ostaviti otvorenima.

Poslijepodne smo se dobrano namučili dok smo ga pokušavali učvrstiti tako da u našem dnevnom boravku stoji uspravno. Odlučio sam da ćemo sljedeće godine kupiti drvo s korijenjem i posaditi ga u posudu sa zemljom. Potom je trebalo po granama rasporediti ukrase sumnjiva ukusa. Moja supruga jako se dobro zabavljala: rekla je da naš bor izgleda gizdavo poput kakve seoske žene nakon izlaska iz frizerskog salona. Zatim je predložila da ga ukrasimo još i s nekoliko uvijača za kosu.

Činilo se da je Juliette zaboravila opasnost što je lebdjela nad našim glavama. Ja sam, međutim, bio sav tjeskoban i krišom sam pogledavao na sat.

Točno u 4 sata netko je pokucao na vrata.

Moja supruga je prošaptala:

– Oh, ne!

Iz tih dviju riječi shvatio sam da moja lukavština nije uspavala njezin strah.

Rezignirano sam otvorio vrata. Naš mučitelj bio je sam. Promumljao je "dobar dan", pružio mi svoj kaput i, već po navici, otputio se do svojega naslonjača u dnevnom boravku. Pristao je na šalicu kave i počeo šutjeti.

Za razliku od prethodnoga dana, bio sam dovoljno odvažan da ga upitam hoće li nam se i njegova supruga pridružiti – ne zato što sam to priželjkivao, nego zato što bi to barem mogao biti razlog ovoga posjeta.

S izrazom nelagodnosti, posegnuo je za jednom od velikih riječi iz svojega repertoara: – Ne.

Stvari su već počinjale podsjećati na noćnu moru. Nasreću, naše dnevne aktivnosti poslužile su mi kao izvanredna tema za razgovor:

– Jeste li vidjeli? Okitili smo božićno drveće. – Da.

Gotovo da sam upitao: "Nije li lijepo?". No ipak sam se odlučio za znanstveni pokus te mu postavio još smjelije pitanje:

– Kako vam se čini?

E, sad me nitko nije mogao optužiti za indiskretnost. Zadržao sam dah. U igri je bila važna stvar: posjeduje li gospodin Bernardin svijest o lijepome i ružnome?

Nakon određena vremena provedena u razmišljanju i neodređena pogleda upućena našem umjetničkom djelu, stekli smo pravo na dvosmislen odgovor koji je izustio bezizražajnim glasom:

– U redu je.

"U redu je". Što je to moglo značiti u njegovu unutarnjem rječniku? Je li ova riječ podrazumijevala estetski sud ili se pak radilo o moralnom značenju – tipa "dobri običaji nalažu nam da kitimo božićno drveće"? Odlučio sam ustrajati:

– Na što mislite kada kažete "u redu je"? Liječnik je izgledao nezadovoljno.

Primijetio sam da bi takav izraz poprimao kad bi moja pitanja nadilazila leksičko polje njegovih uobičajenih odgovora. Kao i prethodna dva dana, kada sam završio na tome da sam svoja pitanja i sam smatrao nepriličnima, malo je nedostajalo pa da se osjetim posramljenim. Ovaj put odlučio sam se oduprijeti:

– Znači li to da ga smatrate lijepim? – Da.

Smola. Zaboravio sam da mu nije trebalo pružiti priliku da izusti svoje dvije omiljene riječi.

– A imate li i vi božićno drvce? – Ne.

– Zašto?

Razjareno lice našega gosta. Pomislio sam: "Tako je, samo se ti ljuti. Kako i ne bi, kad ti postavljam takvo nadasve nepristojno pitanje: zašto nemaš bor? Kakav sam ja prostak! E, ovaj put ti neću pomoći. Morat ćeš sam pronaći odgovor."

Sekunde su prolazile, gospodin Bernardin se mrštio, bilo zbog razmišljanja, bilo zbog toga što je mozgao o svojoj ljutnji i o tome kako je bio primoran riješiti tu sfingoidnu zagonetku. Počeo sam se jako dobro osjećati.

Veliko je bilo moje zaprepaštenje kada sam začuo Juliette kako mu ljubaznim glasom pokušava pomoći:

– Možda gospodin ne zna zašto nema bor. Ljudi često ne znaju razlog takvim stvarima.

Razočarano sam je gledao. Sve je upropastila.

Nakon što se izvukao iz nezgodne situacije, naš je susjed ponovno utonuo u svoj spokoj. Dok sam ga proučavao, primijetio sam da mu ta riječ ne odgovara. Nije u njemu bilo ničega spokojnoga: prišio sam mu taj termin jer njime obično opisujemo debele ljude. Samo što na licu našega mučitelja nije bilo ni traga onoj njihovoj blagosti i ravnodušnosti. Zapravo, njegov lik zračio je jedino tugaljivošću. No, to nije bila ona elegantna tugaljivost kakvu pripisujemo Portugalcima, već nekakva teška, nepokolebljiva, bezizlazna tugaljivost za koju ste osjećali da je urasla u njegovo salo.

Kad bolje razmislim, jesam li uopće ikada vidio kakva veseloga debeljka? Uzalud sam pretraživao svoje pamćenje. Učinilo mi se da je neosnovana ta reputacija debelih kao radosnih ljudi: upravo suprotno, većina njih, baš kao i gospodin Bernardin, imala je iznemogao izraz lica.

Vjerojatno je to bio jedan od razloga zbog kojega je njegova prisutnost bila tako neugodna. Da je izgledao sretno, pretpostavljam da me njegova nijemost ne bi toliko gušila. U nepokretnosti toga masnoga očaja bilo je nečega nalik iskušenju.

Juliettino lice, a ona nije bila toliko mršava koliko je bila krhka, izgledalo je veselo čak i kad se nije smiješila. U slučaju našega gosta vjerojatno je bilo obratno, i to pod pretpostavkom da se koji put nasmije.

Nakon neuspjelog pokušaja ispitivanja o božićnim drvcima i razlozima njihova postojanja ili nepostojanja, više i ne znam što sam govorio. Sjećam se jedino da je bilo dugo, beskrajno dugo i naporno.

Kada je naposljetku otišao, nisam mogao vjerovati da je 6 sati poslijepodne: bio sam sto posto siguran da je 9 i već sam predosjećao trenutak u kojem će odlučiti da ostane i na večeri. Kao i prethodna dva dana, ostao je, dakle, "tek" dva sata.

Kao i svi ogorčeni ljudi, nepravедno sam se okomio na svoju suprugu:

– Zbog čega si mu pritekla u pomoć s tim božićnim drvцем? Trebala si ga pustiti da se sam kopreca!

– Pritekla sam mu u pomoć?

– Da! Odgovorila si umjesto njega.

– Pa kad mi se tvoje pitanje činilo ponešto nepriličnim.

– Tako je, i bilo je! Zato sam mu ga i postavio. Ako ni zbog čega drugog, a onda zato da mu provjerim inteligenciju.

– Pa on je ipak kardiolog.

– U nekoj davnoj prošlosti on je možda i bio inteligentan. Sada je jasno da mu od toga više nije ostalo ništa.

– Zar ti se ne čini da on zapravo ima nekakvih problema? Taj gospodin djeluje tako nesretno i fatalistički.

– Slušaj, Juliette, zbilja si jako draga, ali mi ipak nismo služba za spašavanje.

– Misliš li da će i sutra doći?

– Kako bih to uopće mogao znati?

Postao sam svjestan svoga povišenoga glasa. Iskaljivao sam se na svojoj ženi kao najgori primitivac.

– Oprosti mi! Taj me čovjek izluđuje.

– Emile, što ćemo učiniti ako i sutra opet dođe?

– Ne znam. Što ti misliš? Osjećao sam se kao kukavica. Ona je tada s osmijehom rekla:

– Možda sutra neće doći.

– Možda.

Nažalost, u to više nisam vjerovao.

Sljedećega dana u 4 sata poslijepodne, netko je pokucao na vrata. Znali smo o kome je riječ.

Gospodin Bernardin je šutio. Izgledao je kao da naš nedostatak razgovora smatra vrhuncem nepristojnosti.

Otišao je dva sata kasnije.

– Juliette, sutra ćemo u 10 do 4 otići u šetnju. Ona je prasnula u smijeh.

Sljedećega dana u 3 h 50 išetali smo iz kuće. Sniježilo je. Bili smo presretni, osjećali smo se slobodnima. Nikada ranije nismo toliko uživali u običnoj šetnji.

Mojoj supruzi kao da je bilo deset godina. Zabacivala je glavu unatrag kako bi licem gledala ravno u nebo. Sirom je otvarala usta i nastojala progutati što više snježnih pahuljica. Pokušavala ih je prebrojati. Povremeno bi mi dojavila kakvu nevjerojatnu brojku:

– Sto pedeset pet.

– Lažljivice!

U šumi su naši koraci bili bešumni poput snijega.

Nismo govorili, ponovno smo otkrivali činjenicu da nijemost znači sreću.

Noć se brzo spustila. Zahvaljujući sveprisutnoj bjelini, svjetlo je bilo dvostruko jače. Da se tišina mora utjeloviti, bio bi to snijeg.

Kada smo se vratili kući već je bilo prošlo 6 sati. Još svježiji tragovi koraka jednog čovjeka vodili su do vrata, a potom se vraćali do susjedove kuće. Vidjevši ih,

glasno smo se nasmijali, a osobito zbog onih po kojima se dalo naslutiti kako je netko dugo i neuspješno čekao pred ulazom. Značenje tih tragova činilo nam se očitim; točno smo u njima raspoznavali izraz nezadovoljstva na licu gospodina Bernardina dok je, vjerovali smo, mislio da smo jako neodgojeni što nismo dočekali njegov posjet.

Juliette je bila vesela. Učinilo mi se da je pretjerano uzbuđena: spoj ove bajkovite šetnje i liječnikova neuspjelog dolaska doveo ju je u stanje mentalnog pijanstva. U njezinu je životu bilo tako malo stvari, da je na sve reagirala izrazito snažno.

Te je noći loše spavala. Sljedećeg jutra počela je kašljati. Počeo sam si predbacivati: kako sam je mogao pustiti da gologlava trči dok je padao snijeg i da guta na stotine pahulja?

Nije to bilo ništa strašno, ali taj dan na šetnju se više nije moglo ni pomisliti.

U krevet sam joj odnio biljni napitak.

– Hoće li danas doći?

Nismo više morali naglašavati na koga mislimo.

– Možda će ga obeshrabriti to što nas jučer nije bilo.

– Prethodnih dana u 4 sata u dnevnom boravku imali smo upaljeno svjetlo. Možda da ga ne upalimo?

– Jučer nije bilo upaljeno. No to ga nije spriječilo da dođe.

– Ali, Emile, pa moramo li mi njemu zaista otvoriti vrata?

Duboko sam uzdahnuo i pomislio kako istina uvijek progovara na usta najnedužnijih.

– Nisi postavila pravo pitanje.

– Ti mi nisi odgovorio.

– Nijedan zakon ne primorava nas da mu otvorimo vrata. Ali pristojnost da.

– Jesmo li dužni biti pristojni?

I opet je dotaknula osjetljivo mjesto.

– Nitko nije dužan biti pristojan. – Dakle?

– Juliette, problem nije u onome što moramo, već u onome što možemo.

– Ne razumijem.

– Može li osoba koja iza sebe ima šezdeset godina pristojnosti odjednom prestati do nje držati?

– Jesmo li mi oduvijek bili pristojni?

– Već sama činjenica da mi postavljaš to pitanje dokaz je o tome do koje je mjere u nama ukorijenjen naš način ponašanja. Mi smo tako pristojni da nam je naša vlastita pristojnost postala podsvjesna. A protiv podsvjesnoga se ne može boriti.

– Zar ne bismo mogli pokušati?

– Kako?

– Ako pokuca na vrata u trenutku kad si ti gore, normalno je da ga ne čuješ. Osobito u tvojim godinama. To čak ne bi bilo ni bezobrazno.

– Zbog čega bih ja mogao biti gore?

– Zato što sam ja bolesna i ležim u krevetu, zato što mi ti praviš društvo. U svakom slučaju, to se njega ne tiče. Nema ničega nepristojnoga u tome da je čovjek gore.

Osjećao sam da ima pravo.

U 4 sata bio sam gore na katu i sjedio sam u sobi uz bolesnicu. Netko je pokucao na vrata.

– Juliette, čujem ga!

– On to ne zna. Moglo bi se isto tako dogoditi da ga ne čuješ.

– Jako ga dobro čujem.

– Mogao bi spavati.

– U ovo doba dana?

– Zašto ne? Ja sam bolesna, a ti si zaspao dok si mi pravio društvo.

Počeo sam se loše osjećati. U grlu me nešto stiskalo. Moja supruga primila me je za ruku kao da mi želi uliti hrabrosti.

– Uskoro će prestati.

Tu je imala krivo. Ne samo da nije prestajao, već je sve snažnije kucao. Morao bih biti na petom katu kako ga ne bih čuo. Naša kuća imala je samo jedan.

Minute su prolazile. Gospodin Bernardin sada je već udarao po našim vratima kao da je poludio.

– Razvalit će ih.

– On je lud. Njega treba u ludnicu.

Udarao je sve jače. Zamišljao sam njegovu golemu masu kako se obmšava na stijenku vrata koja će na kraju popustiti. Bilo bi neizdrživo ostati bez vrata po ovoj hladnoći.

A onda se dogodio vrhunac: počeo je udarati bez prestanka, u razmacima manjima od jedne sekunde. Ne bih nikada rekao da ima takvu snagu. Juliette je potpuno probljedjela; ispustila je moju ruku iz svoje.

Tada se dogodilo nešto užasno: u trenu sam se strmoglavio niz stubište i otvorio vrata.

Mučiteljevo lice bilo je sve natečeno od bijesa. Bilo me je tako strah da nisam mogao izgovoriti ni riječi. Maknuo sam se ustranu kako bih ga pustio da ude. Skinuo je svoj kaput i otišao sjesti u naslonjač koji je već smatrao svojim.

– Nisam vas čuo – promućao sam napokon.

– Znao sam da ste doma. Na snijegu nije bilo nikakvih tragova.

Još nikada prije nije izgovorio toliko riječi u nizu. Nakon toga je, sasvim iznemogao, ušutio. Bio sam užasnut. Ovo što je upravo izustio dokazivalo je da nije riječ o debilu. Baš obratno, ponašanje ovoga čovjeka bilo je ponašanje opasnog luđaka.

čitavu vječnost kasnije, izrekao je još jednu rečenicu:

– Jučer ste otišli.

Njegov glas imao je ton optužbe.

– Da. Šetali smo se po šumi.

A ja sam se upravo opravdavao! Posramljen zbog svojega kukavičluka, osjetio sam se obveznim još nadodati:

– Tako ste jako lupali...

Nemoguće je i zamisliti hrabrost koja mi je bila potrebna kako bih promrsio ovih nekoliko riječi. Naš susjed, međutim, nije osjećao potrebu da se opravda. Prejako je lupao? Tako dakle, imao je i pravo, ta zar mu zbog toga nisam otvorio vrata!

Toga dana nisam se osjećao dovoljno sigurnim da bih šutio.

– Jučer u šetnji moja supruga se prehladila. Leži u krevetu i malo kašlje.

Na kraju krajeva, čovjek je liječnik. Možda je za nešto ipak koristan. Međutim, on je šutio.

– Biste li je mogli pregledati?

– Prehladila se – razdraženo je odgovorio, kao da misli: "Pa nećete me valjda zbog toga uznemiravati!"

– Ništa strašno, ali u našim godinama...

Više se nije udostojio ni da mi odgovori. Poruka je bila jasna: njegovoj pomoći ne trebamo se nadati ako nemamo barem meningitis.

Ponovno je šutio. Mene je tada preplavio val bijesa. Zar tako?! Ovom debilu, koji iz svoje tuposti ne izlazi osim kada mi treba razvaliti vrata, ja ću posvetiti cijela dva sata, a moja će žena za to vrijeme sama ležati u krevetu?! E, ne! Ja to neću podnositi. Uljudno sam mu se obratio:

– Molio bih vas da me ispričate, ali Julietti sam sada potreban. Ako želite, možete se smjestiti u dnevnom boravku ili poći sa mnom na kat...

Svatko bi shvatio da treba otići. Gospodin Bernardin, nažalost, nije bio svatko. Kunem se da me je glasom, koji je pucao od bijesa, tada upitao:

– Nećete mi dati šalicu kave?

Nisam vjerovao svojim ušima. Tako znači, ta šalica kave, koju bismo mu svakoga dana ljubazno ponudili, postala je njegovim pravom! S određenom dozom užasa shvatio sam da je njegovim pravom postalo sve ono čime bismo ga ponudili još od njegova prvoga posjeta: u njegovu primitivnom mozgu, ljubazna gesta kojom mu se netko jednom obratio prelazila je u status zakona.

Pa neću ga valjda na kraju tom kavom još i poslužiti! Bio bi to zaista vrhunac. čuo sam da Amerikanci svojim gostima kažu: "Help yourself." Ali nema toga Amerikanca koji bi to i učinio. S druge strane, znao sam da ne bih imao muda da mu bilo što odbijem. S nedostatkom smjelosti – tom mojom osobinom – predložio sam mu jedno srednje rješenje:

– Nemam vremena za pripremanje kave. Kako moram zagrijati vodu za biljni napitak za svoju suprugu, iskoristit ću to i pripremiti vam šalicu čaja.

Još sam gotovo i dodao: "ako vam to odgovara". Imao sam elementarne snage da to isključim.

Nakon što sam mu donio čaj, odnio sam Julietti njezin biljni napitak, a ona je, sklupčana u svojem krevetu, prošaptala:

– Što je to s njim? Zbog čega je onako kao životinja lupao na vrata?

Oči su joj bile razrogačene od straha.

– Ne znam. Ali ne brini se, nije on opasan.

– Jesi li siguran? čuo si kako je snažno udarao na ona jadra vrata?

– Nije on nasilan. Samo je jako neotesan.

Ispričao sam joj kako je gospodin zahtijevao svoju kavu. Grohotom se nasmijala.

– Kako bi bilo da ga dolje ostaviš samoga?

– Ne usudim se.

– Pokušaj! Tek toliko da vidiš kako će se ponašati.

– Ne bih htio da nam počne kopati po stvarima.

– Nije on taj tip.

– A kakav je on to tip?

– Slušaj, čovjek je običan grubijan. I s takvim grubijanom imaš pravo biti grub. I osim toga, molim te, nemoj sići. Bojim se kad si s njime nasamo.

Nasmiješio sam se.

– Manje te je strah kada si ti uz mene da me zaštitiš?

U tom trenutku do nas je dopro zastrašujući prasak. Potom još jedan, sličan prethodnome, zatim još jedan. Ritam nam je potvrdio ono što se upravo događalo: neprijatelj se uspinjao stubama. Stube bijahu navikle na naša lagana tijela, tako da su pod težinom gospodina Bernardina sada jednostavno vrištale.

Juliette i ja pogledali smo se poput djece zarobljene u ostavi za hranu u kući kakva ljudoždera. Nikakav bijeg nije bio moguć. Približavali su se teški i spori koraci. Vrata sam ostavio otvorenima, no ni na pamet mi nije palo da ih sada zatvaram: kakve bi svrhe imala ta kukavna obrana? Bili smo izgubljeni.

Toga trenutka postao sam svjestan velike komičnosti našega straha: nije nam zapravo prijetila nikakva velika opasnost. Naš susjed je, to je istina, prava pokora, ali ne bi nam nanio nikakvu štetu. Svejedno, bili smo užasnuti od straha. Već smo osjećali njegovu prisutnost. Sa željom da igru odigram dokraja, uzeo sam bolesničinu ruku u svoju i na licu namjestio duboko zamišljen izraz.

Bio je tu. Gledao je taj prizor: zabrinut suprug sjedi uz uzglavlje svoje bolesne supruge. Odglumio sam iznenađenje:

– O! Došli ste gore?

Kao da je to, uz onakvu buku na stubištu, bilo moguće ne primijetiti!

Izraz njegova lice odupirao se analizi. Djelovao je kao da je istodobno sumnjičav i uvrijeđen zbog našega ponašanja: Juliette se lako mogla pretvarati da je bolesna samo zato bi izbjegla dužnosti ljubaznog ponašanja prema njemu.

Ona tada zastenje od komične zahvalnosti:

– O, doktore, kako ste ljubazni! No ja mislim da je to tek obična prehlada.

On joj je smeteno položio dlan na čelo. Zaprepašteno sam ga gledao: njegov će mozak morati proraditi da bi mogao pregledati moju ženu! Kako će sve to završiti?

Njegova golema šapa naposljetku se maknula. Gospodin Bernardin nije ništa govorio. U djeliću sekunde pomislio sam na najgore.

– Dakle, doktore?

– Ništa. Nije joj ništa.

– Ali ona kašlje!

– Grlo joj je, bez sumnje, malo upaljeno. Ali nije joj ništa.

Ta rečenica, koju bi bilo koji normalni liječnik izgovorio glasom koji ulijeva povjerenje, u njegovim je ustima zvučala kao da je upravo ustvrdio da mu je netko nanio uvredu – "I vi se zbog ove lažne bolesnice ne želite brinuti o meni?"

Pretvarao sam se da ništa od toga nisam primijetio.

– Hvala, hvala vam, doktore! Zaista ste me umirili. Koliko sam vam dužan?

Mogla bi djelovati čudnom ta namjera da mu platim zbog toga što je svoju ruku položio mojoj ženi na čelo: ali nisam mu ni zbog čega htio biti dužan.

Slegnuo je ramenima uz mrgodan izraz lica. I tako sam otkrio jednu od karakternih osobina našega mučitelja – iako me čudila već i sama činjenica da on karakter uopće ima: novac ga nije zanimao. Zar je bilo moguće da je u njemu bilo mjesta za nekoliko iskri, ako već ne plemenitosti, a onda odsutnosti prostaštva?

I dalje vjeran svojem liku, na brzinu se pobrinuo da tome zametku povoljnoga dojma ne ostavi ni traga. Ušao je u sobu i, točno ispred nas, smjestio se na jedan stolac.

Juliette i ja pogledali smo se s nevjericom: zar je moguće da će nas i u našoj vlastitoj spavaćoj sobi progoniti? Situacija je istodobno bila i paklenska i bezizlazna.

čak i da sam bio sposoban nekoga izbaciti iz svoje kuće, kako bih to učinio s njim? Tim više što je upravo besplatno pregledao moju suprugu!

Ona je, naposljetku, ipak okušala sreću:

– Doktore, ovaj... ne mislite valjda ovdje ostati? Sumoran izraz njegova lica pomalo se pretvorio u zaprepaštenost. Zar tako?! Kako se samo usuđuju?!

– Ova prostorija nije zgodno mjesto za vas gosta. A osim toga, bit će vam dosadno.

To mu se već činilo dopustivim. No, tada je izgovorio sljedeću mučnu rečenicu:

– Ako ja odem u dnevni boravak, onda morate doći i vi.

Posve obeshrabren, odlučio sam se na još jedan uzaludni pokušaj:

– Ne mogu je ostaviti samu.

– Ona nije bolesna.

To je nadilazilo i najgora očekivanja! Samo sam i i dalje ponavljao:

– Ne mogu je ostaviti samu!

– Ona nije bolesna.

– Ali, doktore, za ime božje, jako je slaba! U našim godinama to je normalno!

– Ona nije bolesna.

Pogledao sam Juliette. Rezignirano je vrtjela glavom. O, da sam samo imao dovoljno snage da izjavim: "Bila ona bolesna ili ne, ja ostajem uz nju! Odlazite!" Bila mi je pružena prilika da shvatim kojoj vrsti slabića pripadam. Mrzio sam samoga sebe.

Pobijeden, ustao sam i s gospodinom Bernardinom se spustio do dnevnoga boravka, dok sam u spavaćoj sobi ostavljao svoju jadnu kašljucavu suprugu.

Uljez se stropoštao u svoj naslonjač. Uzeo je u ruke šalicu čaja što sam mu ga bio pripremio prije nego sam se popeo na kat. Prinio ju je usnama. Kunem se da mi ju je pružio natrag i pritom rekao:

– Sad se ohladio.

Na tren sam se zbunio. A onda je iz mene provalio luđački smijeh: to je bilo nevjerojatno! Nisam mogao shvatiti kako je moguće da netko bude takav prostak. Smijao sam se i smijao, a cijelih onih pola sata zgrčenosti topilo se u tom smijehu.

Uzeo sam šalicu iz ruku debeloga gospodina kojega je moj smijeh ljutio i otputio se prema kuhinji. – Odmah ću vam pripremiti drugi čaj.

Kada je kazaljka došla do 6 sati, otišao je. Popeo sam se do spavaće sobe.

– Čula sam te kako si se jako glasno smijao. Ispričao sam joj nevjerojatan događaj s hladnim čajem. I ona se smijala. Potom mi se učini da je zbunjena.

– Emile, što ćemo učiniti?

– Ne znam.

– Više ga ne smijemo pustiti unutra.

– Vidjela si što se nedavno dogodilo. Ako ga ne pustim unutra, on će razvaliti vrata.

– Pa što onda, neka ih razvali! Bit će to izvanredna prilika da se s njime posvađamo.

– Ali vrata će biti razvaljena. Usred zime!

– Popravit ćemo ih.

– Ali bit će razvaljena uzalud, jer nema toga načina na koji se s njime možemo posvađati. Uostalom, bolje da ostanemo u dobrim odnosima: on nam je susjed.

– Pa što onda?

– Sa susjedima je uvijek bolje biti u dobrim odnosima.

– Zašto?

– Takav je običaj. A osim toga, ne smiješ zaboraviti da smo ovdje sami. A još k tome, on je i liječnik.

– Upravo to smo i željeli – da budemo sami. Ti kažeš da je on liječnik; ja ti kažem da ćemo se zbog njega razboljeti.

– Ne pretjeruj! On je bezopasan.

– Jesi li vidio kako smo postali tjeskobni nakon samo nekoliko dana? U kakvu ćemo stanju biti nakon mjesec dana ili nakon šest mjeseci?

– Možda će prestati kad prođe zima.

– Znaš i sam da neće. On će dolaziti svakoga božjeg dana između 4 i 6 sati!

– Možda će ga proći volja.

– Njega volja nikada neće proći. Uzdahnuo sam.

– Slušaj, istina je da je naporan. Ali mi ovdje imamo jako lijep život, zar nije tako? Život kakav smo oduvijek željeli. Nećemo valjda dopustiti da nam ga jedna tako beznačajna pojedinost zatruje. Dan ima dvadeset četiri sata. Dva sata, pa to je jedna dvanaestina dana. Gotovo ništa. Na raspolaganju su nam dvadeset dva sata svakodnevnog sreće. U ime čega bismo se mi to usudili žaliti? Jesi li ikada pomislila na sudbinu svih onih koji dnevno nemaju niti dva sata sreće?

– Je li to razlog zbog kojega moramo dopuštati da nas netko gnjavi?

– Doličnost nam nalaže da svoj život uspoređujemo s tuđim životima. Naš život je kao san. Bilo bi me stid pobuniti se.

– To nije pravedno. Ti si četrdeset godina radio za malenu plaću. Naša današnja sreća je skromna i zaslužena. Mi smo već platili njezinu cijenu.

– Ne treba tako razmišljati. Ništa nikada nije zaslužno.

– Zbog čega bi nas to trebalo spriječiti da se branimo?

– Da se branimo od jednoga bijednog prostaka, onoga mlitavoga grubijana? Bolje i ne pokušavati, zar ne?

– Ne vidim u tome ništa smiješno.

– Varaš se. Mnogo je toga tu smiješno. Odsad ćemo se zbog gospodina Bernardina samo smijati.

Sljedećega dana Juliette je ozdravila. U 4 sata poslije podne, netko je pokucao na vrata. S osmijehom na usnama, otišao sam ih otvoriti. Odlučili smo da ćemo ga primiti u goste uza svu porugu koju je zasluživao.

– O! Kakvo iznenađenje! – uzviknuo sam pri pogledu na našega mučitelja.

Zlovoljno je ušao i predao mi svoj kaput. Ja sam, i dalje oduševljen, nastavio:

– Juliette, nikada nećeš pogoditi tko je došao!

– Tko? – upitala je s vrha stubišta.

– Onaj fantastični Palamede Bernardin! Naš šarmantni susjed!

Moja supruga radosno se spustila niz stubište.

– Doktor? Tko bi rekao!

Po njezinu sam glasu čuo da se jedva suzdržavala od smijeha. Uzela je njegovu golemu šapu među svoje dlanove i privila je na svoje srce.

– Ah, hvala vam, doktore! Probajte, ozdravila sam. A to vama dugujem.

Debeljku je izgleda bilo neugodno. Iščupao je svoju ruku iz ruku moje supruge i odlučno krenuo prema svojem naslonjaču. I onda se u njega bacio.

– Biste li željeli šalicu kave? – Da.

– Što bih vam još mogla ponuditi? Znete li da ste mi jučer spasili život? Što biste rado kušali?

Sasvim iznemogao, nije ništa odgovorio.

– Kolač s bademima? Pitu s jabukama?

Ništa od svega toga nismo imali u kući. Pitao sam se ne pretjeruje li Juliette. Ako ništa drugo, izgledala je kao da se zabavlja. Još uvijek je nabrajala deserte s izmišljenog popisa:

– Jedan veliki komad kolača s kandiranim voćem? Princes krafne? Tortu od sira? Kocke s crnim ribizom? Eklere s čokoladom?

Sumnjao sam da je takve slastice u životu uopće ikada i vidjela. Na liječnikovo lice polako se vraćao izraz razjarenosti. Nakon jedne dugačke ljutite stanke, rekao je: – Kavu!

Ne obazirući se na njegov bezobrazluk, moja supruga se začudila:

– Ništa, zaista? Oh, kakva šteta! Tako bih vas rado malo razmazila. Doktore, pa ja sam zahvaljujući vama ponovno rođena!

I lagana poput srne otrčala je u kuhinju. Što bi učinila da je naš gost prihvatio jedan od kolača? S namjerom da se malo našalim, sjeo sam do njega.

– Dragi moj Palamede, što vi mislite o kineskoj taksonomiji?

Ništa nije odgovorio. Nije se čak ni začudio. Njegov umorni pogled mogao se ovako protumačiti: "Sada ću još morati podnijeti nemilo brbljanje i ove individue."

Odlučio sam biti nepodnošljiv:

– Borges o toj temi piše tako da vam se zavrti u glavi. Nemojte se ljutiti što ću vam navesti ovaj tako poznati odlomak iz njegovih Istraživanja: "Na davnim stranicama jedne određene kineske enciklopedije nazvane Nebeska trfnica dobrovoljnih saznanja, može se pročitati da se životinje dijele na a) one koje pripadaju Caru, b) balzamirane, c) pripitomljene, d) praščiće, e) sirene, f) izmišljene,

g) pse lualice, h) one koje su uključene u ovu klasifikaciju, i) one koje se otimaju kao luđaci, j) bezbrojne, k) nacrtane vrlo tankim kistom od devine dlake, l) i tako dalje, m) one koje su upravo polupale lončić, n) one koje izdaleka izgledaju kao muhe." Zar ne da ta klasifikacija, znanstveniku poput vas, mami smiješak na usnama, a možda i iskren smijeh?

Prasnulo sam u smijeh na najkulturniji način. Gospodin Bernardin i dalje je bio kao kip.

– Kad smo već kod toga, poznajem neke ljude koje ovo ni najmanje ne nasmijava. I istina je da, ako zanemarimo smiješnu stranu cijele priče, ovaj primjer oslikava trnovit problem taksonomijskoga postupka.

Nema nikakva razloga da pomislimo kako su kineski misleni pojmovi besmisleniji od naših. Juliette nam je donijela kavu.

– Možda zamaraš našega dragog doktora svojim vrlo zamršenim razmišljanjima...

– Juliette, onaj tko je pročitao Aristotela ne može a da ne razmišlja o ovim pitanjima. A ovu sočnu neskladnost nemoguće je pročitati a da je se ne zapamti.

– Možda bi doktoru trebao objasniti tko je Aristotel.

– Oprostite joj, Palamede, nedvojbeno je zaboravila ulogu što ju je Aristotel odigrao u povijesti medicine. Naposljetku, sama ideja kategorije je nevjerojatna. Otkuda čovjeku ta potreba za klasifikacijom stvarnosti? Nemojte misliti da govorim o dualizmima, koji su gotovo prirodna transpozicija izvorne dihotomije, naime, opozicije muško – žensko. Zapravo, termin kategorije opravdan je tek od onoga trenutka otkada postoji više od dva opća načela. Binarna klasifikacija ne zaslužuje takvo ime. Zna li tko je i kada smislio prvu trojnu klasifikaciju – i samim tim kategorizaciju Povijesti?

Mučitelj je pijuckao svoju kavu i pritom izgledao kao da misli: "Samo ti pričaj!"

– Kladam se jedan prema tisuću da nećete znati: Tahandar Lidijski. Razumijete? Gotovo dva stoljeća prije Aristotela! Kakva li poniženja za Stagiranina! Shvaćate li što se dogodilo u Tahandrovoj glavi? Prvi put u povijesti ljudsko je biće došlo na pomisao da stvarnost razluči prema apstraktnom kriteriju – da, apstraktnome: danas toga više nismo svjesni, no bilo kakva podjela brojem višim od dva u osnovi je čista apstrakcija. Da na svijetu postoje tri spola, apstrakcija bi počela od četvorne podjele, itd.

Juliette me zadivljeno promatrala.

– Pa to je izvanredno! Nikada prije nisi tako oduševljeno govorio!

– Najdraža prijateljice, čekao sam primjerenog sugovornika.

– Doktore, kakva sreća da ste došli! Da nije vas, nikada ne bih ništa čula o tome Tahandru Lidijskom.

– Vratimo se onome prvotnom taksonomijskom iskustvu. Zna li u čemu se sastojala Tahandrova kategorizacija? Proizlazila je iz njegovih promatranja životinjskoga svijeta. Naš Lidijac zapravo je bio neka vrst zoologa. Podijelio je životinje na tri vrste koje naziva: pernate životinje, dlakave životinje i – pazite sad – kožnate životinje. Ova posljednja klasa uključuje vodozemce, gmizavce, ljude i ribe – nabrajam ih onako kako su bili nabrojani u njegovu traktatu. Nije li to divno? Tako volim tu antičku mudrost koja čovjeka smatra tek jednom od životinja.

– Potpuno se s njime slažem. čovjek jest životinja! – oduševila se moja supruga.

– Samim tim postavlja se nekoliko novih pitanja: gdje Tahandar smješta kukce i rakove? Ispada da oni za njega nisu životinje! U njegovim očima, kukci pripadaju svijetu prašine – s iznimkom vretenca i leptira, koje stavlja među pernate životinje. Što se rakova tiče, on u njima vidi pokretne školjke. A školjke, prema njemu, spadaju u minerale. Kakve li poezije!

– A kamo smješta cvijeće?

– Juliette, sve si pomiješala; mi sada govorimo o životinjama. Također bismo se mogli upitati kako to da Lidijac nije primijetio da je i čovjek dlakav. Kao i obratno, da dlakave životinje imaju ono što mi zovemo koža. To je vrlo čudnovato. Njegov kriterij nastao je na osnovi dojma. Zbog toga su biolozi Tahandra vrlo spremno ismijali. A nitko se nije udostojio da primijeti kako on predstavlja intelektualni i metafizički skok bez premca. Jer njegov trojni sustav ni u kom slučaju nije u trijadu prurušena dijada.

– Emile, što je to – dijada prurušena u trijadu?

– Pa, naprimjer, da je životinje podijelio na lake, teške i srednje teške. Hegel nije napravio ništa više... Što se, dakle, u trenutku kada je ovo smislio, dogodilo u mozgu našega Lidijca? To me pitanje ispunjava zanosom. Je li njegova intuicija ponajprije obuhvatila viziju s tri kriterija ili je pak započeo od obične dihotomije – perje i dlake – te naknadno ipak primijetio da mu ona nije dovoljna? Nikada to nećemo saznati.

Licem gospodina Bernardina širio se izraz kakav se može vidjeti na licima pokvarenih bizantskih prodavača obucom: izraz bezgranična prezira. No, i dalje je iznemoglo sjedio u "svojemu" naslonjaču.

– Biolozi nisu imali pravo kad su mu se smijali. Je li današnja zoologija razvila inteligentnije taksonomije? Vidite, Palamede, kada smo se Juliette i ja odlučili za život na selu, kupio sam jednu knjigu o ornitologiji jer sam se želio поблиže upoznati sa svojom novom okolinom.

Ustao sam da pronađem to djelo.

– Evo je: Ptice svijeta, u izdanju Bordasa, 1994. godine. Ovdje su ptice opisane tako što su najprije podijeljene na devedeset devet vrsta nevrabaca, da bi ih se na kraju podijelilo na sedamdeset četiri vrste vrabaca. Takav način je smiješan. U glavi vam se zavrti od opisa nekoga bića koji počinje s time što to biće nije. Kamo bismo dospjeli kad bi se netko dosjetio da najprije iskaže sve ono što nije?

– To je istina! – rekla je moja očarana supruga.

– Zamislite, dragi moj prijatelju, da si ja utuvim u glavu da vas opišem tako što bih započeo s popisom svega onoga što vi niste! To bi bilo suludo. "Sve što Palamede Bernardin nije." Bio bi to dugačak popis, jer toliko je mnogo stvari što vi niste. Odakle da počnem?

– Naprimjer, mogli bismo reći da doktor nije pernata životinja!

– Točno. A nije ni gnjavator ni prostak ni idiot. Juliette je širom rastvorila oči. Problijedjela je i stavila ruku na usta kao da se pokušava suzdržati od smijeha.

Nasuprot tome, lice našega gosta nije ništa izražavalo. Pozorno sam ga promatrao u trenutku dok sam izgovarao svoju zadnju rečenicu. Ništa. U njegovu pogledu nije bilo ni najskrivnijeg bljeska. Nije čak ni trepnuo. A bilo je posve nedvojbeno da je čuo. Moram priznati da me je tada zadivio.

Zato sam se sada ja morao snaći. I nastavio sam nasumce:

– Izvanredno je to što su se taksonomijski problemi pojavili upravo preko biologije. Istina, moglo bi to biti i zbog logičke neizbježnosti: tko bi se još mučio oko toga da izmisli kategorije za tako neraz noličke stvari kao, naprimjer, grmljavinu. Upravo mnogolikost i nejednolikost stvaraju potrebu za klasifikacijom. A ima li čega nejednolikijega i mnogolikijeg od životinja i biljaka? No ipak, moguće je u tome vidjeti i neke dublje odnose...

Odjednom sam shvatio da mi, iako sam o njima toliko razmišljao, ti odnosi izmiču. Nisam se mogao sjetiti rezultata dvadesetogodišnjeg razmišljanja. A pritom, još prethodnoga dana, i ni trenutka kasnije, još uvijek sam ga se sjećao. Bez sumnje mi je prisutnost ili, bolje rečeno, tlačenje gospodina Bernardina, blokiralo mozak.

– Koje odnose? – zanimala se moja supruga.

– O tome još uvijek imam samo pretpostavke, ali sam siguran da postoje. Palamede, što vi o tome mislite?

Uzalud smo čekali, odgovora nije bilo. Nisam mogao, a da prema njemu ne osjetim divljenje; bio on zaostao ili ne, imao je onu hrabrost ili muda što ja nikada nisam imao: da ništa ne odgovori. Ni "ne znam", ni slijeganje ramenima. Apsolutna nezainteresiranost. Kod čovjeka koji je u mojoj kući satima nametao svoju prisutnost, takvo nešto graničilo je s čudom. Bio sam opčinjen. I zavidio sam mu na toj sposobnosti. Nije čak izgledao ni kao da mu je neugodno – nama je bilo! Nevjerojatno! Uostalom, nisam se toliko trebao čuditi: kad bi se prostaci počeli stidjeti zbog svojega ponašanja, više ne bi bili prostaci. Iznenadilo me to što sam mudrovao o tome kako bi bilo divno biti sirovinom. Kakvo dostignuće: dopustiti si sve moguće bezobrazluke, a kajanje zbog tih istih prebaciti na druge ljude, baš kao da su se zapravo oni nedolično ponašali!

Moja čudesna lakoća s početka razgovora vrlo brzo se rasplinula. Još neko vrijeme pretvarao sam se da je imam i vodio beskrajan monolog o tko zna kojem predsokratovcu, ali jako dobro sam osjećao da više nisam u poziciji jačega.

Je li to bio plod moje mašte? Učinilo mi se da sam vidio kako licem našega susjeda prolazi izraz što bih ga mogao prevesti ovim riječima: "Zbog čega se toliko trsiš? Ja sam pobijedio, i ti to sigurno znaš. Zar već sama činjenica da svakoga dana dva sata opsjedam tvoj dnevni boravak nije tome dokaz? Tvoji govori mogu biti koliko god hoćeš blistavi, jedna stvar je očita i ti protiv nje ne možeš ništa: ja sam u tvojoj kući i to te jebe."

Otišao je u 6 sati.

Nisam mogao zaspati. Juliette je to primijetila. Predosjetila je o čemu sam razmišljao, pa je rekla:

– Danas poslijepodne bio si zaista nevjerojatan.

– Neko vrijeme sam i ja tako mislio. Sada više nisam tako siguran.

– Sve one filozofske rasprave samo zato da bi mu na kraju dao do znanja da je gnjavator! Samo što ti nisam zapljeskala.

– Možda. Ali koja je bila svrha tome?

– Da mu to tresneš u facu.

– Nemoguće je takvu čovjeku bilo što tresnuti u facu.

- I sam si ustvrdio da ti ni na što nije mogao odgovoriti.
- A ti si sama konstatala da je zbog toga neugodno bilo nama, a ne njemu. Njemu ni zbog čega nije neugodno.
- Kako znaš što se njemu vrti po glavi?
- Čak i da mu se nešto vrti po glavi, to ni po čemu ne utječe na naš problem: na kraju balade, on i dalje sjedi u našem dnevnom boravku.
- Ja sam se ipak jako dobro zabavila.
- Baš dobro.
- Sutra sve ponavljamo?
- Da. Ništa drugo i ne možemo. Ne mislim da će ga tvoja neprilična dražesnost i moja erudicijska neobuzdanost otjerati. Ali barem će poslužiti tome da nas zabave.

Na tome smo ostali.

Raznorazna štetna djelovanja imaju tu prednost da pojedince dotjeraju do zida. Ja nikada prije nisam primjenjivao introspekciju, a sada sam iznenada najskriveneje kutke vlastite unutarosti istraživao kao da sam se nadao da ću ondje pronaći kakav dosada neiskorišteni izvor snage.

Kako nisam mogao naći nijedan, tako sam o samome sebi mnogo toga naučio. Naprimjer, prije nisam znao da sam bojažljiv. U četrdeset godina nastavnčkog rada u gimnaziji nijednom nisam morao podnositi ni najmanji neposluh. Učenici su me poštivali. Pretpostavljam da sam bio obdaren prirodnom autoritativnošću. No, krivo sam zbog toga zaključio da samim time spadam među jake. Istinu govoreći, ja sam spadao među civilizirane: u njihovu sam se društvu s lakoćom snalazio. Dovoljno je bilo da se za promjenu suočim s nekom sirovinom i istog trena spoznam granice svoje moći.

Tragao sam za sjećanjima koja bi mi mogla biti korisna; pronašao sam mnoga koja to nisu bila. Ljudski duh posjeduje obrambene mehanizme koje je nemoguće razumjeti: pozoveš ga u pomoć, a on ti umjesto toga uštrca nekoliko lijepih slika. A to, na kraju krajeva, i nije posve krivo, jer kad te već ne mogu izvući iz kaše, te lijepe slike donose trenutačan spas. Pamćenje se tada ponaša poput trgovca kravatama u pustinji: "Vode? Ne, nemam, ali ako želite, imam velik izbor kravata". A u ovom slučaju: "Kako da se čovjek oslobodi ugnjetača? Pojma nemam, ali sjetite se onih jesenjih ruža što su vas, ima tome nekoliko godina, onako očarale..."

Juliette u dobi od deset godina. Bili smo gradska djeca. Kad joj je bilo deset godina, moja supruga imala je najdužu kosu u školi. Ta kosa bila je sjajna i meka poput marokena. Bili smo već četiri godine vjenčani. To vjenčanje priznao je cijeli svemir, počevši od naših roditelja – osobito mojih koji su imali slobodne nazore.

Ponekad bi moju suprugu pozvali da kod nas prespava – obratno se nije nikada događalo, jer su njezini roditelji smatrali da je još "prerano". Ovo ograničenje me zbunjivalo; oni su znali da njihova kći često kod mene provede noć. Prijestup je, dakle, bio dopušten u mojoj kući, ali ne i u njihovoj. Mislio sam da je to neobično, no iz straha da ne povrijedim Juliette, nisam o tome govorio.

Moji roditelji nisu bili bogati: u kupaonici smo imali samo tuš, ne i kadu. Zbog toga kada za mene predstavlja simbol raskoši. Kupaonica se nije grijala i, iako ne razumijem zbog čega mi se to toliko sviđa, uvijek ću se sjećati jednog događaja.

Juliette i ja smo se od dana našega vjenčanja uvijek zajedno prali i pritom me to ni najmanje nije smetalo: golotinja moje supruge bila je tek jedna od prirodnih pojava, jednako kao kiša ili zalazak sunca, i nikada mi ne bi palo na pamet da u njoj vidim i trag erotizma.

Osim zimi. Uvečer, prije spavanja, otišli bismo se zajedno istuširati. Svući se u onoj ledenoj kupaonici nije bilo lako: prava pustolovina. Pri svakom svučenom komadu odjeće vrisnuli bismo od hladnoće koja bi nas dodatno obuzimala. Tako da bi, u trenutku kada bijasmo goli poput sljepica, od nas ostajao tek dugi krik ledene patnje.

Kliznuli bismo iza zavjese, a ja bih otvorio slavinu. Najprije bi počela teći polarno hladna voda, zbog koje smo ispuštali još jednu provalu krikova. Moja nedozrela družica umatala bi se u plastičan zastor ne bi li se nekako zaštitila. A onda bi iz tuša u sekundi stala prskati kipuća kiša, te bismo svoje zaprepaštenje izražavali pištavim smijehom.

Ja sam bio muško: na meni je bilo da prilagodim temperaturu vode. Zamršen zadatak, jer već i na najmanji dodir slavine, mlaz bi od kipućega postajao ledenim i obrnuto. Bilo mi je potrebno najmanje deset minuta prilagodavanja da bih dobio kakotako podnošljivu temperaturu. Ogrnuta svojim plastičnim plastom, Juliette bi se za to vrijeme smijala od užasa pri svakom preokretu.

Kad bi voda postala ugodna, pružio bih joj ruku da mi se pridruži pod mlazom. Zastor bi se tada odmotao i iz njega bi izronila jedna bijela mršavica od deset godina, po kojoj se prosipao bujan slap ridaste kose. Od te ljepote ostajao sam bez daha.

Šćućurila bi se pod okriljem tekućeg mlaza i zabrektala od užitka jer sam prekrasno prilagodio temperaturu. Uzeo bih njezinu dugačku kosu i smočio je, zadivljen nad time kako joj se obujam smanjivao pod vodom. Stegnuo bih je poput konopca. Njezina uska leda s lopaticama što su stršale poput sklopljenih krila otkrivala bi mi se tada u svojoj svojoj bljedoći.

Uzeo bih komad sapuna i stao joj ga trljati u kosu sve dok ne bih dobio pjenu. Svu kosu skupio bih joj na tjemenu, te je mijesio i oblikovao u krunu veću od njezine glave. Zatim bih joj nasapunao tijelo: dok bih joj prelazio između bedara, Juliette bi ispuštala prodorne krike jer ju je to škakljalo.

Potom bismo jedno drugo satima ispirali. Tako nam je ugodno bilo pod tim toplim mlazom vode, da nam se ni najmanje nije dalo van. A ipak se i na to jednom trebalo odlučiti. Ja bih jednim potezom zatvorio slavinu, moja supruga bi odgurnula zastor, tako da bi nas obuhvatio val hladnoće. Sporazumno bismo vrisnuli i jurnuli prema ručnicima.

Juliette bi pomodrla od hladnoće, morao bih je trljati ručnikom da je ugrijem. Smijala bi se, cvokotala zubima i zatim bi rekla: "Umrijet ću." Odjenula bi svoju dugačku bijelu spavaćicu, te mi zapovjedila da i ja brzo dođem u krevet kako bih je zagrijao.

Ušao bih u sobu, a ispod perine bi izvirivala tek mokra kosa kao jedini opipljivi znak njezine prisutnosti, jer onaj pernati prekrivač nad njezinim se sitnim tijelom nije uspijevaio ispupčiti. Uvukao bih se pokraj nje i ugledao njezino lakrdijaško lice. "Hladno mi je", rekla bi. Uzeo bih je stoga u naručje, čvrsto je stisnuo i u vrat joj stao puhati svoj vreli dah.

I tako, jedina sjećanja moga djetinjstva koja bi bilo moguće nazvati erotskima, povezana su sa zimom. Zapanjuje me način na koji se u njima stalno izmjenjuju užitak i bol: kao da mi je sve ono smrzavanje bilo potrebno da bih postao svjestan ne samo neodoljive privlačnosti svoje desetogodišnje supruge, nego i načina na koji sam u njoj mogao uživati.

U ovom trenutku shvaćam da su to najljepše uspomene mojega djetinjstva, a samim tim i cijeloga mojega života.

Zašto mi je, kvragu, bio potreban mučitelj da bih u svojem pamćenju pronašao takvo blago?

Juliettina kosa bila je sijeda i kratko ošišana. Osim toga, nije se promijenila. Ništa na njoj nije govorilo o starenju. Baš suprotno, izgledala je kao da je upravo preboljela kakvu dugu bolest kojoj je morala žrtvovati svoje runo.

Kosa koja joj je preostala sada je bila predivne, gotovo umjetne boje: plavkasta bjelina što podsjeća na kakvu romantičnu baletnu haljinicu.

A kako je tek bila meka! Kao da nije s ovoga svijeta. U usporedbi s njezinom, i kosica kakva dojenčeta je gruba. Valjda samo anđeli imaju takvu kosu.

Anđeli nemaju djece, pa tako ni Juliette. Ona je svoje vlastito dijete – i moje.

Dani tako sporo prolaze da je to nepojmljivo. Svi se tuže na to da vrijeme brzo prolazi. To nije točno.

A osobito nije bilo točno toga siječnja. Da budem određeniji, svako razdoblje dana imalo je svoj ritam: večeri su bile duge i blage, jutro kratka i puna nade. Na početku poslijepodneva, neka neizgovorena tjeskoba vrtoglavo bi ubrzala prolaženje minuta. A onda, u 4 sata vrijeme bi stalo kao u blato zaglibljeno.

Ništa nije bilo kako treba: razdoblje posvećeno gospodinu Bernardinu naposljetku se pretvorilo u okosnicu naših dana. Jedno drugome nismo se to usudili priznati, no bili smo sigurni da o toj stvari imamo isto mišljenje.

Ja sam odlučio biti junačan. Kad se naš gost već bijaše odlučio na potpunu šutnju, nije li bilo logično da ga ja zaspem neprekinutom, nesnosnom bujicom riječi? Neprekinutom zbog toga da meni ne bude dosadno, nesnosnom zato da dosadno bude njemu.

Moram priznati da mi se znalo dogoditi da uživam u toj zadaći. Ja u društvu drugih nikada nisam mnogo govorio – pod pretpostavkom da je doktorovu nazočnost moguće nazvati "društvom" – a otada sam na to bio osuđen. Iako je ovdje postojala jedna bitna razlika – u gimnaziji sam nastojao zadobiti pozornost učenika – moje profesorsko iskustvo u tome mi je pomagalo. U mojemu dnevnom boravku bilo je upravo suprotno: svojski sam nastojao biti što odbojniji.

I tako sam došao do otkrića jedne nedvojbene istine: mnogo je zabavnije biti dosadan nego zanimljiv. Kad bih na predavanju pokušavao o Ciceronu stvoriti živu sliku, znalo bi mi se dogoditi da se u sebi gušim od dosade. Nasuprot tome, dok sam našega mučitelja obasipao biserima svoje teško probavljive učenosti, nisam se mogao suzdržati od klicanja. Konačno sam shvatio zbog čega su javni predavači gotovo uvijek smrtno dosadni.

Kako sam u tom poslu dosadnjakovića bio tek početnik, znalo bi mi se dogoditi

da mi mozak odjednom stane. Popunjavao sam te praznine kako sam znao. Jednoga dana, pošto sam sat vremena govorio niz šupljih fraza o Heziodu, odjednom više nisam znao što bih rekao. Tada me sam vrag natjerao da postavim sljedeće indiskretno pitanje:

– A gospoda Bernardin?

Našem susjedu trebalo je neko vrijeme da odgovori, i taj put sam ga shvaćao: nije čudno što se čovjek osjeća kao iz sedla izbačen kada mu postavite pitanje o njegovoj ženi, a još prije pet sekundi ste razglabali o Heziodu ¹.

Tako da mi i nije odgovorio. Zadovoljio se time što mi je uputio pogled prepun bijesa. No već odavno se nisam više zbog toga vrijeđao, jer sam shvatio jedinu sveopću istinu: Palamede Bernardin bez prestanka je djelovao nezadovoljno.

Ustrajao sam na svome pitanju:

– Zaista. Svakoga vas dana primamo u goste i znate koliko nam to čini zadovoljstvo. No bili bismo još sretniji kad bi se i vaša supruga udostojila doći s vama.

Zapravo sam samome sebi govorio da bi prisutnost njegove bolje polovice samo još pogoršala situaciju. No činilo se da naš gost ne cijeni pretjerano moju ideju, zbog čega sam je smatrao još boljom.

– Palamede, ja dobro poznajem vašu poslovičnu tankoćutnost. Što kažete na to da sutra poslijepodne zajedno dođete na kavu ili čaj?

Tišina.

– Juliett bi bilo uistinu drago da ima žensko društvo. Kako je ime gospodi Bernardin?

Petnaest sekundi razmišljanja.

– Bernadette.

– Bernadette Bernardin?

Sav oduševljen zbog svoje neotesanosti, prasnuo sam u blesav smijeh.

– Palamede i Bernadette Bernardin. Jedno čudno i jedno obično, ali učestalo ime, udruženi u cjelinu. Pa to je prekrasno!

Tada se dogodila jedna neočekivana stvar: naš susjed zauzeo je stav.

– Ona neće doći.

– Oh, pardon, uvrijedio sam vas! Molim vas, oprostite mi. Vaša imena su zaista dražesna.

– Nije zbog toga.

Rijetko kad je toliko govorio.

– Zar je možda bolesna? – Ne.

Nastavio sam, posve svjestan svoje indiskretnosti i zadovoljan zbog nje:

– Dobro se s njome slažete? – Da.

– Palamede, ako je tako, onda se nemojte prenemagati! Dajte, dogovorili smo se. A kako bismo vas prisilili da nas upoznate sa svojom suprugom, ne pozivamo vas samo na čaj, nego na zajedničku večeru, sutra u 8 sati. A kako i sami znate, vrlo je nepristojno odbiti poziv na večeru.

Juliette je izašla iz kuhinje i stala me prestravljeno promatrati. Smirio sam je pogledom, te bez i najmanjeg oklijevanja nastavio:

– No, s obzirom da ćemo radi jedne tako uzvišene prilike morati poduzeti neke pripreme, jedino vas molimo, dragi Palamede, da sutra poslijepodne ne dođete k nama. Ovaj put ćemo pričekati večer kako bismo se vidjeli.

Juliette se vratila u kuhinju ne bi li sakrila provalu smijeha.

Gospodin Bernardin bio je zaprepašten. Nedvojbeno je upravo zbog toga otišao, o čuda li, u 5 minuta do 6. Bio sam presretan.

U šoku zbog njegova poraza, ali i zbog našega nepriličnog poziva, moja supruga i ja još dugo smo se previjali od smijeha.

– Emile, kad bolje razmislim, trebali bismo ih . pozivati svake večeri. Tako bismo poslijepodne bili slobodni.

– Odlična ideja. No pričekajmo prije nego otkrijemo sve čari gospode Bernardin. Kladim se da je silna.

– Ne može biti gora od svoga muža. Iskreno smo bili nestrpljivi da je vidimo.

Juliette se probudila u 5 sati ujutro. Događaj ju je toliko uzbuđivao da sam se počeo brinuti.

Uz osmijeh šestogodišnje djevojčice, upitala me:

– A da im pripremimo neku odvratnu hranu?

– Ne. Nemoj zaboraviti da je i mi moramo jesti. – Misliš?

– A kako drukčije? U svakom slučaju, to ne bi bila dobra taktika. Baš obratno, bolje bi bilo da pripremimo preobilnu gozbu, pa da im zbog toga bude neugodno. Odjenut ćemo pretjerano elegantnu odjeću. Ponudit ćemo im nepodnošljivo profinjena jela...

– Ali... mi nemamo ni tako raskošnu odjeću ni tako raskošne sastojke.

– To sam samo tako rekao. Cilj igre je da za njih po svemu budemo predobri. A to i jesmo.

I bili smo. Dnevni boravak očistili smo i ulaštali da se sve sjajilo. Cijelo poslijepodne proveli smo u pripremanju jela. S dolaskom večeri, odjenuli smo najneprikladniju odjeću.

Juliette je odabrala pripijenu haljinu od crnoga baršuna koja je isticala njezinu vitku liniju.

Kaže se da je točnost kraljevska vrlina. Ali kojega bi to kralja točnost resila kao jedina njegova vrlina? E, pa, našega susjeda. On je uvijek dolazio navrijeme, ni minutu prije ni minutu kasnije.

Točno u 8 sati, netko je pokucao na vrata.

Gospodin Bernardin činio nam se vitkim i razgovorljivim. Zar je smršavio, zar je naučio govoriti? Ni u najluđim snovima.

Stvar je u tome što smo upoznali njegovu suprugu.

Prije mnogo vremena Juliette i ja gledali smo Fellinijev Satiricon. Kao da smo gledali projekciju Povratka (ivih mrtvaca, Juliette ni na trenutak nije ispuštala svoju ruku. U sceni u kojoj dolazi do otkrića hermafrodita u pećini, toliko ju je bilo strah da sam mislio da će izaći iz kina.

Kad je gospoda Bernardin ušla na vrata, prestali smo disati. Ulijevala je strah isto toliko koliko i ono felinijevsko stvorenje. Ne, nije mu nalikovala, daleko od toga,

samo je, kao i ono, utjelovljavala krajnju granicu ljudskosti.

Susjed je prešao naš prag, te potom ispružio ruku prema van: unutra je povukao nešto golemo i sporo. Riječ je bila o gomili mesa koje je odjenulo haljinu, ili točnije, koje je netko umotao u komad tkanine.

Vrijeme je bilo da se suočimo s neizbježnim: kako uz doktora nije više nikoga bilo, valjalo nam je zaključiti da se ta izraslina zove Bernadette Bernardin.

Zapravo, ne: riječ izraslina nije prikladna. Njezino salo bilo je preglatko i prebijelo, a da bi podsjećalo na bilo kakvo raspadanje.

Cista, ta stvar bila je cista. Eva bijaše stvorena od Adamova rebra. Gospođa Bernardin nedvojbeno je kao cista izrasla u trbuhu našega mučitelja. Liječnici ponekad znaju operirati bolesnika od unutarnje ciste koja je dvostruko, čak trostruko teža od samoga bolesnika: Palamede je oženio istu onu naslagu mesa od koje su ga prethodno oslobodili.

Ovakvo objašnjenje bilo je, naravno, moja čista elukubracija. A ipak je, kad se sve uzme, djelovalo vjerojatnije od "racionalne" verzije, od one da je ova oteklina jednom bila žena, i to takva da je netko mogao poželjeti da se njome oženi. Ne, moj razum nije mogao prihvatiti takvu mogućnost.

Nije bio trenutak za razmišljanje: bračni par je trebalo ugostiti u našem domu. Juliette se ponašala kao prava junakinja. Približila se cisti i pružila joj ruku uz sljedeće riječi:

– Draga gospođo, kako mi je drago da sam vas upoznala!

Na moje veliko iznenađenje, od masne gromade odvojila se jedna lovka i dopustila da je dodirnu prsti moje supruge. Ja nisam imao hrabrosti učiniti isto što i ona. Dva teretnjaka odveo sam u dnevni boravak.

Gospoda se složila na počivaljku. Gospodin je sjeo u svoj naslonjač. Nakon toga više se nisu ni micali, ni govorili.

Bili smo zaprepašteni. A osobito ja, jer sam bio uzrok te invazije – toga sala što se poput valova razbijalo pod našim krovom. A kad pomislim da sam sve to poduzeo kako bih našega susjeda doveo u neugodnu situaciju!

Bernadette nije imala nosa; umjesto nosnica imala je dvije slabo uočljive rupe. Sitni rascjepi smješteni nešto poviše sadržavali su očne jabučice: vjerojatno oči, iako ništa nije navodilo na to da mogu vidjeti. Najviše su me zanimala njezina usta: čovjek bi rekao da pripadaju hobotnici. Pitao sam se ima li taj otvor sposobnost proizvodnje zvukova.

Obratio sam joj se vrlo kulturno i tako prirodno da sam i samoga sebe iznenadio.

– Draga gospodo, čime vas mogu poslužiti? Likerom od crnog ribiza? Dva prsta šerija? čašicom porta?

Dogodila se zastrašujuća stvar: gomila sala okrenula se prema svome suprugu i izrigala nekoliko prigušenih groktaja. Palamede, a izgleda da se on razumio u krčenja, nam je preveo:

– Bez alkohola. Zaprepašteno sam ustrajao:

– Voćni sok? Od naranče, jabuke, rajčice? Nova salva zvukova. Prevodilac nam je prenio: – čašu mlijeka. Toploga i bez šećera.

A nakon deset sekundi nelagode, dodao je:

– Ja ću liker od crnog ribiza.

Juliette i ja bili smo presretni što nam se ukazala prilika da pobjegnemo u sigurnost kuhinje. Dok se mlijeko grijalo, nismo se usudili jedno drugo ni pogledati. Kako bih olakšao atmosferu, prošaptao sam:

– Da joj to uspemo u bočicu s dudom? Djevojčica sijede kose počela se grčevito smijati. Salasta lovka usput je dodirnula moju ruku kada sam joj pružio čašu. Niz kralježnicu su mi prošli srsi gađenja.

To nije bilo ništa u usporedbi s ogavnošću zbog koje mi se ukočila čeljust u trenutku kada se čaša utaknula u njezina usta. Taj otvor podvinuo je ono što mu je služilo umjesto usana, te je stao uvlačiti. Mlijeko je bilo usisano sve odjednom, no progutano u više navrata; svaki gutljaj stvarao je zvuk poput gumene sisaljke dok pokušava otčepiti slivnik.

Bio sam izvan sebe od užasa. Brzo, pričaj, reci bilo što!

– Koliko dugo ste u braku?

Čim bih joj dopustio da dođe do riječi, moja podsvijest uvijek je bila indiskretna.

– Četrdeset pet godina.

Četrdeset pet godina s ovom cistom. Počeo sam shvaćati mentalno stanje ovoga čovjeka.

– Dvije godine više od nas – rekao sam pun divljenja prema toj bračnoj dugovječnosti.

Osjećao sam da zvučim lažno. Zbog toga više nisam uspijevaio kontrolirati ono što sam govorio. Tako da sam postavio ovo nakazno pitanje:

– Imate li djece?

Već sljedećeg trenutka prokleo sam samoga sebe. Tko može imati djece s ... tim? Ipak, od reakcije gospodina Bernardina sam se sledio. Postao je crven od bijesa, te je mahnitim glasom rekao:

– To pitanje ste mi već postavili! Prvoga dana! Dahtao je od bijesa. Naizgled se činilo da ga nije razljutila nepromišljena okrutnost mog pitanja, nego činjenica da je na njega već odgovorio. U svjetlu te eksplozije shvatio sam kako je izvanredno pamćenje našega mučitelja. Ta sposobnost nije mu služila ni za što drugo osim za ljutnju, i to onda kad bi u pamćenju neke treće osobe uočio grešku.

Promućao sam ispriku. Tišina. Više se nisam usudio progovoriti. Nisam se mogao suzdržati od promatranja gospode Bernardin. Oduvijek su me učili da se nenormalne ljude ne smije gledati. No to je bilo jače od mene.

Primijetio sam da, iako joj je najvjerojatnije bilo sedamdeset godina, ta stvar nije tako i izgledala. Njezina koža – to jest, membrana što je omotavala taj komad sala – bila je glatka i bez bora. Na glavi je imala lijepu crnu kosu, zdravu i bez ijedne sijede vlasi.

Neki unutarnji demonski glas šapnuo mi je: "Da, Bernadette je svježija kao prvoga dana." Ugrizao sam se za usnu kako bih spriječio nesuzdrživu provalu smijeha. Tada sam primijetio modar rubac kojim joj je netko – nedvojbeno Palamede – povezao nekoliko pramenova kose. Ova želja za sviđanjem dokrajčila je moje odolijevanje: počeo sam jadno, boležljivo štucati.

Kad sam smogao snage da se zaustavim, primijetio sam da me gospodin

Bernardin promatra nepomičnim, nezadovoljnim pogledom.

Božanska Juliette pritekla mi je u pomoć:

– Emile, hoćeš li se, molim te, pobrinuti za večeru? Hvala ti, srce si.

Pošto sam ponovno ušao u kuhinju, čuo sam je kako se upušta u dugačak monolog:

– Jeste li već primijetili kako je drag moj suprug? Ponaša se prema meni kao da sam princeza. I to je tako od moje šeste godine. Tako je, bilo nam je oboma šest godina kada smo se upoznali. Zavoljeli smo se već od prvog trenutka. I nismo se nikada rastali. U pedeset devet godina zajedničkoga života uvijek smo i neprestance bili sretni. Emile je muškarac izvanredne inteligencije i kulture. Moglo mu je sa mnom biti dosadno. Ali nije! Imamo samo lijepe uspomene. Kad sam bila mlada, imala sam vrlo dugu svjetlosmeđu kosu. On se o njoj brinuo: prao ju je i češljao. Nijedan profesor grčkoga i latinskoga nije tako dobar frizer. Na dan našega vjenčanja počeošljao mi je pundu kao iz bajke. Evo, pogledajte fotografiju. Bile su nam dvadeset i tri godine. Emile je bio tako lijep! Uostalom, još uvijek je lijep. Zna li da još čuvam svoju vjenčanicu? Još i sada je koji put odjenem. Mislila sam je večeras odjenuti, ali bi vam to možda bilo čudno. Gospodo, ni ja nemam djece. I nije mi zbog toga žao. Danas je tako teško biti mlad. U naše je doba bilo lakše. Rođeni smo s mjesec dana razlike, on 5. prosinca 1929., a ja 5. siječnja 1930. Bilo nam je petanest godina kada je završio rat. Kakve li sreće da nismo bili stariji! Emile bi morao otići na bojište, možda bi ondje i poginuo. Ja bez njega ne bih mogla živjeti. Razumijete, zar ne? I vi već tako dugo živite zajedno.

Provirio sam iz kuhinje da bih pogledao predstavu. Juliette je ushićeno govorila sama sa sobom dok je mučitelj gledao uprazno. Bilo je nemoguće saznati što je radila susjeda.

Trebalo je sjesti za stol. Smještanje gospođe Bernardin za stol bila je prava kušnja. Dvije trećine njezine mase prelijevale su se s obje strane stolca. Hoće li se možda prevrnuti? Kako bismo izbjegli sličan odron, ukliještili smo njezin stolac što bliže stolu. Na taj način joj je mesina bila zaglavljena. Ali u kobasicu sala složenu oko njezina tanjura bolje da niste gledali.

Bilo je to prije godinu dana, tako da se ne sjećam okusa hrane. Jedino se sjećam da smo s najvećom pomnjom pripremili najprofinjniji jelovnik. Biserje pred svinje? Gore od toga. Svinje jedu sve bez razlike, a ipak se čini da u tome na određeni način uživaju.

Susjed je jeo pohlepno i s gađenjem. U sebe je ubacivao velike količine hrane i pritom se činilo kao da je smatra ogavnom. Ni o jednom jelu nije ništa rekao. Za vrijeme objeda rekao je tek jednu, za njega neočekivano dugu rečenicu:

– Vi tako puno jedete, a ipak ste mršavi!

Tu tvrdnju izbacio je ljutito. Samo što mu nisam odvratio da bi nam bilo bolje da se požurimo, s obzirom na to kako su nam malo hrane ostavili. Bio sam dovoljno mudar da tu primjedbu zadržim za sebe.

Kretnje gospođe Bernardin bile su krajnje spore. Pomislio sam da bih joj trebao pomoći pri rezanju mesa, ali i sama je s time izlazila nakraj. Zapravo su njezina usta obavljala posao noža. Goleme komade prinosila bi do otvora, neka vrst kljuna– usana

uzela bi jedan dio. Lovka bi se potom ponovno usporeno spustila i višak odložila u tanjur koji je naposljetku podsjećao na kakvu skulpturu sačinjenu od hrane.

Ovaj ples bio je po nečemu dražestan. Tek zbog onoga što su nakon njega proizvodila njezina usta dolazila vam je želja za povraćanjem. Neću to prepričavati.

Ako ništa drugo, susjedi se barem kao olakotna okolnost moglo pripisati da je možda ipak uživala u hrani. Nasuprot tome, lik njezina supruga bio je izrazito rječit: nemoguće je bilo i zamisliti nekoga tko kuha lošije od nas. To ga nije sprečavalo da prazni tanjur za tanjurom, baš kao da želi reći: "Netko i to mora."

Vjerojatno je i Juliette pomislila isto što i ja, jer je postavila ovo pitanje:

– Gospodine, što obično jedete?

Petnaest sekundi razmišljanja iznjedrilo je ovu rečenicu:

– Juhu.

To je moglo značiti sve i svašta, no dodatno objašnjenje nismo dobili. Uzalud smo se trudili: "Kakvu juhu? Bistru, pasiranu, riblju, od graška, s kockicama pržena kruha, komadićima mesa, s tjesteninom, s nasjeckanim bosiljkom, hladnu, od bundeve, vrhnjem, naribanim sirom, od poriluka...?" Jedini odgovor koji smo svaki put dobivali bio je:

– Juhu.

A ipak ju je pripremao on sam. Nedvojbeno smo previše tražili.

Desert je bio prava katastrofa. To je jedini dio objeda kojega se sjećam, i to s razlogom: profiteroli s preljevom od topljene čokolade. Od pogleda na čokoladu i njezina mirisa, cista se uzбудila. Htjela je za sebe zadržati posudu s preljevom, a kolačiće prepustiti nama. Juliette i ja lako smo pristali na takvu vrst prijedloga, jer smo svakako željeli izbjeći dramu. Tada se umiješao gospodin Bernardin.

Prisustvovali smo bračnoj svađi treće vrste. Liječnik je ustao i nekoliko profiterola odlučno spustio u tanjur svoje bolje polovice. Zatim ih je prelio razumnom količinom čokolade, a posudu s preljevom stavio izvan njezina dosega. Cim se predmet njezine pohote udaljio, supruga je udarila u cviljenje u kojemu nije bilo ni trunke ljudskoga. Lovke su se izduživale koliko god su mogle u smjeru Graala. Liječnik ga je uzeo i stisnuo uz sebe te čvrstim glasom rekao:

– Ne, ne smiješ, ne! Bernadette urla.

Moja supruga promuća:

– Gospodine, možete joj to dati. Ja mogu istopiti još čokolade, to je jednostavno.

Ovaj pokušaj nije izazvao reakciju. Među Bernardinovima je ton postajao sve oštrij. On je vikao: "Ne!" Ona je vikala nešto što je podsjećalo na nekakvo narječje. Malo– pomalo prepoznali smo jednu riječ:

– Juha! Juha!

A tako znači, ona je mislila da je riječ o jednoj od varijanti njezine osnovne prehrane. Bio sam dovoljno glup da joj kažem:

– Ne, gospođo, to nije juha, to je preljev. To se ne jede onako kako se jede juha.

Cisti se izgleda učinilo da pred sobom ima licemjera koji joj nešto glupo objašnjava, te je stoga još jače zaurlala.

Juliette i ja željeli smo u zemlju propasti. Svađa je postajala sve gorom, nikakav rasplet nije bio na vidiku. Tada je Palamede primijenio takvo rješenje kakvo ni

Salomonu ne bi palo na pamet: izvadio je žlicu iz posude, polizao je, a onda naiskap popio sav preljev. Zatim je posudu odložio na stol, dok mu se na licu moglo pročitati koliko mu je bila odvratna ta čokolada.

Prolomi se i posljednje cistično zapomaganje:

– Juha!

Svladana, ražalošćena, stvar se nakon toga smirila. Svoj tanjur više nije ni pogledala.

Moja supruga i ja bili smo ogorčeni. Kakav grozni čovjek! Na silu polokati preljev koji ionako ne voli, i to pod izgovorom da tu nesretnu hendikepiranu ženu nauči dobrom ponašanju! Zašto nije mogao podnijeti da njegova supruga u nečemu uživa? Bio sam spreman ustati i pripremiti čitavu zdjelu topljene čokolade za ovoga jadnog sisavca. No, već ne znam koji put, bojao sam se mučiteljeve reakcije.

Od toga trenutka, prema Bernadette smo osjećali simpatiju prepunu nježnosti.

Poslije večere, našu uzvanicu i sve njezine kilograme ponovno smo postavili na počivaljku, dok se liječnik uvalio u svoj naslonjač. Juliette je upitala želi li tko kavu. Gospodin je prihvatio; gospoda, koja se durila, nije ispustila ni zvuka.

Moja supruga nije inzistirala, te se izgubila u kuhinji. Nakon deset minuta vratila se s tri kave i jednom velikom šalicom topljene čokolade.

– Juha – rekla je dok ju je uz ljubazan osmijeh pružala onoj masi.

Palamede je djelovao nezadovoljnije nego ikad, no nije se usudio prosvjedovati. Poželio sam zapljeskati: kao i obično, Juliette je bila hrabrija od mene.

Cista se opijala preljevom i mukala od miline. Bilo je odvratno, ali bili smo presretni. Ponovna srdžba njezina muža činila nas je još sretnijima.

Upustio sam se u monolog o ulozi Parmenida u razvoju filozofijskog rječnika. Uzalud sam bio nepodnošljiv, zamoran, zamršen i suhoparan, moji gosti nisu pokazivali ni znaka očaja.

Malo pomalo, uočio sam da cijene moju logoreju. Ne zbog toga što bi ih zanimalo to što sam govorio, nego zbog toga što sam ih uspavljivao. Gospođa Bernardin bila je tek golem probavni organ. Jednoličan zvuk što je izlazio iz mojih usta pružao joj je onaj čudesni mir o kojemu sanjaju meki unutarnji organi. Susjeda se večeras upravo fantastično provodila.

Točno u 11 sati, doktor ju je dignuo iz počivaljke. Ako "nemoguće" nije francuski, "hvala" nije bernardinovski. A u ovom slučaju, zahvaliti smo im htjeli mi, budući da su bili na odlasku.

Bili su ostali samo tri sata što bi se, da je riječ bila o običnim gostima, moglo protumačiti gotovo kao uvreda. Jedino što su tri sata provedena u društvu s Bernardinovima na čovjeka djelovala kao da ih je šest. Bili smo premoreni.

Palamede je otišao u noć i za sobom odvuкао svoj bračni teret. Nalik kakvom golemome mornaru koji za sobom šlepa svoju barku.

Sljedećega jutra probudili smo se s opakim osjećajem da smo počinili pogrešku. Koju? Nismo to znali, no nismo dvojili da ćemo zbog nje snositi posljedice. Nismo se usudili o tome govoriti. Pranje suda od prethodnoga dana činilo nam se pravom dobrobiti: neugodne zadaće drage su svim ubogim vojnicima, jer ih smiruju.

Došlo je i poslijepodne, a mi još nismo progovorili ni riječi. Dok je gledala kroz prozor, Juliette je blagim glasom ispalila prvi plotun:

– Misliš li ti da je ona bila takva i kad ju je oženio?

– I ja se to pitam. Kad je čovjek gleda, čini se nemogućim da je nekoć bila normalna. S druge strane, ako je oduvijek bila... takva, kako to da ju je htio oženiti?

– Liječnik je.

– Vjenčati se s takvim slučajem značilo bi malo predoslovno protumačiti profesionalnu dužnost.

– Ali takve stvari se događaju, zar ne?

– Morat ćemo se složiti s činjenicom da je takvo tumačenje najmanje nevjerojatno.

– Znači da je gospodin Bernardin svetac.

– Čudna li sveca! Sjeti se događaja s čokoladnim preljevom.

– Juha. Da. Znaš, kad čovjek četrdeset pet godina živi s takvom osobom možda se i promijeni.

– To je nedvojbeno pridonijelo tome da ima tako pogani jezik. Kad čovjek četrdeset pet godina ne govori...

– Ona, naprotiv, govori.

– Izraziti se može, to je sigurno. Ali nikakav razgovor nije moguć, vidjela si. Zapravo, sve je jasno: Bernardin je u ovu zabit došao samo zato da bi skrio svoju ženu. I takva sirovina je postao samo zato što je bio u dodiru s njom – samo s njom. A kod nas se svakoga dana nameće cijela dva sata zbog toga što ono još preostalo ljudsko u njemu ima potrebu za ljudima. Mi smo njegova posljednja slamka spasa: bez nas, on bi potonuo u isto onakvo stanje ličinke u kakvome je njegova bolja polovica.

– Postaje mi jasno zbog čega su prethodni stanari ove kuće odlazili.

– Istina, bili su prilično neodređeni kod tog pitanja...

– A i mi nadasve ništa nismo željeli znati. Bili smo se zaljubili u Kuću. Da su nam rekli i da u podrumu ima štakora, mi bismo začepili uši.

– Draži bi mi bili štakori.

– I meni. Sredstvo protiv štakora postoji, ali protiv susjeda ne.

– A osim toga, sa štakorom čovjek ne mora voditi nikakve razgovore. Upravo to je najgore: to što čovjek mora voditi razgovore.

– U našem slučaju, potrebno je održavati monologe.

– Da. Strašno je kad pomisliš da protiv ovakve vrste štetočina ne postoji nikakvo zakonito sredstvo obrane. U očima zakona, gospodin Bernardin je idealan susjed: šutljiv je – to je najmanje što bi se moglo reći. On ne radi ništa što je zabranjeno.

– Pa ipak, gotovo da nam je razvalio vrata.

– Da ih je barem razvalio! Imali bismo izvrstan motiv da se žalimo na policiji. Ovako nemamo ništa. Kad bismo otišli na policiju i rekli im da nas Palamede svakoga dana dva sata opsjeda, u lice bi nam se nasmijali.

– Bi li nam policija zabranila da mu ne otvorimo vrata?

– Juliette, već smo o tome razgovarali.

– Razgovarajmo još! Ja sam spremna na to da mu više ne otvorimo vrata.

– Bojim se da je to u meni ukorijenjeno. Ima u Bibliji jedna rečenica koja kaže: "Kucajte i otvorit će vam se!"

– Nisam znala da si takav kršćanin.

– Ne znam jesam li. Ali znam da ja moram otvoriti vrata ako netko kuca. To je preduboko u meni. Nije samo ono što nam je urođeno tako nepovratno. Ni od stečenih osobina čovjek više ne može odustati. Ni od nekih temeljnih kulturnih navika. Naprimjer, za mene bi bilo nemoguće da prestanem ljudima govoriti dobar dan, ili da se prestanem s njima rukovati.

– Misliš li da će danas doći?

– Da se kladimo?

Tada me je spopao neki nervozni smijeh.

Kada je netko pokucao na vrata, nije bilo ni 3 h 59, ni 4 h 01.

Juliette i ja pogledali smo se kao prvi kršćani bačeni pred lavove u kakvoj areni.

Gospodin Bernardin pružio mi je svoj kaput i oputio se do svojega naslonjača. Na trenutak sam pomislio kako se čini kao da je imao loš dan. Već sljedeće sekunde sjetio sam se da je svaki dan tako izgledao.

U njegovoj prisutnosti nisam uspijevaao izbjeći parodiju: bio je to mehanizam osnovne samoobrane. Upitao sam ga izrazito mondenim tonom:

– Niste povelili svoju dražesnu suprugu?

Uputio mi je tup pogled. Ponašao sam se kao da ga nisam primijetio.

– Moja supruga i ja obožavamo Bernadette. Sada smo se upoznali. Ne biste se više trebali ustručavati da je povedete sa sobom.

Bio sam iskren: našega mučitelja, kad smo ga već morali trpjeti, smatrao sam slikovitijim u društvu njegove supruge.

Palamede me promatrao kao da sam zadnji neotesanac. Još uvijek me je mogao zbuniti. Počeo sam frfljati:

– To je istina, uvjeravam vas. Nema nikakve veze to što je ona ... drukčija. Nama je jako draga.

Naposljetku mi je odgovorio glasom poput doge:

– Jutros je bila bolesna!

– Bolesna! Jadnica, što joj je?

Udahnuo je da bi izbacio pobjedonosnu, osvetničku rečenicu:

– Previše čokolade.

Pogled pobjednika: bio je presretan što mu je žena bolesna, jer mu je to pružilo veličanstvenu priliku da nas optuži.

Glumio sam da ne razumijem:

– Nesretnica! Tako je krhka. Petnaest sekundi praskanja.

– Ne, nije ona krhka. Vaša hrana je prebogata. Bilo je jasno da nas je odlučio isprovocirati. Izmicao sam se poput jegulje:

– Varate se. Znae da su žene tako osjetljiva stvorenja... Poput kineskog porculana! Dovoljno je i najmanje uzbuđenje i već imaju problema s probavom.

Pri pomisli da sam ono čudovište nazvao kineskim porculanom, na jedvite jade sam se suzdržao od toga da ne puknem od smijeha. Susjed, međutim, to nije smatrao

smiješnim: njegovo debelo lice pred mojim se očima zacrvenjelo od navale krvi. Na vrhuncu srdžbe izrigao je sljedeće riječi:

– Ne! To je zbog vas! Zbog vaše žene! I zbog čokolade!

Sav zadihan od bijesa, tada je podignuo bradu ne bi li tako naglasio neopozivost svojega obrazloženja.

Pa neću mu se valjda još i ispričavati. Nadahnut zdravim razumom, osmjehnuo sam se:

– Oh, ali to nije ništa, kad je suprug tako veliki liječnik...

On se ponovno zacrvenio u licu, zavrteo glavom, no nije imao ništa za reći.

– Dragi Palamede, ispričajte mi malo kako ste upoznali svoju suprugu – upitao sam ga tonom igrača golfa.

Činio se tako razjaren mojim pitanjem, da sam pomislio kako će sada otići i za sobom zalupiti vrata. Ali jao, svoje želje smatrao sam stvarnošću. On je naposljetku promumljao:

– U bolnici.

Upravo tako sam i pretpostavljao, no odglumio sam imbecila.

– Bernadette je bila bolničarka? Petnaest sekundi nijeme mržnje.

– Ne.

Bio sam zaboravio da mu nije trebalo pružiti priliku da upotrijebi jednu od svojih dviju omiljenih riječi. Nakon toga "ne", uzaludno sam ga pokušavao dotjerati do zida, o gospodinu porijeklu nisam više dobio ni najnezatniju obavijest.

Primirio se. Malo–pomalo, svijest o vlastitoj pobjedi doprla mu je do mozga. Točno je da smo ga stavili u vrlo osjetljiv položaj, da smo ga prisilili da nam pokaže svoju suprugu i da smo prekršili njegovu zabranu u zgodi s čokoladom, što je predstavljalo udarac njegovu bračnom autoritetu.

Ali, na kraju krajeva, pobjednik je bio on, pa naravno. Za pobjedu u ovoj nemilosrdnoj borbi nije vam koristilo što ste inteligentniji i tankoćutniji čovjek, nije vam koristilo ni to što imate smisla za humor i što protivnika zasipate bujicama učenosti. Pobjediti je mogla teža, nepomičnija, nasilnija, nepristojnija i praznija osoba.

Bila je to riječ koja ga je, nedvojbena, najbolje sažimala: prazan. Gospodin Bernardin bio je toliko prazan koliko je bio debeo: a kako je zaista bio debeo, u njegovu tijelu bilo je mnogo prostora za njegovu prazninu. Tako je to u cijelome svemiru: šumske jagode, gušteri i aforizmi su zbijeni i u pamet dozivaju puninu, dok su divovske tikve, nabujci od sira i inauguracijski govori napuhani u razmjeru sa svojom prazninom.

Nema u ovome ništa utješno: moć praznine je zastrašujuća. Njome vladaju nemilosrdni zakoni. Na primjer, praznina odbija dobrotu: tvrdoglavo će se ispriječiti na njezinu putu. Zauzvrat, praznina samo čeka mogućnost da se ispuni zlom, kao da je s njime vežu neki prastari odnosi, kao da i jedno i drugo uživaju u svakom novom susretu posvećenome prepričavanju zajedničkih uspomena.

Ako voda ima pamćenje, zašto ga ne bi imala i praznina? Pamćenje izgrađeno na ksenofobiji prema dobroti ("Tebe ne poznajem, i stoga te i ne volim, i ne vidim zbog čega bi se to ikad promijenilo") i na prijateljskim odnosima sa zlom ("Dragi moj stari

druže, tolike si tragove u meni ostavio tijekom svojih mnogobrojnih boravaka, ti si ovdje kod kuće!").

Naravno, uvijek će biti ljudi koji kažu da dobro i zlo ne postoje: to su oni koji nikada nisu imali posla s istinskim zlom. Zlo je mnogo uvjerljivije od dobra: to je zbog toga što se razlikuju po svojoj kemijskoj strukturi.

Kao i zlato, u prirodi dobro nikada ne možete naći u čistom obliku: stoga je normalno da nikoga ne zadivljuje. Dobro ima nezgodnu naviku da ništa ne radi; najradije se izlaže javnoj kritici.

Zlo je, pak, srodno plinu: nije ga lako vidjeti, ali ga se može prepoznati po mirisu. Raspoređeno u tankim, zagušljivim slojevima, ono je najčešće u stanju mirovanja; zbog njegova izgleda najprije ga smatramo bezopasnim, no što ga više gledamo na djelu, to nam je jasnije koliki je prostor već osvojilo i koliki je posao već obavilo, tako da se na kraju zaprepastimo kada shvatimo da je već prekasno. Plin nije nešto što možete protjerati.

čitam u rječniku: "Svojstva plina: ekspanzivnost, elastičnost, stlačivost, težina." Ruku bih u vatru stavio da je riječ o opisu zla.

Gospodin Bernardin nije bio zlo, on je bio jedna velika prazna mješina u kojoj je drijemao zlokoban plin. Najprije sam mislio da je neaktivan, jer je satima znao mirovati i ništa ne raditi. Bio je to tek privid: u zbilji, on me je upravo uništavao.

U 6 sati je otišao.

Sljedećega dana je došao u 4 sata i otišao u 6.

Dan nakon toga, dolazak u 4 sata, odlazak u 6.

I tako redom.

Neki ljudi imaju ono što zovu svojima "od 5 do 7"; to je sramežljiv naziv za nevaljale sastanke. Predlažem da "od 4 do 6" bude ime za njihovu suprotnost.

– Ali on se ipak oženio s invalidom.

– Je li to olakotna okolnost?

– Pokušaj zamisliti kakav mora biti život s tom ženom.

– Dat ću ti da pročitaš Opasnu samilost.

– Emile, ne možeš sve riješiti s knjigama.

– Naravno da ne mogu. Ali i knjige su naši susjedi – snoliki susjedi, koji nam u posjet dolaze samo kad ih pozovemo i koji odlaze onda kada ih više ne želimo vidjeti. Pretpostavimo da je Zweig naš susjed.

– I što nam govori taj susjed?

– Kaže da postoji dobra i loša samilost. Nisam siguran da gospodin Bernardin provodi onu dobru.

– Imamo li prava osuđivati ga?

– S takvim neotesanim stvorom imamo sva moguća prava. Ima li on pravo dolaziti k nama i svakodnevno nas dva sata ugnjetavati?

– Samo sam htjela reći da je njegova želja da oženi Bernadette na početku sigurno bila velikodušna.

– Jesi li vidjela kako se neku večer prema njoj ponašao? Tebi je to velikodušno? Nije dovoljno na sebe preuzeti brigu o hendikepiranoj ženi i misliti da si svetac.

- Ne svetac. Valjan čovjek.
 - Nije on nikakav valjan čovjek. Biti dobar i raditi loša djela ne znači biti dobar.
 - A što bi s njom bilo da je nije oženio?
 - To nitko ne može znati. Kakva je ona bila prije četrdeset pet godina? U svakom slučaju, bez njega ne bi bila nesretnija.
 - A kakav li je on bio prije četrdeset pet godina? Ne mogu zamisliti da je ikada bio mlad i vitak.
 - Možda i nije bio vitak.
 - Ali je bio mlad, jel' ti to jasno?
 - Neki ljudi nikada nisu mladi.
 - Ali, molim te, pa ipak je morao studirati tu medicinu! Misliš da mentalno zaostala osoba to može?
 - Na kraju ću i u to povjerovati.
 - Ne, to je nemoguće. Prije mi se čini da je jako loše ostario. To se događa. Pogledaj nas, kakvi ćemo mi biti za pet godina?
 - Jedno je sigurno: ti nećeš biti kao ona.
- Juliette se nasmijala i stala tuliti:
- Juha! Juha!

Probudio sam se usred noći, zapanjen nad očiglednošću koju se još nisam bio usudio izgovoriti: gospodin Bernardin bio je mitski gnjavator.

Istina, već smo otprije znali da je gnjavator. No to nije bilo dovoljno: mnogi ljudi odgovaraju takvom opisu. Naš je susjed, međutim, bio čisti predstavnik te vrste.

Razmišljao sam o likovima starih ili modernih mitologija koje sam poznao. Nazirao sam lepezu mogućih lica. Svi su već postojali, svi osim arhetipskoga gnjavatora. Bilo je tu dosadnjakovića, brbljavaca, zavodnika koji vas dovode do ludila, do beskrajno dosadnih gospi, djece koju biste najradije bacili kroz prozor. A ipak, nije bilo nikoga tko bi bio srodan našem mučitelju.

Bilo mi je dano da upoznam čovjeka koji, osim toga što gnjavi bližnjega svoga, ni izdaleka nema neki drugi zadatak ili razlog postojanja. Liječnik?

Nisam nikada vidio da je ikoga izliječio. činjenica da je na Juliettino čelo položio dlan ili Bernadette spriječio da naskap posrće čokoladni preljev i nije neki dokaz bavljenja medicinom.

Jedina istina bila je da je gospodin Bernardin na ovome svijetu boravio samo zato da gnjavi ljude oko sebe. Dokaz: u njemu nije bilo ni atoma uživanja u životu. Promatrao sam ga: njemu je sve bilo nemilo. Nije volio ni piti, ni jesti, ni šetati prirodom, ni govoriti, ni slušati, ni čitati, ni gledati lijepu stvar, ništa. Najgore od svega bilo je to što nije uživao čak ni u tome da me gnjavi: činio je to temeljito, jer takvo je bilo njegovo poslanje, no u tome nije nalazio ni zrnca radosti. Izgledao je kao da to što me gnjavi smatra jako velikom gnjavažom.

Da je samo bio poput onih starih čangrizavih žena koje perverzno uživaju kada nekoga uspiju namagarčiti! Već i sama pomisao na njegovu sreću bila bi utješna.

I tako je on trovao vlastiti život trujućim moj. Bila je to prava noćna mora. Ma još i gore od toga: i najstrašniji snovi na kraju ipak završe, dok se mojoj kušnji kraj nije

nazirao.

Tako je, propitivao sam svoju budućnost: nije bilo nijednog razloga zbog kojega bi se moja situacija promijenila. Ništa na cijelome obzorju ni izdaleka nije podsjećalo na rasplet.

Da ova kuća nije bila Kuća, mogli bismo otići. Ali previše smo voljeli svoj proplanak. Samo da je Mojsije imao vremena stanovati u Obećanoj zemlji, nikakav ga Bernardin iz nje ne bi otjerao.

Jedna druga pretpostavka bila je rješenje svega ljudskoga postojanja: smrt. Prirodna smrt našega susjeda. Bilo bi to savršeno. Ali jao, zalud mu je bilo sedamdeset godina i zalud je bio debeo, taj čovjek nije djelovao kao da umire. Uostalom, ne žive li liječnici duže od prosjeka?

Zadnja mogućnost bila je ona koju je Juliette bez prestanka predlagala: da mu ne otvorimo vrata. Podrazumijeva se da bih to ja morao učiniti. Bio bi to mudar ostanak unutar granica zakona. I da nisam bio tek jadan prestrašen profesorčić, možda bih za to i smogao snage. Ali jao, nitko ne bira kakav će biti. Ja nisam odabrao da budem plašljiv, to mi je bilo nametnuto.

I ne bez osjećaja za porugu, počeo sam vjerovati da je to bila moja sudbina. Nema toga čovjeka koji četrdeset godina predaje grčki i latinski, a da nije zaljubljen u mitologiju. U tome prstu sudbine bilo je, dakle, ako već ne pravde, a onda barem suvislosti: baš ja, filolog, morao sam upoznati nov arhetipski lik.

To vam je isto kao da kakav hepatolog pred kraj života oboli od ciroze jetre: ta bi nesreća tako pogodila primjerenu osobu, na kraju krajeva.

Okrenuo sam se u krevetu i nasmiješio se, jer upravo sam shvatio jednu žalosnu i smiješnu istinu, naime to da je smisao utjeha slabićima.

Svakako, vojska filozofa to je shvatila već i prije mene. No od tuđe mudrosti nitko nikada nije imao koristi. Kada vas zahvati ciklon – rat, nepravda, ljubav, bolest, susjed – uvijek ste sami, posve sami, kao da ste se tek rodili i nemate nikoga svoga na svijetu.

– A da kupimo televizor?

Juliette je gotovo prevrnula aparat za kavu.

– Ti si lud.

– Ne za nas. Za njega. Kada dođe, lijepo bismo ga postavili pred televizor i mi bismo bili mirni.

– Mirni, uz onu paklensku buku?

– Pretjeruješ. Prostačka jest, ali ne baš paklenska.

– Ne, to nije dobra ideja. Moglo bi nam se dogoditi jedno od ovoga dvoga: ili gospodin Bernardin ne voli televiziju, pa bi zbog toga bio još nezadovoljniji nego inače, ali zbog toga svejedno ne bi dignuo sidro. Ili pak voli televiziju, zbog čega bi kod nas provodio četiri, pet, sedam sati dnevno.

– Užas živi. Nisam na to mislio. A da im poklonimo televizor?

Prasnula je u smijeh.

Toga trenutka zazvonio je telefon. Prestravljeno smo se pogledali. U dva mjeseca kako živimo u Kući, nitko nas još nijednom nije nazvao.

Juliette je promucala:

– Misliš da je... Stao sam proklinjati:

– Pa jasna stvar da je on! Tko drugi, ako ne on? Od 4 do 6 mu više nije dovoljno!

Sad počinje već od doručka!

– Emile, molim te, nemoj se javiti – preklinjućim je glasom rekla moja žena.

Bila je blijeda kao krpa.

Kunem se da se nisam namjeravao javiti. Ali dogodila se ista stvar kao i kad nam je kucao na vrata: to je bilo jače od mene. Nisam se osjećao dobro, nisam imao zraka. A i ono neprekidno zvonjenje! Samo je još jače potvrđivalo identitet onoga koji zove.

Na rubu živaca i obamro od stida, bacio sam se na telefonski aparat i podignuo slušalicu, ne skidajući pogled sa Juliette koja je lice skrila među dlanovima. Kolika je bila moja zapanjenost kad sam, umjesto očekivana kruljenja, začuo najdražesniji i najmladolikiji ženski glas na svijetu:

– Gospodine Hazel, jesam li vas probudila? Istoga trena vratio mi se dah.

– Claire!

Moja žena izgledala je jednako iznenađeno i sretno kao i ja. Claire je bila najbolja učenica koju sam u četrdeset godina ikada imao. Maturirala je prošle godine. Osjećali smo se kao njezini djed i baka.

Malena Claire objasnila mi je da je upravo položila vozački ispit. Kupila je neki rabljeni auto koji se još kotrljao, te je sanjala o tome da se njime doveze k nama u posjet.

– Pa naravno, Claire! Bilo bi nam beskrajno drago!

Objasnio sam joj put. Obavijestila nas je da će doći za dva dana, oko 3 sata poslijepodne. Gotovo da sam se počeo veseliti, kad sam se sjetio gospodina Bernardina.

Ali jao, djevojka se sa mnom već pozdravljala. Nisam joj stigao predložiti neko drugo vrijeme: brza poput čigre, već je spustila slušalicu.

– Dolazi prekosutra – oglasio sam se polukiselo.

– U subotu! Kakva sreća! Tako sam se plašila da je više nećemo vidjeti!

Juliette je bila na sedmome nebu. Trebalo mi je dosta hrabrosti da bih dodao:

– Doći će u 3 sata. Htio sam joj predložiti neko drugo vrijeme, ali...

– Ah.

Njezina radost malo je splasnula. Svejedno je smogla snage i rekla:

– Tko zna? Možda će taj njihov susret biti baš jako zgodan.

Pitao sam se vjeruje li doista u to što je rekla.

Claire je bila djevojka iz nekoga drugog vremena. Ne kažem to zbog toga što je u mladosti učila latinski i grčki; takva joj bizarnost nije trebala da ne bi pripadala svojoj epohi. Lice joj je bilo tako nježno da je njezini suvremenici nisu smatrali lijepom, a smijala se toliko da su je mladi smatrali lakoumnom. Seneku i Pindara prevodila je na elegantan i osjećajan francuski, i to paralelno, dok ih je čitala: činilo se da tu svoju sposobnost uopće ne primjećuje. No učenici iz njezina razreda itekako su je bili svjesni: ni to čudo bilo im je dovoljan razlog za mržnju. često sam znao primijetiti da inteligenciju gimnazijalci zapravo mrze.

Iznad svega toga Claire je dostojanstveno lebdjela. Između nje i mene rodilo se istinsko prijateljstvo. Njezini roditelji bili su dobri ljudi koji su joj neprestance

spočitavali to što je zanimaju klasični jezici: kad bi odabrala kakav ozbiljni studij, poput računovodstva i uredskih poslova, oni bi bili istinski sretni. Učenje već jednog, a kamoli dva mrtva jezika doživljavali su kao najporazniji gubitak vremena.

Jednom sam Claire pozvao na ručak. Te godine bilo joj je valjda petnaest godina: Juliette se u nju bila zaljubila na prvi pogled, a to je bilo uzajamno. Vjerovali smo kako smo prestari da bismo joj bili roditelji, pa smo je počeli smatrati svojom unukom.

Medu nama trima uspostavio se neobično snažan odnos. Claire je postala jedina osoba iz vanjskoga svijeta za koju smo marili.

Njezino ime čudesno joj je odgovaralo: zračila je svjetlošću koja je plijenila poglede. Bila je jedno od onih posebnih bića koja vas usrećuju već samom svojom prisutnošću.

Claire je sada bila u osamnaestoj, no nije se promijenila: zadnji put smo je vidjeli prije nekih deset mjeseci, no duboka ljubav koja nas je spajala ni po čemu se nije promijenila.

Još uvijek me je oslovljavala s "gospodine Hazel", iako je Juliettu već od njihova prvoga susreta zvala po imenu. Nije me to vrijeđalo: napokon, moja žena bila je moje dijete, a to ju je činilo bliskijom djevojci.

Claire je kod nas boravila tek deset minuta, a već smo bili kao obasjani. Nije to bilo toliko zbog onoga što je govorila, koliko zbog onoga kakva je bila. Zapljuskivala nas je njezina veselost. Bili smo tako zadovoljni što nas nije zaboravila. Za vanjski svijet nas nije bilo briga, ali ona, ona nam je bila potrebna.

Netko je pokucao na vrata. Već su 4 sata! A samome sebi sam obećao da ću je upozoriti na taj nesretni posjet, da bi mogla shvatiti.

– Oh, očekujete nekoga? Idem ja onda...

– Claire, ne, preklinjem vas!

Gospodin Bernardin djelovao je bijesno zbog toga što smo se osmjelili ikoga primiti u goste u vrijeme koje već odavno pripada njemu. Procijedio je nešto kroza zube kada mu je, oboružana svojim izvanrednim osmijehom, Claire rekla dobar dan. Baš kao da smo mi za nju odgovorni, Julietti i meni bilo je neugodno zbog njegove neotesanosti.

Stropoštao se u svoj naslonjač i više se nije micao. Djevojka ga je gledala začuđeno a ipak umiljato. Vjerojatno je vjerovala da je on naš prijatelj, te je stoga s njime valjalo zapodjenuti razgovor.

– Zaista je lijep ovaj kraj u kojem stanujete! – uzviknula je dražesnim glasom.

Mučitelj se činio premorenim, kao da misli: "Neću se valjda spuštati tako nisko da bih razgovarao s tamo nekom brbljavom guskom koja se usudila tako prisvojiti moje vrijeme!"

Nije se udostojio ni usta otvoriti. Bio sam preneražen. Claire je pomislila da on ne čuje dobro, pa je svoju primjedbu ponovila glasnije: pogledao ju je kao da je kakva prostakuša. Došlo mi je da mu opalim pljusku. Zadovoljio sam se time što sam odgovorio umjesto njega:

– Gospodin Bernardin je naš susjed. On k nama dolazi svakoga dana od 4 do 6 sati poslijepodne.

Mislio sam da će Claire razumjeti prirodu njegovih posjeta i da je više nego očito da smo žrtve jednog mučitelja. Ali jao, to nije bilo tako bjelodano: djevojka je shvatila da nas s njime veže istinsko prijateljstvo. Možda je čak pomislila i da ga u goste pozivamo mi. Došlo je do zahlađenja. Nepovratnog zahlađenja. Malena se više nije usudila razgovarati s uljezom, sada se obraćala samo nama, ali njezina prirodnost i veseo ton bili su izgubljeni. Juliette i ja pak bili smo u takvu grču da smo govorili posve neprirodno. Naši osmijesi djelovali su lažno.

Bilo je grozno.

Claire nije još dugo izdržala. Oko 5 sati, izmislila je da mora otići. Željeli smo je zadržati; uvjeravala nas je da ima dogovor i da ga ne može izbjeći.

Otpratio sam je do njezina automobila. čim smo ostali nasamo pokušao sam joj objasniti situaciju:

– Pokušajte razumjeti, on je naš susjed, jako nam ga je teško odbiti, ali...

– Drag je. Dobro vam čini njegovo društvo – prekinula me djevojka s namjerom da me spasi iz neugodne situacije.

Riječi su mi zapele u grlu. Prvi put u mom životu, netko je sa mnom razgovarao udvorno – a taj netko bila je Claire, moja unučica! To je bila ona, ta djevojka kojoj sam tako dugo bio najdraži profesor, djevojka koja mi se divila, koja je mojoj bijednoj karijeri dala smisao, ta djevojka mi se sada obraćala onim bijednim slatkastim tonom koji je namijenjen starcima!

Stisnula mi je ruku uz nježan i tužan osmijeh u kojemu sam pročitao: "Pa neću se valjda na vas još i ljutiti zbog toga što ste u godinama u kojima jeste."

– Doći ćete opet, zar ne? Claire, hoćete li opet doći?

– Da, da, gospodine Hazel; poljubite Juliette u moje ime – odgovorila je i pogledala me kao da me pozdravlja zauvijek.

Vozilo je iščezlo u šumi. Znao sam da svoju učenicu više nikada neću vidjeti.

Kada sam se vratio u dnevni boravak, moja žena tjeskobno me upitala:

– Hoće li opet doći?

Ponovio sam odgovor što mi ga je djevojka bila dala:

– Da, da.

Juliette se činila smirenom. Nedvojbena nije poznavala tu lingvističku posebnost: u matematici dva plusa čine plus, dok je riječ pomnožena s dva uvijek jednaka negaciji.

Izgleda da je gospodin Bernardin, međutim, razumio, jer sam mu u ugašenu pogledu na trenutak uočio izraz likovanja.

Juliette je disala poput usnule osobe. Konačno sam se mogao prepustiti.

Izašao sam iz kreveta i na vršcima prstiju sišao stubištem. Ponoć je već bila prošla. Ne upalivši svjetlo, sjeo sam u onaj prokleti naslonjač kojega je mučitelj prisvojio. Primijetio sam da se, zbog svakodnevnog podnošenja težine našega susjeda, u sredini bio udubio.

Pokušao sam se zamisliti na Claireinu mjestu. Koliko god da je bila tankočutna, mogla je suditi jedino na temelju privida, i nisam se zbog toga na nju mogao ljutiti.

Učinio sam gomilu pogrešaka. Da nisam objašnjavao dolazak gospodina

Bernardina, djevojka bi mogla shvatiti da je riječ o jednom neugodnom čovjeku. Ali ja sam naznačio da on k nama dolazi svakoga dana od 4 do 6 sati. Tako da je ona zaključila da je taj imbecil naš prijatelj.

Što je još gore, morao sam joj zahvaliti na tome što je razmišljala svojom glavom. Kako je uopće mogla i zamisliti da sam dopustio takvo ugnjetavanje? Da joj je netko rekao da se njezin obožavani profesor pokazao kao nesposoban da takvu neotesancu pred nosom zalupi vrata, ona ne bi vjerovala. Previše me cijenila za takvo nešto.

Najgore od svega bilo je to što sam zapravo dobro prošao! To je stvarno bilo smiješno. Ali sam bio na rubu suza. čuo sam Claire kako naglas razmišlja: "U tim godinama, samoću je nemoguće podnositi. Ljudima je draže bilo kakvo društvo, ma kako dosadno bilo, nego osjećaj napuštenosti. Svejedno, tko bi rekao da će tako završiti čovjek od kojega sam toliko toga naučila o mudrosti klasika, čovjek koji je prezirao život u čoporu i duboko štovao Simeona Stilićanina! Rekao mi je da odlazi na selo jer, kao Jansen iz Ypresa, želi pobjeći od svijeta. A sada svaki dan u goste poziva onoga neotesanog čovu. Konačno, treba razumjeti te stvari. Starost je poput brodoloma. Ali ne želim gledati brod kako tone: to je više nego što mogu podnijeti. A nadasve se ne želim još jednom sresti s onim tipom. Pitam se kako ga Juliette podnosi... Neću im više otići u posjet. Draže mi je svoje sjećanje na njih očuvati nedirnutim. Uostalom, sada kada imaju prijatelja, ja im više ; nisam potrebna."

Pokušavao sam ušutkati taj glas. Proklinjao sam samoga sebe. Da sam barem imao vremena da joj objasnim dok sam je pratio do automobila! Ali imao sam vremena! Zbog čega sam propustio tu priliku?

Prvi put u svojem životu shvatio sam da sam star.

Pogled jedne osjećajne mlade djevojke pomogao mi je da toga postanem svjestan: zbog toga je ovo otkriće bilo još strasnije.

Bio sam star svojom greškom. Danas više ne možemo okrivljavati godine: šezdeset pet godina više ništa ne znači. Mogao sam se, dakle, samo na sebe sama ljutiti.

A razloga je za to bilo. Koliko god da je bila neobična, moja greška nije zbog toga bila ništa manje prezira vrijedna. Bio sam kriv zbog jednog osobitog oblika slabosti: odrekao sam se svojega ideala sreće i dostojanstva. Prosto rečeno, pristao sam na to da me gnjave. A pristao sam ni zbog čega, u ime ničega: nisu postojale konvencije koje sam navodio kako bih se opravdao.

Tako se ponašaju starci. Zaslužio sam tu starost jer sam se ponašao kao starac.

A Juliette: čak ako i pretpostavimo da sam imao pravo na to da samoga sebe učinim nesretnim, u ime čega sam o njezinoj sreći vodio tako malo računa? Osobu koju sam mrzio pretpostavio sam onoj koju sam volio. A ipak, ona me je neprestance savjetovala, njezin prijedlog bio je tako jednostavan, tako ga je lako bilo primijeniti: bilo je dovoljno više ne otvoriti vrata! Je li zaista bilo nepremostivo teško da tome agresoru više ne otvorim vrata?

Ja ništa nisam primijetio. Nikada ne bih pomislio da bi tako beznačajna slabost

mogla prouzročiti takve posljedice. Bolje da si ništa ne pokušavam skriti: to što nas je Claire napustila bilo je poput bodeža ravno u srce. Ta malena bila je jedino ljudsko biće koje me je istovremeno cijeno i dobro poznavalo, te me, samim tim, uzdizalo u mojim vlastitim očima. Nije trebalo smatrati taštima čovjeka koji je, barem jednom u životu, osjetio potrebu da ga kakva inteligentna osoba gleda s divljenjem. A osobito kad se čovjeku približava starost, i kad je ta inteligentna osoba mlada.

A kad je, još povrhu svega, čovjek toliko sklon svojoj mladoj obožavateljici, ona tada postaje jako potrebna jedinka: Claire je bila izvanjsko jamstvo moje vrijednosti. Onoliko dugo koliko me ona bude cijeno, ja ću se osjećati kao osoba puna vrijednih osobina.

Te noći osjećao sam se kao smiješan, prosječan, nevrijedan čovjek. I cijeli moj život činio mi se takvim.

Bio sam profesorčić u provincijskoj gimnaziji, četrdeset godina predavao sam mrtve jezike za koje nikoga briga nije, u ime slavnih načela svoju sam ženu držao zatvorenom daleko od svakodnevnih životnih radosti, a više nisam imao ni ono malo koristi što sam je iz svega izvukao – duboko divljenje jedne darovite učenice. U očima mladosti pročitao sam što je od mene ostalo: bijedni starac.

Poput čehovljevske junaka, gledao sam kroz prozor i šaptao: "Cijeli život je promašen. Cijeli život je promašen." Po tome je moje postojanje bilo obično, toliko obično, najbanalnije propadanje u pijesak.

Tonuo sam u rupu što ju je gospodin Bernardin utisnuo u svojem naslonjaču, zagnjurio sam lice u dlanove i plakao.

U 4 sata poslijepodne, instrument moje propasti stigao je u moj dom. Otrpio sam ga kao što bi netko otrpio poplavu. Nisam mu rekao ni riječi. Toga jutra nisam se obrijao: ta dva sata proveo sam u milovanju svoje bodljikave brade, na neki čudni način uvjeren u to da je ta brada proizvod tijela mojega mučitelja.

U 6 sati je otišao.

Te večeri Juliette me upitala kada će Claire opet doći.

– Nikada više neće doći.

– Ali... jučer ti je rekla da...

– Jučer sam je molio da opet dođe, a ona je odgovorila: "Da, da". To znači "ne".

– Ali zašto?

– Vidio sam to u njezinim očima: neće nam više doći u posjet. Ja sam za to kriv.

– Što si joj rekao?

– Ništa.

– Ne razumijem.

– Razumiješ. Nemoj me prisiljavati da ti objasnim. Jako si dobro razumjela.

Moja žena cijelu večer nije više progovorila ni riječi. Imala je ukočen pogled.

Sljedećega jutra imala je vrućicu od 39°. Ostala je ležati u krevetu. Ostao sam sjediti uz njezino uzglavlje. Cesto bi tonula u san, koji je bio nemiran i slab.

U 4 sata netko je pokucao na vrata.

Bio sam na gornjem katu, no moj sluh se u zadnje vrijeme bio izoštrio kao kod životinje u opasnosti.

Tada se dogodilo čudo. Osjetio sam kako u meni raste nekakav dotada nepoznato

snažan poriv. Moj prsni koš se raširio, čeljust mi se stisnula. Ne razmišljajući ni sekunde, preletio sam stubište, otvorio vrata i, iskolačenih očiju, drzovito pogledao svoga protivnika.

Na njegovu debelom licu ništa se nije primjećivalo. Tada su se moje usne razdvojile i sasule sadržaj mojega bijesa. Urlao sam:

– Gonite se odavde! Gonite se odavde i nikad se više ne vraćajte, jer inače, kunem vam se, razbit ću vam gubicu!

Gospodin Bernardin nije reagirao. Raspon njegovih reakcija bio je ograničen i čuđenje u njemu nije postojalo. Njegovo lice samo se smrknilo; učinilo mi se da na njemu čitam i neku nejasnu zbunjenost koja je moj bijes dovela do vrhunca.

Bacio sam se na njega, ščepao ga za ovratnik kaputa i, energijom atleta, prodrmao ga kao da je stablo šljive, te kriknuo:

– Gonite se odavde, vi najobičniji gnjavatoru! I da vas više nikada nisam vidio!

Bacio sam ga unatrag kao da je vreća sa smećem. Zamalo je pao, no u zadnji je čas ipak vratio ravnotežu. Nije mi uputio nijedan jedini pogled.

Okrenuo se i otišao, onim svojim teškim i sporim hodom.

Zaprepašteno sam promatrao tu planinu što se udaljavala. To je, dakle, bilo tako jednostavno! Bio sam okamenjen od radosti i naslade: upravo sam doživio prvu srdžbu u svom životu i bio sam njome opijen! O, kako li je Horacije imao krivo kada ju je nazvao ludilom: baš nasuprot, srdžba je bila poput mudrosti – da me je samo ranije pogodila!

Zalupio sam vratima istom onakvom gestom kakvom bi nekome opalio pljusku: slabosti dugoj šezdeset pet godina opalio sam pljusku. Prasnuo sam u glasan smijeh. Radostan i snažan poput pobjedonosnoga generala, u četiri skoka popeo sam se stubištem i prizemljio uz Juliettino uzglavlje, te joj vijest o svom uzvišenom djelu objavio kao da je kakav junački ep:

– Možeš li povjerovati?! On više neće doći, nikada više! Kunem ti se da ću mu, ako opet dođe, razbiti glavu!

Moja supruga tugaljivo se osmjehnula. Uzdahnula je:

– To je dobro. Ali ni Claire više nikada neće doći.

– Telefonirat ću joj.

– Što ćeš joj reći?

– Istinu.

– Priznat ćeš joj da si, ni prstom ne maknuvši, dopustio onom čovjeku da te dva mjeseca ugnjetava?

Priznat ćeš joj da si ga puštao u kuću, iako bi bilo sasvim normalno da to nisi činio?

– Reći ću joj da je postojala opasnost da nam razvali vrata!

– Znači, priznat ćeš joj da si pred njim puzao? Da nikada nisi izgovorio riječi koje bi nas oslobodile? Što te to sprečavalo da mu kažeš da više ne dolazi?

– Reći ću joj što sam učinio danas. Iskupio sam se, nisam li?

Blaga i tužna, Juliette me pogledala u oči.

– Zar je bilo potrebno da do toga dođe? Tvoje današnje ponašanje je pretjerano.

Bio si grub i nasilan. Izgubio si kontrolu nad sobom. Nisi djelovao, eksplodirao si.

– Nećeš valjda poreći da je takav potez bio učinkovit! Koga briga za krive Drine. Priznaj da Bernardin bolje nije ni zaslužio.

– Naravno da nije. No, namjeravaš li ti uistinu to svoje ponašanje ispričati Claire? Misliš li da se imaš čime pohvaliti?

Nisam znao što bih odgovorio. Moja radost je splasnula. Moja žena okrenula se na drugu stranu i prošaptala:

– U svakom slučaju, nije nam ostavila svoj broj telefona. Niti adresu.

Sljedećega dana u 4 sata poslije podne nitko nije pokucao na naša vrata.

Niti dan nakon toga. I tako redom.

U 3 h 59, još uvijek bih osjećao sve simptome negdašnje tjeskobe: teško disanje, ledeni znoj, a pritom mi Pavlovljev pas čak ni rođak nije.

Točno u 4 sata, moja su osjetila bila u stanju pripravnosti do te mjere, da bih se osjećao kao da sam negdje drugdje, a ne u svome tijelu.

U 4 h 01, tako snažno trzanje mišića potresalo bi mi cijelo tijelo da bih se morao sudržavati da ne počnem poskakivati.

Ne upotrebljavam slučajno ovaj učestali glagolski oblik: ovo stanje trajalo je danima.

Ostatak mojega života otkravio se nešto brže: zaboravio sam onaj ogavni osjećaj iščekivanja, no ono što ga je nadomjestilo nije se moglo nazvati srećom. Sindrom Bernardin imao je svoje posljedice: ujutro bih ustajao s vrlo snažnim osjećajem neuspjeha. I nikako ga nisam mogao racionalno objasniti, što i nije bilo čudno: taj osjećaj spadao je u područje iracionalnoga.

I zaista, kad bih svoje stanje u tome trenutku (kraj ožujka) uspoređivao sa stanjem u trenutku dolaska u Kuću (početak siječnja), ustanovio bih da sam se vratio na početak: okolnosti su bile istovjetne. Nije više postojao nikakav mučitelj koji bi dolazio upropaštavati moj život, on se odvijao onako kako sam oduvijek sanjao, daleko od svijeta i izvan vremena, u najdubljoj tišini.

Naravno, bio je tu onaj događaj s Claire: no, kada sam se ovamo bio doselio, nisam se ni nadao, ni sanjao o tome da bi nam ta djevojka mogla dolaziti u posjete. Imao sam, dakle, sve razloge da smatram kako je naša sreća ostala nedernutom i da je bilo dovoljno u nju samo ponovno uroniti, baš kao u ugodno toplu vodu.

Svejedno, shvatio sam da za takvo nešto nisam bio sposoban. Dva mjeseca mučenja gospodina Bernardina slomila su u meni nešto što nisam poznavao, a zbog čijeg sam uništenja ipak osjećao žestoku bol.

Naprimjer, iako me Juliette sigurno nije voljela manje nego prije, među nama više nije postojao onaj ugođaj idiličnoga djetinjstva. Nije mi više spočitavala moje ponašanje onoga dana i činilo se kao da ga je čak i zaboravila. Svejedno sam u njoj i dalje osjećao neku stalnu napetost: više nije imala onu predivnu sposobnost da se prepusti i sluša, sposobnost koju sam oduvijek kod nje prepoznavao.

Dobro, nismo bili nesretni. Jedino smo izgubili nešto što je bilo koliko skriveno, toliko i bitno. Tješio sam se kako sam znao i umio, a računao sam osobito na najvažniji argument: na vrijeme. Vrijeme će sigurno izbrisati tu opasnost. Uskoro će sjećanje na

to izbljedjeti, zabavljat će nas kad ga budemo prizivali u pamćenje.

Toliko sam vjerovao u to ozdravljenje da sam ga već unaprijed proživljavao: već sam o toj temi zbijao šale, glasno se smijao dok sam se prisjećao nekih epizoda invazije, ili dok sam imitirao Palamedov teški hod, ili pak dok bih se stropoštao u onaj sad već udubljen naslonjač kojega smo, a da nismo morali točno odrediti na koga upućuje ta zamjenica, i dalje uporno zvali "njegovim".

I Juliette se smijala. No – jesam li to samo umišljao – imao sam dojam da to ne čini sa srcem.

Ponekad bih je uhvatio kako stoji pred prozorom i dugo, s izrazom nedokučive neutješnosti, gleda kuću naših susjeda.

Nema opasnosti da ću ikada zaboraviti noć između 2. i 3. travnja. Ja nikada nisam imao ne znam kakav san; a od događaja s Bernardinom, on se još pogoršao. Satima ne bih mogao usnuti. Okretao bih se i prevrtao u krevetu i proklinjao Bernanosa, koji je tvrdio da je nesanica vrhunac gubitka volje. Naravno, za čovjeka s vjerom koja i planine pomiče, spavanje je vjerojatno poput dječje igre. No čovjeku, čije se jedino metafizičko okruženje sastoji od jednoga pretilog liječnika, duševni mir postaje nedokučivim.

Satima sam se već živcirao u krevetu. čak me ni Juliettino hipnotičko disanje nije moglo smiriti. Dospio sam u stanje u kojemu me je živciralo sve, čak i tišina šume. Gradska buka nesanicu čini manje tjeskobnom. Ovdje mi je život kao o slamci visio jedino o žuboru rijeke, koji je bio tako nježan da sam se morao dobrano potruditi ne bih li ga čuo, a taj beskrajno maleni napor sprečavao je moje tijelo da se opusti.

Malo– pomalo, voda je počela glasnije žuboriti. Što se događalo? Nagli prirast vode? Hoće li poplaviti proplanak? Moj smušeni mozak već je počinjao razrađivati planove – trebat ćemo namještaj preseliti na gornji kat, morat ćemo sagraditi splav.

U iznenadnom izranjanju u svijest primijetio sam da u tom šumu nema ničega vodenoga: baš nasuprot, bilo je to mehaničko, nauljeno zujanje, poput brujanja automobila.

Otvorio sam oči da bolje razmislim. To vozilo što sam ga čuo nije se kretalo. Ili je taj neprekinuti zvuk bio prilično udaljen – tako sam barem mislio, jer činilo se da decibeli prelaze kroz mnoge zapreke kako bi doprli dođe.

Moj razum odlučio je da je riječ o grupi drvosječa koji u okolini pile drva. Vjerovao je on u to još nekih pet minuta, a potom primijetio kako je ta pretpostavka isprazna: zbog čega bi radili u ovo doba? Uostalom, vrištanje pile za drva ni izdaleka nije podsjećalo na ovo pravilno zujanje.

Naposljetku sam ustao. Obuo sam neke stare cipele i ogrtač te izašao iz Kuće. Šum je dolazio iz kuće Bernardinovich. Nijedan prozor, međutim, nije bio osvijetljen.

Zaključio sam da posjeduju neku vrst generatora putem kojega se opskrbljuju električnom energijom. Ipak, čudno je bilo da ga nikada prije nisam čuo kako radi. I kako im je na pamet palo da ga po noći stave u pogon?! Doduše, čovjek se od takva gnjavatora ničemu nije trebao čuditi.

To je znači bilo to! Naš susjed nije nas više mogao mučiti od 4 do 6; kako bi tome doskočio, nije smislio ništa bolje nego da po noći uključi svoj stroj.

Vražji Palamede! Taj smiješni postupak zaista mu je nalikovao. Jer na kraju

krajeva, tom noćnom galamom, koja se u njegovoj kući čula najmanje deset puta jače, škodio je najprije samome sebi. Zapravo se ponašao jednako kao i prije: to što nas je svakoga dana dva sata ugnjetavao, njemu samome bila je veća gnjavaža nego nama. Njegov životni moto izgleda da je bio "Upropastimo vlastite živote u nadi da ćemo time upropastiti i tuđe."

Naglas sam mu odgovorio: "Jadni moj prijane, zar zaista misliš da nas tvoja nova izmišljotina ometa? Trebao bi vidjeti kako Juliette spava. Da nemam problema s nesanicom, taj tvoj kompresor ne bih nikada čuo! Ti se, doduše, u ovom trenutku sigurno osjećaš kao da živiš u nuklearnom reaktoru!"

Obodreno sam prešao preko mostića koji premošćuje rijeku i kročio na posjed Bernardinovih. Kakva lijepa noć! Nijedne zvijezde na nebeskom svodu, samo oblaci boje ebonita, ni dašak vjetra, još nepomično proljeće duboko u zraku.

Dok sam obilazio oko njihove kuće, primijetio sam da u garaži ima svjetla: ondje su valjda smjestili taj svoj generator. A i u šum je odatle dolazio. Susjed je sigurno zaboravio ugasiti svjetlo.

Prišao sam prozoru kako bih pogledao taj stroj. Garaža je bila ispunjena dimom i trebalo mi je neko vrijeme da razaberem što se ondje događa. Motor automobila bio je u pogonu.

Shvatio sam za manje od sekunde. Bacio sam se na vrata: bila su zaključana. Onda sam skočio do prozora i laktom ga razbio, uspeo se preko zida, pao unutra, isključio motor automobila i, ne gubeći vrijeme na promatranje tijela koje je ležalo na tlu, podignuo garažna vrata.

Zatim sam Palameda uhvatio ispod pazuha i odvukao na zrak.

Bilo mu je još udaralo, no debeljko je djelovao kritično. Lice mu je bilo sivo, a bradu mu je prekrivala nekakva slinava bljuvotina. Što da učinim? Ta on je ovdje liječnik! Nisam ga valjda ja, profesor grčkoga i latinskoga, mogao vratiti u život.

Trebalo je nazvati hitnu. Ali ne iz njegove kuće. Previše sam se bojao da ne naletim na Bernadette. Otrčao sam u Kuću i nazvao hitnu pomoć. "Poslat ćemo vam ambulantna kola", glasio je odgovor, a bolnica je bila u vraški dalekome Vauvertu.

Lud od uzrujanosti, vratio sam se do susjedova tijela. Učinilo mi se da ispušta nekakav hroptaj. Nisam znao je li to dobar ili loš znak. Protresao sam mu ruke, kao da bi ga to moglo vratiti u život. Počeo sam ga koriti:

– Gnjavatoru jedan obični! Ti ni pred čime nećeš ustuknuti, jel' tako? I crknut ćeš samo da bi nas zagnjavio! E, stari moj, taj film nećeš gledati! Neću te pustiti da umreš, jel' ti jasno? O, Isuse, na cijelome svijetu nema većega gnjavatora od tebe!

Sve to ga se i nije previše dojmilo. Ali na mene su djelovala ta proklinjanja. I nisam se ustezao:

– Što ti sebi zamišljaš? Ovo nije kazalište! Ne možeš samo tako spustiti zastor kad pomisliš da je gotovo. A to što je predstava bila loša, za to si ti kriv! I ja bih mogao biti tamo neka bezlična ličinka: svatko u sebi ima golemu količinu nepokretnosti i dovoljno je da se čovjek prepusti, ona će se odmah pojaviti. Nitko nije ničija žrtva, samo svoja vlastita. Strašna li izgovora, to što si oženio nenormalnu ženu ne daje ti pravo da se i sam pretvoriš u mentalno zaostaloga. Oženio si je zato što je već onda u tebi postojao idiot koji je u njoj prepoznao svoju idealnu polovicu.

Bernadette ti je već od početka odgovarala kao salivena! Nisam nikada ranije sreo tako savršen par. Pronaći ženu svoga života i onda počinuti samoubojstvo, pa tko je to još vidio?! Istina je: kako bi ona bez tebe završila? Jesi li razmišljao o tome prije no što si svoju garažu pretvorio u plinsku komoru? Što si mislio? Da ćemo mi o njoj brigu voditi? Ma nemoj, još nešto? Pa što ti misliš, tko smo mi? Vojska spasa?

Vikao sam sve glasnije, kao slaboumnik:

– Tko je još vidio da liječnik pokuša ovakvo samoubojstvo? Zar nisi negdje mogao pronaći kakvu kutiju tableta? Ne, naravno, morao si odabrati baš najodvratniji mogući način. Loš ukus u svemu, to je tvoj moto. Jedino ako... pa da! To je bio jedini način koji nudi mogućnost spasa! Da si se nakljukao tabletama ili se objesio, nikada te ne bih čuo. Ovako, s tim tvojim autom, zadržao si mogućnost da ti spasim život. A ja sam, kao i obično, progutao udicu. Pitam se samo što me sada sprečava da te tamo ne vratim, ponovno upalim motor i zatvorim vrata. Da, što me sprečava da te ne vratim onamo?

Mislim da bih, onako slabouman, to zaista i učinio, da se u tom trenutku nije prolomio zvuk sirene kola hitne pomoći.

Uz zaglušujuću buku, bolničari su ga ukrcali i otišli.

Bio sam na rubu da ih počnem preklinjati da i mene povedu. Nešto u meni nije više radilo kako treba. Doteturio sam do Kuće i ondje naletio na preplašenu Juliette: urlanje sirene ju je probudilo. Nimalo je ne štedeći, sve sam joj ispričao. Problijedjela je i srušila se na prvi stolac. Lice je skrila među dlanove i šaptala:

– To je strašno! To je strašno! Dokrajčila me ta njezina reakcija:

– Hoćeš reći: "Kakvo je on čudovište!" Zabranjujem ti da ga žališ! Zar ti nije jasno da je cijelu tu komediju odigrao jedino zato da bi nas zagnjavio?

– Čovjek bi rekao da ga ne poznaješ! A i ja sam, kao kakav kreten, ušetao u njegovu stupicu. Sada će se prikazivati kao mučenik i zahtijevati ono što mučenicima pripada! Trebao sam ga pustiti da crkne, pa da. Ne samo da sam propustio veličanstvenu priliku da ga se riješimo, nego ćemo se sada još prema njemu morati ponašati kao najveći milosrdnici, i cijelo vrijeme ćemo ga imati na grbači.

Juliette me prestravljeno gledala. Prvi put u šezdeset godina osorno mi se obratila:

– Jesi li ti svjestan toga što govoriš? Ti si čudovište! Kako uopće možeš smisliti takvu strahotu? Da tebe nije mučila nesanica, ne bi ga nikada čuo i on bi sada bio mrtav. Govorio si kao ubojica, kao pravi pravcati ubojica.

– Ubojica! Zaboravljaš da sam mu spasio život.

– To je bila tvoja dužnost! Od trenutka kada si znao što se događa, to je bila tvoja dužnost. Da si ga pustio da umre bio bi ubojica. A ovo što si upravo izrekao je sramotno.

"Da samo zna da sam ga skoro vratio u njegovu plinsku komoru!" pomislio sam; ali više nisam bio tako zadovoljan sobom.

– A Bernardette? – dodala je nešto blaže.

– Nisam je vidio. Po mome mišljenju, ona ništa ne zna.

– Bismo li je trebali obavijestiti?

– Misliš li da bi razumjela? Kladim se da sada spava. To je najbolje što zna.

– Kada se sutra bude probudila vidjet će da ga nema. Mogla bi je uhvatiti panika.
– Pričekajmo do sutra!
– Ti bi htio da se vratimo u krevet i zaspimo! Tko još nakon ovako nečega uopće može usnuti?

– Što predlažeš?

– Da ti odeš u bolnicu, a ja k njoj.

– Jesi li ti luda? Ona je pet puta veća i teža od tebe. Mogla bi te ubiti!

– Ona je bezopasna.

– Previše bi me bilo strah za tebe. Ja idem k njoj. U bolnici nikome nisam potreban.

– Idem i ja s tobom.

– Ne. Netko mora ostati u Kući. Bolničarima sam dao naš broj telefona.

– Onda idi i pazi na nju! Netko mora biti pokraj nje kad se bude probudila, tako da neće imati vremena zabrinuti se.

– Rekao bih da smo prilično ljubazni prema tim ljudima.

– Emile, ali to je najmanje što možemo učiniti! I ako ti nećeš, ja idem.

Uzdahnuo sam. Imati ženu zlatnoga srca nije donosilo samo prednosti. No, barem je u jednoj stvari imala pravo: ne bih mogao zaspiti.

Uzeo sam džepnu svjetiljku i poljubio svoju suprugu poput vojnika koji odlazi na bojište.

Vrata koja su garažu povezivala s unutrašnjosti kuće nisu bila zaključana. Ušao sam: svjetlost moje svjetiljke osvijetlila je kuhinju. Ogavan miris ispunio mi je pluća: nisam se usudio ni zamisliti što su Bernardinovi imali za ručak. Pod je bio prekriven ostacima hrane. Nisam ih ni pokušavao razabrati, na umu mi je bila tek jedna zamisao: da što prije izađem iz te ropotarnice i naudišem se svježega zraka.

Otvorio sam kuhinjska vrata i zatvorio ih za sobom kako bih spriječio širenje toga pljesnivog zadaha. Nisam imao sreće: dnevnom sobom pustošio je isti onakav smrad. Bilo je ogavno. Kako je ikoje ljudsko biće ovdje moglo živjeti? Tim više, kako je jedan liječnik do te mjere mogao prkositi najosnovnijim pravilima higijene?

Moj nos analizirao je sastavnice toga bukea: kao osnova – stari poriluk, užegla mast, jarčeva iscjedina i, a to je bilo najčudnije i najneugodnije od svega, snažan smrad oksidirana metala. Ovaj posljednji miris bio je najgori jer nije upućivao ni na što ljudsko, životinjsko ili biljno: nešto tako nezdravo nikada prije nisam osjetio.

Pronašao sam prekidač svjetla i upalio ga: ugledao sam nešto što je u meni potaklo strahovitu želju da se nasmijem. Kada neukus dođe do toga stupnja, čovjek se može samo smijati. Pa ipak sam bio začuđen: kičasto uređen prostor najčešće igra na pretjeranu udobnost i na pretjeranu mekoću – na ono što Nijemci nazivaju "gemütlich". Ovdje se čovjek osjećao kao da je u tramvaju kojega je poželjela ukrasiti kakva kućepaziteljica: istodobno ružno, hladno i smiješno.

Na zidovima nije bilo nijedne slike, osim diplome liječnika Palameda, grandiozno uokvirene poput kakva Staljinova portreta. Zaista je bilo nevjerojatno da je Charlusov imenjak ³ do te mjere mogao iskriviti značenje ružnoga i vulgarnoga!

Kad sam se sjetio svoga zadatka, veselje me napustilo. Popeo sam se na prvi kat. Stubište je bilo prekriveno debelim slojem slijepljene prašine. Stigavši do vrha, stao

sam nepomično i napregnuo sluh. Učinilo mi se da čujem nekakav hropac.

Poželio sam pobjeći. Taj hrapavi zvuk nije bilo moguće povezati s hrkanjem: ovo što sam slušao podsjećalo me na spolno uživanje kakve životinje. Odbacio sam tu mogućnost: takvo nešto ne bih mogao podnijeti.

Iza prvih vrata u hodniku nalazila se ropotarnica. I iza drugih isto tako. Iza posljednjih nalazila se kupaonica. Morao sam se suočiti s istinom: jedna od ropotarnica bila je spavaća soba.

Vratio sam se do drugih vrata i otvorio ih: hropac mi je bio znak da sam na pravome mjestu. Prestravljeno sam ulazio u Bernadettinu jazbinu. Moja svjetiljka okrnula je neke neprepoznatljive predmete da bi, na svršetku svoga puta, zadržala na slamarici na koju je bila položena nekakva živa gromada.

Bila je to ona. Kapci su joj bili spušteni: smirila me spoznaja da se ono rikanje podudaralo s disanjem usnule osobe. Spavala je.

Upalio sam svjetlo: iz ogavnog lusteru po sobi se rasprostrela svjetlost poput one u operacijskoj dvorani. Gospođu Bernardin to nije zasmatalo. Istina, ako je vlastiti decibeli nisu probudili, nije moglo ni išta drugo.

Naš par spavao je u odvojenim sobama. Zaključio sam da je Palamede boravio u onoj drugoj ropotarnici. Na onoj gomili krpa što ju je cista koristila kao krevet nije bilo mjesta za još jedno, a osobito ne pretilo tijelo.

Motivi čiju prirodu radije ne bih istraživao potakli su me da osjetim olakšanje pri spoznaji da nisu zajedno spavali. To mi je, uostalom, dobro došlo: zahvaljujući toj noćnoj odvojenosti, Bernadette nije znala za pokušaj samoubojstva, čime je zaslužila nekoliko dodatnih sati mira.

Sjeo sam pokraj nje na jedan okrugli sintetički jastuk i otpočeo svoje bdijenje. Meni nasuprot, jedan je masivni sat označavao 4 sata ujutro: nasmiješio sam se pri pomisli da sam se sada ja kod njih nametao, i to u vrijeme dijametralno suprotno njihovome. Tada sam uočio da u toj prostoriji postoje još tri zidna sata i jedna budilica: i svi su u sekundu točno pokazivali isto vrijeme. Prisjetivši se dnevnoga boravka, stubišta i hodnika, primijetio sam da su i oni bili načičkani satovima: sigurno su i oni, kao i ovi u ovoj prostoriji, bili savršeno točni.

Ta, već po sebi neobična pojedinost dodatno je odudarala od sredine u kojoj je vladao takav nemar: njihova nastamba bila je prljava, nikad prozračivana, prostorije su bile krcate kartonskim kutijama prepunima odurnih starih prnja, a ipak je u srcu te zlosretne zapuštenosti netko brinuo o tome da vrijeme bude sveprisutno i bolećivo točno.

Polako sam shvaćao zbog čega je Palamede uvijek dolazio točno na vrijeme. I da je namjeravao svoj prostor suicidalno urediti ne bi mogao pogoditi bolje nego što jest: ova istodobno stravična, očajnička, kužna, groteskna, prljava i neudobna kuća u kojoj su nagomilani i u stotinku sekunde točni satovi čovjeka iz svake prostorije po pet puta podsjećali na to da nas vrijeme mrvli i tlači, to je valjda zaista bio pakao.

Gospoda Bernardin je zaštekala i to je moju pozornost vratilo njoj. Je li bila astmatična kad je tako hroptala? Mirnoća njezina tijela nije govorila u prilog tome. Promotrio sam je: njezina golema prsa ciklično su se uzdizala poput mongolfijere koja se, pošto bi se maksimalno napuhnula, stropoštala u jednom jedinom iznenadnom

splasnúću, i tako svaki put proizvela onaj čudovišni izdisaj. Dakle, nisam se trebao brinuti, taj fenomen mogao se objasniti uz pomoć zakona fizike.

Kada bolje razmislim, nisam nikada vidio da netko tako savjesno spava: čovjek bi rekao da se tome zaista posvetila. Dok sam proučavao ono što je imala umjesto lica, zapanjilo me kada sam ondje otkrio trag istinske sladostrasti. Sjetio sam se da sam u hodniku taj zvuk bio povezao sa životinjskim orgazmom: seksa nije bilo, ali Bernadette je itekako osjećala zadovoljstvo. Spavanje je za nju bilo uživanje.

Na neki čudni način, to me ganulo. Bilo je nečega dirljivoga u nasladi te hrpe sala. Iznenadila me pomisao da je ona bila visoko iznad svoga supruga: njezin život nije bio besmislen, ona je poznavala uživanje. Voljela je spavati, voljela je jesti. Uopće nije bilo bitno jesu li njezine aktivnosti uzvišene ili ne: sladostrast uzdiže, ma kakav bio njezin izvor.

Palamede, naprotiv, nije volio ništa. Nisam ga nikada vidio da spava, ali imao sam razloga da pomislim kako je i to, kao i sve ostalo, radio s gađenjem. Prvi put sam tada shvatio da smo sve naopako shvatili: nije trebalo žaliti njega što je s njom proveo četrdeset pet godina, već nju što ih je provela s njim. Pitao sam se je li mogla imati bilo kakve osjećaje. Kako će primiti vijest o pokušaju samoubojstva? Hoće li razumjeti smisao te riječi? Gotovo nježno sam šapnuo:

– Tko bi se o tebi brinuo da je on umro? Možeš li se ti služiti svojim rukama, hoću reći, svojim lovkama? Kako provodiš vrijeme? Nitko ne može neprestano jesti i spavati. Znaš li na koga me podsjećaš? Na Regine, kuhu moje majke. Obožavao sam je dok sam bio dijete. Bila je to golema stara životinja čiji se život sastojao od spavanja i jedenja. Budila bi se samo zato da bi nešto pojela i onog trena, pošto bi s time završila, ponovno bi pala u san. Ako smo htjeli da se pomakne za deset metara, morali smo je sami odvući. Je li tvoj životni raspored isti kao onaj Reginin?

Tu veliku kuhu zaboravio sam prije najmanje pedeset godina. Osmjehnuo sam se sjetivši se nje.

– Ljudi su joj se rugali. Ali ja sam je volio. Promatrao sam je: ona je bila odlučila živjeti samo radi uživanja. Dok bi jela, veselo je vrtjela repom. Dok je spavala bila je poput tebe: cijelo njezino biće pucalo je od putenog uživanja. Ti i ona ste zapravo filozofi.

Po mome mišljenju, nije bilo ničega uvredljivoga u tome da se nekoga usporedi sa životinjom. Svatko tko se bavio grčkim i latinskim autorima zna koliko su oni poštivali Carstvo. Nepotrebno je ovdje naglasiti "životinjsko carstvo" jer, o rječnička pravičnosti, ljudsko carstvo ne postoji.

Pomno i pun nježnosti promatrao sam gospođu Bernardin. Njezin salom obložen san bio je izrazito smirujući prizor. Ponadao sam se da se nikada više neće probuditi.

A onda se dogodilo nešto nevjerojatno: iako sam, osobito te noći, imao sve preduvjete za nesanicu, ipak sam, uljuljkan hroptanjem što ga je proizvodila Bernadette, zaspao na okruglom sintetičkom jastuku.

Trgnuo sam se iz sna. Iz najdaljega kutka svoje slamarice, cista se jedva usuđivala pogledati me; svoju prestrašenost izražavala je vrlo tihim groktanjem.

čitavo mnoštvo satova ošinulo me činjenicom da je već 8 sati ujutro. Sjetio sam se svoje zadaće. Sasvim smeten, blago sam započeo:

– Bernadette... Vašem suprugu dogodila se manja nezgoda. U bolnici je. Uopće se nemojte bojati, on je izvan opasnosti.

Gospođa Bernardin nije reagirala. I dalje me je pomno promatrala. Smatrao sam potrebnim pružiti joj sljedeće objašnjenje:

– Pokušao je izvršiti samoubojstvo. Ja sam ga u tome spriječio. Razumijete li?

Nikada neću saznati je li razumjela. Glava joj bijaše položena na slamarici. Pjesnik bi rekao da joj je na licu zamišljen izraz: ali zapravo nikakva izraza ondje nije bilo.

Preplašen, obeshrabren i zbunjen, odlučio sam otići. Na koncu konca, svoju dužnost sam obavio. Što sam još mogao učiniti?

Nakon izlaska iz nastambe naših susjeda, iznenadila me svježina zraka. Zanimjela me još i više od svjetlosti. Kako sam u onoj gnusnoj jazbini uopće mogao disati? Pomislio sam kako je baš dobro biti živ.

Kad sam došao Kući, Juliette mi je potrčala u zagrljaj.

– Emile, tako me je bilo strah!

– Ima li novosti iz bolnice?

– Ima, dobro je. Prekosutra se vraća. Liječnici su ga pitali koji je bio motiv njegova postupka. Ništa nije odgovorio.

– Začudilo bi me da je drukčije!

– Pitali su ga namjerava li to ponoviti. Rekao je da ne namjerava.

– Da barem! Znaju li da je i on sam doktor?

– Pojma nemam. Zašto? Kakve to ima veze?

– Samo mi se čini da bi samoubojstvo liječnika trebalo privući pozornost.

– Više nego neko drugo?

– Možda. To je, na neki način, kršenje Hipokratove zakletve.

– Radije mi ispričaj kako je reagirala Bernadette. Predočio sam joj nekoliko posljednjih sati. S užitkom sam opisivao unutrašnjost kuće Bernardin. Juliette je vrištala od gađenja i smijala se gotovo u isto vrijeme.

– Misliš li da bismo se morali pobrinuti za nju? – upitala je.

– Što ja znam. Postoji opasnost da bismo joj mogli učiniti više zla nego dobra.

– Treba je barem nahraniti. Odnijet ćemo joj juhu.

– Topljenu čokoladu?

– To za desert. Nakon jedne velike zdjele juhe od povrća. Pretpostavljam da puno jede.

– Za nju će to biti gozba. Ja mislim da će bez svoga supruga provesti dva predivna dana.

– Tko će je znati? Možda ga voli.

Ništa nisam rekao, ali mi se činilo da je Palameda nemoguće voljeti.

U Mauvesu smo pokupovali skoro sve povrće u prodavaonici hranom. Nakon povratka iz sela pripremili smo cijeli lonac juhe. Gledao sam tu bujicu kako ključa unutar kuhinjske zdjele i na površinu izbacuje poriluk i celer: reklo bi se, prava morska oluja, valcer algi i planktona. Razmišljao sam o budućnosti te guste morske juhe unutar čistine utrobe: pravi pravcati doručak za kita, koliko po svome sadržaju, toliko i po količini.

Oko podneva, Juliette i ja prevezli smo pladanj s jedne na drugu obalu rijeke. Za onakav teret, nas dvoje nije bilo previše: velika zdjela juhe i nešto manja posuda s čokoladnim preljevom. Po ulasku u kuhinju, moja žena nasmijala se od gađenja:

- Ovo je gore nego što si mi pričao!
- Zbog mirisa ili zbog izgleda?
- 1 jednog i drugog!

Dolje nije bilo nikoga. Popeli smo se na gornji kat: gospoda Bernardin bila je još uvijek na svojoj slamarici. Nije spavala, niti je išta radila: njezin spokoj služio joj je umjesto bilo kakve aktivnosti. Juliette se tada prepustila tako iskrenim izljevima osjećaja da sam se iznenadio:

– Bernadette, toliko sam mislila na vas. Vaša hrabrost je divljenja vrijedna. Telefonirali su iz bolnice: vaš suprug je jako dobro, i prekosutra će se vratiti.

Nikada nismo saznali je li razumjela, kao ni to je li uopće slušala: podnijela je poljubac moje žene, dok je pogled upirala u manju posudu. Njuhom je istog trena prepoznala njezin sadržaj. A onda se, inače tako mirna, počela rakoliti i svoje lovke bacati prema predmetu svoje naslade.

– Tako je, pripremili smo dvije različite juhe. Treba početi s ovom većom; ova druga je za desert.

Pretila žena nije za to htjela ni čuti. Uostalom, zbog čega nam je red kojim će jesti bio važan? Juliette joj je pružila posudu za preljev: naša susjeda uz veliku je dreku nogama lupkala o tlo i slinila. Njezine lovke sklopile su se oko blaga koje je podignula do svojeg usnog otvora. U jednom gutljaju ispila je njegov sadržaj i pritom mukala kao kakav križanac između afričke divlje svinje i ulješure.

Prizor toga uživanja bio je istodobno zabavan i odvrat: jednim kutom usana moja žena se smiješila, dok joj se onaj suprotni jedva suzdržavao od povraćanja.

Cista je odložila praznu zdjelu: polizala joj je i stijenke, tako da je bila savršeno čista. Dugački joj se jezik još jednom ukazao, ovaj put kako bi oprao bradu i naušnicu. Potom se dogodila jedna dirljiva stvar: gospođa Bernardin je uzdahnula – beskrajno dugim uzdahom blagostanja, začinjnim prstohvatom razočaranja zbog toga što je objedu bio kraj.

Juliette je u jednu zdjelicu ulila povrtnu juhu i pružila joj je. Bernadette ju je radoznalo omirisala, malo srknula te, čini se, osjetila simpatiju prema našem pripravku. Dok je gutala, čuli su se zvukovi poput onih iz slivnika.

– Trebala sam propasirati juhu – rekla je moja žena pri pogledu na komade zelenja koji nisu uspijevali ući u susjedin usni otvor, te su joj, poput haluge na plaži, ostajali visjeti na bradi.

Nakon toga, susjeda je ispustila melvilovski roktaj i ponovno se izvalila na slamaricu. Na trenutak mi se učinilo da sam u njezinu pogledu pročitao izraz kraljice–majke dok govori svojim podanicima:

- Hvala vam, dobri ljudi, sada možete ići. Zatvorila je oči i odmah zaspala.

Hropac što ga je ispuštala u snu spojio se u cjelinu s probavom, bučnom poput stroja za pranje rublja. Raznježeno i zgađeno sam prošaptao:

- Ostavimo zdjelu i hajdemo!

Sljedećeg dana Juliette je propasirala juhu.

Dva dana zaredom nalazili smo ispražnjenu zdjelu i napunjenu gospodu. Osim radi svojih potreba, sobu nije napuštala – kamen nam je pao sa srca što joj pri njihovu obavljanju nismo morali pomagati.

– Ako mene pitaš, Bernadette upravo proživljava najsretnije dane svoga života.

– Misliš? – upitala je moja žena.

– Da. Ponajprije, tvoja kuhinja sigurno je bolja od kuhinje njezina supruga: a kako je hrana bit njezina postojanja, za nju ta promjena predstavlja čudesno lijep preokret. No najbolje od svega je to što je mi puštamo na miru. Uvjeren sam u to da je Palamede bez ikakva razloga prisiljava da ustaje i silazi u dnevni boravak.

– Zbog čega bi takvo što činio?

– Da je gnjavi. Opsjednut je time.

– Možda i zbog toga da je opere. Ili da joj promijeni odjeću.

Nasmijao sam se pri pomisli na spavaćicu gospode Bernardin: bila je to titanski velika haljina od sintetičke tkanine s uzorkom poljskoga cvijeća i čipkastom kragom kakvu nose seljanke.

– Zar ne misliš da bismo je trebali okupati? – predložila je Juliette.

Na tren sam ugledao kadu ispunjenu gomilom bjelkaste puti.

– Predlažem da tu zadaću prepustimo njezinu suprugu.

Sljedećega dana nazvali su nas iz bolnice: dali su nam zeleno svjetlo da dođemo pokupiti drugu polovicu bračnoga para.

– Idem ja sam. Ti još moraš pripremiti juhu za cistu.

Za upravljačem automobila pomislio sam kako je suludo to što idem po njega. "Trebalo bi im ga ostaviti", mislio sam.

U bolničkoj administraciji morao sam potpisati cijeli svežanj nerazumljivih papira. Neustrašivi gospodin Bernardin čekao me je u hodniku. Jaki cijeloga svemira tištili su njegov stolac. Kada me je ugledao, poprimio je onaj izraz nezadovoljstva koji je u odnosu prema meni uvijek imao. Bez riječi je podignuo svoje masivno tijelo i krenuo za mnom. Primijetio sam da mu bolničarke nisu oprale odjeću, jer su se na njoj još uvijek vidjeli tragovi povraćanja.

Za vrijeme vožnje nije progovorio ni riječi. To mi je odgovaralo. Ispričao sam mu da smo u njegovoj odsutnosti hranili njegovu ženu. Ni na što nije reagirao, ni u što nije gledao; pitao sam se nije li trovanje plinom razorilo i ono malo mentalnih sposobnosti koje je još imao.

Toga dana vrijeme je bilo prekrasno: početak travnja nalikovao je onima kakve opisuju školski udžbenici, s cvijećem sitnim poput Maeterlinckovih junakinja. Pomislio sam kako bi me, da sam upravo spašen nakon pokušaja samoubojstva, ovako prekrasno proljeće tako potreslo da bih morao zaplakati: činilo bi mi se da je taj, ponovnim rađanjem tako zasićen krajolik povezan s mojim vlastitim uskrsnućem, i da bi me istinski i potpuno pomirio s ovim svijetom što sam ga želio napustiti.

Palamede je očito na sve to bio imun. Još nikada ga nisam vidio tako sklupčana u sebe sama.

Automobil sam zaustavio pred njegovim vratima. U trenutku rastanka, upitao sam ga treba li mu kakva pomoć.

– Ne – mrzovoljno je odgovorio.

Znači, još uvijek je imao sposobnost govora – ako sposobnošću možemo nazvati tu tako štedljivu uporabu.

Na usta mi je izletjelo pitanje od kojeg sam sav izgarao:

– Zna li da sam vam ja spasio život?

Gospodin Bernardin još nikada nije bio tako elokventan. Ne, njegov rječnik nije se obnovio, on je tada svojom šutnjom i pogledom baratao kao kakav provjereni govornik. Svoj razjareni pogled zalijepio je za moj, odšutio toliko dugo da se to jedva dalo izdržati, te se, pošto mu se učinilo da sam dovoljno dugo bio bez daha, zadovoljio sljedećim:

– Da.

Potom se okrenuo i ušao unutra. Kući sam se vratio sleđen od straha. Juliette me upitala kako je bilo. Odgovorio sam joj:

– Uobičajeno.

– Skuhala sam još više juhe nego jučer. Stavila sam je na uočljivo mjesto na stolu u njihovu dnevnom boravku.

– Lijepo od tebe, ali ubuduće ih pusti neka se sami snalaze.

– Misliš da mu ne bi bilo drago da umjesto njega kuham?

– Juliette, još uvijek nisi shvatila: nema te stvari zbog koje bi njemu nešto bilo drago!

Sljedećega jutra, pred našim vratima šepirila se zdjela; njezin sadržaj nije bio ni taknut. Bili smo odbijeni.

Prodoše tjedni. Nasuprot onome čega sam se bojao, susjed nas nijednom nije posjetio. Jedva da je i primirisao van. A blagost toga travnja bila je gotovo izazovna: Juliette i ja sate smo provodili u vrtu. Ondje smo ručali, čak i doručkovali. Odlazili smo na duge šetnje po šumi, po kojoj su nam ptice pjevale Posvećenje proljeća u Janačekovoj revidiranoj i popravljenoj verziji.

Palamede je izlazio samo radi odlazaka automobilom u selo. Nabavka je predstavljala jedini društveni element njegova života.

Stigao je i svibanj, mjesec sladunjavosti – ovo kažem bez i najmanje ironije: nesretan gradski čovjek u meni bez zadržke se naslađivao svim kićenjima prirode i nije prezirao nijedno opće mjesto. Nad i najmanjim nacifranim zvončićem padao sam u najiskrenije osjećajne zanose.

Potaknut plavim i bijelim eksplozijama u našem vrtu, ispričao sam svojoj ženi legendu o jorgovanima. Juliette me uvjeravala da još nikada nije čula tako divnu priču; svakoga dana sam joj je morao pričati.

Gospodin i gospođa Bernardin vjerojatno su bili neosjetljivi za taj proljetni kič: nikada ih nismo vidjeli u njihovu vrtu. Njihovi prozori uvijek su bili zatvoreni, baš kao da su se bojali da ne razrijede svoj dragocjeni smrad.

– Zaista vrijedi živjeti na selu – kazala je Juliette.

– Ne zaboravi da je ovdje odlučio živjeti kako bi skrio svoju ženu. Palamede ni koliko je crno pod noktom ne mari za sve ovo cvijeće.

– A ona? Sigurna sam da ona voli cvijeće i da bi joj bilo jako drago da ga vidi.

– On je se stidi, i ne želi je pokazivati.

– Ali mi već znamo na što ona slič! A nema nikoga drugoga tko bi je mogao vidjeti.

– Bernadettina sreća nije nešto zbog čega on ne bi mogao zaspati.

– Kakav gad! Onako zatvoriti u kuću tu nesretnicu! Zar ćemo mi to dopustiti?

– A što bi htjela da učinimo? Njegovo ponašanje nije zakonom kažnjivo.

– Bi li zakonom bilo kažnjivo da mi odemo po nju i odvedemo je van?

– Zar nisi vidjela kako hoda?

– Ne radi hodanja. Stavili bismo je u vrt neka gleda cvijeće, neka se nadiše svježega zraka.

– On na to nikada ne bi pristao.

– Nećemo ga ni pitati! Uхватit ćemo ga nesprennoga, otići ćemo k njemu i reći mu: "Došli smo po Bernadette kako bi provela poslijepodne s nama na našoj terasi." Što možemo izgubiti?

Iako nisam baš bio oduševljen, morao sam priznati da ima pravo. Nakon ručka otišli smo do njih i pokucali im na vrata (pomislio sam kako se svijet okrenuo naopako). Nitko nam nije došao otvoriti. Tada sam stao udarati kao divljak, po uzoru na Palameda ove zime, ali nisam ja imao tu snagu. Nikakva odgovora nije bilo.

– Kad samo pomislim da sam se osjećao obveznim pustiti ga unutra! – uzviknuo sam dok su me šake pekale od boli.

Juliette je naposljetku ušla nasilu. Svaki put iznova iznenadila bi me hrabrost te šezdesetpetogodišnje djevojčice. Krenuo sam za njom. Pljesniv zadržao u tom prostoru kao iz noćne more još se pogoršao.

Okružen satovima, gospodin Bernardin bio je zavaljen u naslonjaču u dnevnom boravku. Uputio nam je razdražen pogled pun dosade, kojim kao da je htio reći da su ti njegovi susjedi zaista naporni – što je, s obzirom na činjenicu da dolazi od njega, bilo zaista nevjerojatno.

Ne uputivši mu ni riječi, kao da i ne postoji, popeli smo se na gornji kat. Cista se odmarala na slamarici. Bila je odjevena u ružičastu spavaćicu s uzorkom bijelih ivančica.

Juliette ju je poljubila u oba obraza:

– Bernadette, odvest ćemo vas u vrt! Vidjet ćete kako je tamo lijepo.

Gospoda Bernardin ljubazno je dopustila da je odvučemo: držali smo je svatko za jednu ruku. Po uzoru na dvogodišnje dijete, silazila je jednu po jednu stubu. Pored Palameda smo prošli bez objašnjenja o tome kamo idemo – ne uputivši mu ni pogleda.

Kako stolac po mjeri ovog čudovišta nije postojao, na travu sam rasprostro prostirku s mnogo jastučića. Ondje smo smjestili našu susjedu; položena na trbuh, promatrala je vrt s izrazom bliskim čuđenju. Njezina desna lovka milovala je tratinčice: jednu od njih ubrala je i prinijela na jedan centimetar od očiju kako bi je proučila.

– Mislim da je kratkovidna – kazao sam.

– Jesi li ti svjestan toga da ova žena bez nas nikada ne bi izbliza vidjela tratinčicu? – ljutila se Juliette.

Ovu novotariju Bernadette je podvrgnula svakome od svojih pet osjetila: nakon što je biljku neko vrijeme gledala, odlučila ju je pomirisati, zatim poslušati, da bi je

potom prošetala po svome čelu, te je naposljetku sažvakala i progutala.

– Njezini su postupci neporecivo znanstveni! – uzviknuo sam ushićeno. – Ova osoba je inteligentna!

Baš kao da je željelo opovrgnuti ove moje riječi, stvorenje je počelo odvratno kašljati, sve dok napokon nije iskašljalo tratinčicu: ova vrst hrane nije mu odgovarala.

Uloživši patetično velik napor, počela se okretati na leđa; došavši do određene točke, naposljetku se sva zasopljena prepustila sili teže i prevalila u stanje mirovanja. Pogled joj se zaustavio na modrome nebu i više se odande nije pomaknuo. Nije bilo nikakve sumnje: bila je sretna. U odnosu na mračan strop njezine sobe, bila je to velika promjena.

Oko 4 sata Juliette je donijela čaj i kekse. Približila se ležećoj figuri i u usnu joj šupljinu stala ubacivati komadiće vanilin roščića. Naša gošća ispuštala je zvukove poput rakoljenja: svidjelo joj se.

Na svoje veliko zaprepaštenje, začuli smo nečiji urlik:

– Ona to ne smije jesti!

Bio je to Palamede, koji nas je već satima špijunirao iza prozora svojega dnevnog boravka i čekao da u nečemu "pogriješimo". Cim je ugledao naše nedjelo, izašao je na prag kuće da bi nas pozvao na red.

Dostojanstvena poput kraljice, moja supruga je hladnokrvno i, kao da se baš ništa nije dogodilo, nastavila hraniti cistu. Ja sam se, pak, osjećao jako nelagodno: a što ako dođe i počne nas tući? Bio je toliko snažniji od nas.

No Juliettin ga je postupak posramio. Zbunjeno je još deset minuta promatrao naš neposluh. Nakon toga je, ne bi li svojim odlaskom ostavio još jači dojam, još jednom viknuo:

– Ona to ne smije jesti!

A onda je nestao u svojem skladištu satova.

čim se spustila noć, gospodu Bernardin odveli smo u njezin dom. Ušli smo bez kucanja. Suprug nas je nadario sljedećim riječima: "Vi ćete biti krivi, ako opet bude bolesna!"

– A vama bi baš bilo drago, kad bi se ona opet razboljela, jel' tako? – rekla mu je Juliette.

Postavili smo je na njezinu slamaricu. Od tolikih uzbuđenja djelovala je iscrpljeno.

To smo mogli i očekivati: sljedećeg je dana dvaput okrenuo ključ u bravi svih vrata svoje nastambe.

– Emile, pa on zatvara svoju ženu! Da pozovemo policiju?

– Nažalost, njegovi postupci još uvijek nisu u suprotnosti sa zakonom.

– Čak i ako bismo im rekli da je pokušao oduzeti vlastiti život?

– Ni samoubojstvo nije protuzakonito.

– A što ako upravo sad pokušava ubiti svoju ženu?

– Nemamo nikakva razloga da u to posumnjamo.

– Pa jel' ti možeš vjerovati da ju je on zatvorio samo zato što je grickala nekoliko vanilin roščića?

– Možda bi želio da smršavi.

– Kakve bi koristi imala od toga da smršavi, kad onako živi? A osim toga, bilo bi mu bolje da najprije sebe pogleda!

– Cijelu tu priču mi već zapravo znamo napamet. Gospodin Bernardin ni najmanje ne uživa u životu: stoga ne može podnijeti da mu žena bude drukčija. Jučer ju je vidio kako pada u zanos nad jednom tratinčicom, kako se rastapa od miline zbog modrog neba, te podriguje od naslade pri jedenju vanilin roščića. To je više no što on može podnijeti.

– I tebi to nije ogavno, to što on jednu jadnu nenormalnu ženu pokušava spriječiti u uživanju života?

– Ma naravno da jest, Juliette! Problem nije u tome: dokle god on ne napravi ništa protuzakonito, mi tu ništa ne možemo!

– Pitam se samo što me zadržava od toga da mu ne razbijem prozor i odem po Bernadette.

– U tom bi slučaju on imao pravo pozvati policiju. Time ne bismo mnogo postigli.

– Zar zaista ništa ne možemo učiniti?

– Reći ću ti nešto strašno: jučer smo, iako smo joj željeli pokloniti nekoliko lijepih trenutaka, toj nesretnici zapravo naškodili. Mi smo krivi zbog toga što je ona sada zatvorena. Mislim da je bolje da više ništa ne pokušavamo. Što joj više budemo pokušavali pomoći, to će njezin život biti teži.

Objašnjenje je upalilo. Juliette više nije spominjala spašavanje ciste. No, bilo je bjelodano da ju je ta stvar opsjedala. Ni proljeće tu više nije pomagalo: svaki dan bio je još ljupkiji od prethodnoga. Naposljetku sam se počeo nadati kiši: lijepo je vrijeme moju ženu činilo nesretnom. U šetnji bi znala reći:

– Ona ove krvavo crvene ribize nikada neće vidjeti. Ni ove nježnozelene krošnje neće vidjeti.

Nepotrebno je bilo reći tko je bila "ona". I najsitniji pupoljak pretvarao se u dokazni materijal optužbe koja se time još dodatno produžavala i koja je, jasno sam to osjećao, išla na moj, a ne na susjedov račun.

Jednoga jutra sam eksplodirao:

– Ti meni zapravo predbacuješ što sam ga spriječio da se ubije!

Odgovorila je tihim, no čvrstim glasom:

– Ne, nikako. Trebalo ga je u tome spriječiti.

Imala je sreću što je u to bila tako uvjerena. Ja više nisam bio. U sebi sam se grizao što sam ga spasio. Smatrao sam se stopostotno krivim.

Nije li mi, uostalom, ponajprije on sam to zamjerio? Onoga dana kada sam ga dovezao iz bolnice, iskazao mi je to na vrlo rječit način.

Najgore od svega bilo je to što sam sada odobravao njegov postupak. Stavio bih se u njegovu kožu i došao do stravičnog zaključka: čovjek je imao tisuću valjanih razloga da poželi umrijeti.

Jer život je za njega zaista morao biti pakao. Nije osjećao ni najmanji užitak što je živ: naposljetku sam shvatio da nije on za to bio kriv. Nije on odabrao da bude frigidan sa svih svojih pet osjetila: takav se rodio.

Pokušavao sam zamisliti njegov život: ništa ne osjećati pri pogledu na ljepotu

šume, pri slušanju melodija što uzbuđuju druge ljude, pri mirisanju jedne tuberoze, pri jelu ili piću, pri davanju ili primanju milovanja. To je značilo da ga nikada nijedna umjetnost nije dirnula. I da nije poznavao spolni užitak.

Neki ljudi toliko su glupi da koriste izraz "biti zaslijepljen vlastitim osjetilima". Jesu li ikada pomislili na sljepoću onih kojima njihova osjetila ne donose prosvjetljenje?

Iznenadilo me vlastito podrhtavanje: život gospodina Bernardina bio je tako prazan! Ako osjetila smatramo vratima inteligencije, duše i srca, što njemu onda ostaje?

Čak se i mistikom postaje pomoću užitka. Ne nužno i doživljavanjem užitka, ali razmišljanjem o njemu sigurno: redovnici, kojima je zabranjeno sve što se tiče putenosti, barem mogu pretpostaviti što je to čega se odriču. A oskudica je jednako dobra, ako ne i bolja učiteljica od obilja. Palamede, međutim, nije patio ni od kakve oskudice: kad se ništa ne voli, ne može se ni oskudijevati.

Nisu li životi svetaca potvrda da je vjerska ekstaza poput orgazma? A kad bi postojao trans zbog apsolutne frigidnosti, ljudi bi to znali.

Nažalost, nije bilo nužno odlaziti u ovakve krajnosti da bi čovjek zaključio koliko je ništavilo našega susjeda: ne ono veličanstveno ništavilo što ga opisuje Hugo, već jedno ubogo, kukavno, smiješno i odvratno ništavilo. Zlovoljno ništavilo jednoga bijednika.

Bijednika koji, last but not least, nikada nikoga nije volio, niti je pomišljao da se voljeti može. Naravno da se nisam namjeravao prepustiti jeftinoj sentimentalnosti koja tvrdi da se bez ljubavi ne može živjeti:

Uvjerit ćete se već ako pogled bacite na većinu ljudskih života.

Stvar je u tome što ljudi koji ne poznaju ljubav poznaju čitavu hrpu drugih stvari: klađenje na konjskim utrkama, poker, nogomet, reforme pravopisa – bilo što, nije bitno, samo ako im pomaže da zaborave.

Gospodin Bernardin, međutim, nije imao ništa. Bio je sam svoj zatvorenik. Bez ijednoga prozora na svojoj samici. A kakva je to bila samica! Najgora moguća vrsta: samica jednoga starog pretilog slaboumnika.

Odjednom sam razumio njegovu opsjednutost satovima: za razliku od živih ljudi, Palamede je blagoslivljao prolaženje vremena. Jedina svjetlost što se nazirala iz njegove tamnice bila je njegova smrt: dvadeset pet satova u njegovoj kući naglašavalo je sporo, ali sigurno protjecanje što ga je vodilo k njoj. Kada jednom premine, on više neće pribivati u svojoj odsutnosti i neće više imati tijelo da njime obujmi svoju prazninu; postat će ništavilo umjesto da ga proživljava.

Jedne noći, zahvaljujući proplamsaju volje, taj čovjek je poželio pobjeći iz svoje kaznionice: za takvu odluku trebalo mu je hrabrosti. A ja, taj bijedni čuvar robijaša, tog nesretnika uhvatio sam u bijegu. I ponosan poput doušnika, vratio ga u zatvor.

Sve mi je sada bilo jasno: već od samoga početka taj čovjek ponašao se kao da je na robiji. Najprije je, dok je kod mene neželjeno boravio svakoga dana po dva sata, to bio tek jadan zatvorenik koji ništa drugo nije znao raditi nego svoju prisutnost nametnuti u nečijoj tuđoj ćeliji. Proždrljivost toga čovjeka koji nije volio jesti bila je

tipična osobina ljudi koji su dogurali do vrhunca dosade. Njegov sadizam prema vlastitoj ženi bio je još jedna od osobina zatvorenika: patetična potreba da vlastitu patnju prenese na kakvu žrtvu. Njegova nemarnost, prljavština, fizičko propadanje, sve su to bila svojstva ljudi osuđenih na doživotno izdržavanje kazne.

Sve je bilo tako jasno! Kako da to ranije nisam shvatio?

Jedne noći trgnuo sam se iz sna s ovom misli koju nije lako priznati: "Zašto ponovno ne pokuša? Mislim da sam čuo da ljudi, koji su jednom neuspješno pokušali samoubojstvo, najčešće još jednom pokušaju. Što još čeka, zašto ne pokuša još jednom?"

Možda se bojao da bih ga u tome opet spriječio. Kako bih ga mogao obavijestiti da mu ovaj put više neću stati na put?

Tada se ponovno postavilo pitanje o načinu samoubojstva: zbog čega je izabrao baš plin? Zbog nade da će ga netko spasiti? Ne, vjerojatnost za to bila je premalena. Vjerojatno ga je izabrao zbog mazohizma: i to je osobina zatvorenika. A moglo ga se protumačiti i kao simboličan čin: taj čovjek, koji je cijeloga života živio prigušeno, želio je od gušenja i umrijeti. Tisuću puta bilo bi mu lakše i bezbolnije da si je ubrizgao kakav otrov, no jesmo li mogli isključiti mogućnost da je taj prostak, baš kao i svi samoubojice, osjetio potrebu da za sobom ostavi poruku? Većina ih napiše pismo, no on za takvo što nije bio sposoban. Njegov potpis trebao je biti ta toliko surova smrt na kojoj je njegov epitaf bio filigranski ispisan: "Umirem kao što sam i živio."

Te noći između 2. i 3. travnja, da nije bilo moje proklete nesanice, gospodin Bernardin bio bi pronašao svoj spas. Sada smo bili na početku lipnja. Mamila me jedna užasna namjera: a da mu pošaljem pisamce? "Dragi Palamede, sve sam shvatio. Možete još jednom pokušati, ovaj put vas neću omesti." Glavu sam zagnjurio u jastuk, jer inače bih se grohotom nasmijao.

Kako je vrijeme prolazilo, ta mi se ideja činila sve manje čudovišnom. Naposljedku sam je čak i ozbiljno razmatrao. Takvo jedno pismo na prvi je pogled djelovalo cinično i zločinački no, kad sam bolje razmislio, mome susjedu trebalo je upravo to. Morao sam mu pomoći.

Odjednom više nisam mogao čekati. Tu poslanicu trebalo je krajnje hitno odaslati! Morao sam je napisati toga trena. Ustao sam, sišao u dnevni boravak, uzeo list papira i na njemu napisao dvije osloboditeljske rečenice. Prešao sam preko mosta i gurnuo omotnicu ispod Bernardinovih vrata.

Preplavio me osjećaj blaženstva i olakšanja. Ispunio sam svoju dužnost. Vratio sam se u krevet i zaspao s idiličnim dojmom da sam bio glasnik božanske ljubavi. Serafini su pjevali u mojoj glavi.

Sljedećega jutra pri ustajanju pomislio sam da sam sanjao. Malo— pomalo shvatio sam da se moj čin zaista dogodio: ja sam stvarno napisao to podlo pismo! I čak sam mu to gurnuo ispod vrata! Gubio sam razum.

Juliette me zapanjeno gledala dok sam uzimao njezinu pincetu i trkom izlazio iz kuće. Ležao sam na tlu pred vratima susjedne kuće i u usjek napamet uvlačio pincetu ne bih li došao do omotnice. Moj trud nije urodio plodom, pisamce je bilo predaleko — ili ga je, pak, Palamede već pročitao. Vratio sam se doma prestravljen.

– Možeš li mi objasniti zašto si se s mojom pincetom za čupanje obrva valjao pred njihovim vratima?

– Noćas sam mu odnio jedno pismo. Sada zbog toga žalim. Ali ga nisam uspio uzeti natrag.

– Što si mu napisao?

Nisam imao hrabrosti da joj priznam istinu.

– Uvrede. Tipa: "Ogavan ste čovjek kad tako možete zatvoriti svoju ženu. Itd."

Juliettine oči su se zacaklile.

– Bravo! Drago mi je što nisi uspio uzeti natrag to pismo. Ponosim se tobom.

Privukla me u zagrljaj.

Mrzio sam se cijeloga dana. Uvečer sam rano legao i zaspao kao da sam od samoga sebe želio pobjeći. Probudio sam se u 2 sata ujutro i više ni oka nisam mogao sklopiti.

U tom trenutku shvatio sam o samome sebi nešto strašno: postojao je još jedan Emile Hazel. I zaista, za vrijeme te nesanice, odobravao sam si što sam napisao to pismo. Nije me uopće bilo stid. Baš obratno, bio sam sretan zbog svojega čina.

Jesam li ja ustvario bio novi doktor Jekyll? Nisam prihvaćao tu pretpostavku, činila mi se previše romanesknom. S druge strane, shvatio sam da noć nada mnom posjeduje golemu moć. Moje noćne misli uvijek su zamišljale samo najgore i nikada nisu ostavljale mjesta za mogućnost poboljšanja, nade ili čak bezopasne ravnodušnosti. Za vrijeme mojih nesanic sve je bilo tragično i zbog svega sam ja bio kriv!

Tada se pojavilo jedno važno pitanje: koji je od dvojice Emila Hazela imao pravo? Onaj dnevni, pomalo plašljiv Emile koji bi se uvijek izvukao iz neprilike? Ili onaj noćni, zgađeni, razjareni Emile spreman na najodvažnija djela zato da bi pomogao drugima – da žive i da umru?

Odlučio sam pričekati jutro radi odgovora. Ujutro, pak, moje misli bile su čista suprotnost mojim besanim promišljanjima. I opet sam bio spreman na sve moguće kompromise.

Nekoliko dana kasnije posve sam se smirio. Gospodin Bernardin još uvijek je bio zdrav kao dren, tako da sam samome sebi djelovao pretjerano što sam vjerovao da bi moje pismo na njemu ostavilo traga.

Zamišljao sam Palameda u trenutku dok je moje pismo podizao s poda, potom ga čitao, pa zavrtio glavom ispunjen onim istim prezirom što ga je prema meni od početka osjećao. Uzdahnuo sam od olakšanja.

Konačno mi je bilo dano da prodrem u značenje onoga mita o Penelopi zbog kojega nisam samo ja bio žrtva: ne uništavamo li svi mi po noći osobu koju utjelovljujemo danju, i obratno? Odisejeva žena igrala je igru prosaca tako što je tkala svoje platno i pretvarala se, zahvaljujući noćnoj tami, u gordu junakinju negiranja. Dok je danje svjetlo išlo na ruku neuspješnoj komediji pristojnosti, noćna je tmina od ljudskosti ostavljala samo njezinu razornu jarost.

– Što ti misliš, Juliette, zašto on ne pokuša ponovno izvršiti samoubojstvo? Ja sam čuo da neuspjeli samoubojice uvijek ponovno pokušavaju. Zašto onda i on ne pokuša još jednom?

- Ne znam. Pretpostavljam da je shvatio pouku.
- Kakvu pouku?
- Da mu to nećemo dopustiti.
- Kao da ga mi možemo nadgledati!
- Možda mu se vratila želja za životom.
- Tako ti on izgleda?
- A tko to može znati?
- Pogledaj ga!
- To je nemoguće: nikada ne izlazi iz kuće.
- Upravo tako. On živi u Raju na zemlji, vani je najljepše proljeće što sam ga ikada vidio, a on ne izlazi iz kuće.
- Neki ljudi za takve stvari nemaju osjećaj.
- A za koje on stvari ima osjećaj, po tvome mišljenju?
- Za satove – osmjehnula se.
- Zaista. Kao što Gospođa Smrt voli svoju kosu, tako i on voli satove. E, ja ću sada još jednom postaviti svoje pitanje: zašto se već jednom ne odluči i na drugi pokušaj samoubojstva?
- Reklo bi se da to priželjkuješ.
- Ne. Samo ga pokušavam razumjeti.
- Emile, jedino što ti mogu reći je ovo: čak i kada čovjek zaista želi umrijeti, čini mi se da samo samoubojstvo mora biti stravična kušnja. čitala sam svjedočanstvo jednoga padobranca: pričao je da se najviše užasavao drugoga skoka u prazno.
- Dakle, ti misliš da on ne pokušava iznova zato jer ga je strah?
- To bi bilo ljudski, zar ne?
- U tom slučaju, možeš li zamisliti koliki je očaj toga jadnog čovjeka? Želi umrijeti, ali više ne uspijeva pronaći hrabrosti da se ubije.
- Upravo tako sam i mislila: ti bi htio da on još jednom pokuša!
- Juliette, ono što bih ja htio uopće nije važno. Bitno je ono što on želi.
- A ti bi mu zapravo htio pomoći? – Ma, ne!
- Pa zašto mi onda sve ovo govoriš?
- Zato da bi njegov život prestala suditi prema vlastitom viđenju. Tebi je u glavu utuvljeno da je život vrijedna stvar.
- Čak i da mi to nije bilo utuvljeno u glavu, ja bih tako mislila. Ja volim život.
- Zar ti zaista ne možeš pojmiti da ima ljudi koji ne vole život?
- Zar ti zaista ne možeš pojmiti da postoje ljudi koji mogu promijeniti mišljenje? On bi mogao naučiti voljeti život.
- U dobi od sedamdeset godina?
- Nikada nije prekasno.
- Ti si jedan nepopravljiv optimist.
- Rekao si da neuspjeli samoubojice uvijek pokušavaju još jednom. Ne misliš li da i sva ljudska bića uvijek pokušavaju još jednom?
- "Ljudska bića uvijek pokušavaju još jednom"; vrlo poetično, ali ne razumijem.
- Ne postoji ništa što bi ljudsko biće učinilo samo jednom. Ljudsko biće jednu stvar radi jedan dan zbog toga što je takva njegova priroda. Svaka osoba cijeloga

života ponavlja ista djela. Samoubojstvo je iznimka i ništa više. Ubojica iznova počinje ubijati, ljubavnici se iznova zaljubljuju.

– Ne znam je li to točno.

– Ja u to vjerujem.

– Ti dakle misliš da će se on ponovno pokušati ubiti?

– O tebi ja govorim, Emile. Ti si ga spasio. A učiniti to samo jednom tebi neće biti dovoljno.

– Kako bih ga ja mogao spasiti?

– Ne znam.

Još je dodala, uz čaroban osmijeh:

– To se mene ne tiče. Ti si spasilac, ne ja. Otkako sam joj lagao za ono lažno pismo s uvredama, Juliette je u meni vidjela svojevrsnoga Mesiju. To je bilo nepodnošljivo.

– Juliette, mi smo zapravo dva idiota. Zbog čega se mučimo kako bismo pomogli čovjeku kojega mrzimo? Ni kršćani se toliko ne muče.

– Zato jer volimo Bernadette. I sve dok Palamede bude loše, osvećivat će se na svojoj ženi. Jedini način na koji možemo pomoći toj ženi jest taj da spasimo njezina muža.

– Da ga spasimo od čega?

Rasplamsaji žutikovine su se ugasili. Sad je na redu bila glicinija.

čovjek koji je nesretan u lipnju jednako je nepriličan prizor kao i čovjek koji je sretan dok sluša Schuberta. Ovaj je mjesec neizdrživ zato što cijelih trideset dana i najmanja duševna bol živi u uvjerenju da je nepristojna. Prisilna sreća prava je noćna mora.

A glicinije tu situaciju još otežavaju. Ne poznajem sladunjaviji prizor od glicinije u cvatu: ti modri grozdovi što plaču duž obliha zavijutaka lijane– debla mogu svladati i ono malo hladnokrvnosti što je imam i pretvoriti me u u grotesknu lamartinovsku provalu osjećaja. Kad sam bio dijete, nedjelje sam provodio kod bake. Duž zida njezine kuće penjala se jedna glicinija. Kad bi stigao lipanj, ta modra kiša razdirala bi mi srce. I u trenu bih, ništa ne shvaćajući, briznuo u plač, a pritom mi ne bi promaknuta komičnost cijele te situacije.

Protuotrov za gliciniju je šparoga, još jedan prinos mjeseca lipnja. Primijetio sam da čovjek jednostavno ne može osjećati tugu dok ih jede. Problem je u tome što ih je nemoguće jesti dvadeset četiri sata bez prestanka.

Početak toga lipnja trebale su mi čitave hrpe šparoga ne bih li odagnao svoju tjeskobnost. Po noći bih, poput Krista koji na Maslinskoj gori gleda svoje usnule sljedbenike, promatrao Juliette dok spava: ona je pri rođenju dobila mir i povjerljivost, i na mene je računala da ću očuvati ta dva dara koja su meni bila uskraćena.

Nesanicu je lakše izdržati izvan kreveta. Odlazio bih u vrt. Noćna bi me svježina dirnula do ganuća, a glicinija bi me dokrajčila. Dobro odgojeni Japanci razmjenjuju pisma u kojima se govori jedino o cvijeću što trenutno cvate; oni drugi rugaju se tome obredu i kažu da je besmislen. Da sam ja Japanac, sigurno bih bio veliki pisac

poslanica: zahvaljujući toj formalnosti naširoko bih mogao pisati o svojim osjećajima dostojnima kakve sladunjave djevojke, a da to nitko ne prozre.

Jednadžba nije vrijedila: Juliette je zahtijevala da spasim gospodina Bernardina. A ja sam duboko u sebi bio uvjeren da ga jedino smrt može izbaviti iz njegova zatvora. No moja žena nije željela da on umre. A čak i da je to željela, činilo se da on sam više nije bio raspoložen za samoubojstvo.

Dok sam tako promatrao jednu gliciniju, donio sam odluku koja mi se učinila strašnom: od sada pristajem na to da me Juliette više ne razumije.

Ova odluka već je od sljedećega dana proizvela neke posljedice. Primijetio sam susjedov automobil dok se vraćao iz sela. Požurio sam mu u susret.

– Palamede, moram s vama razgovarati.

Bez riječi je utaknuo ključ u bravu prtljažnika, ali ga nije otvorio. Stajao je nepomično pokraj automobila.

– Jeste li primili moje pismo? Petnaest sekundi šutnje. – Da.

– Što o njemu mislite?

– Ništa. Rječit odgovor.

– Ja sam, međutim, jako puno o njemu razmišljao.

I došao sam vam reći da potvrđujem ono što sam napisao: ako ponovno pokušate, ja vas neću spriječiti. Šutnja. Nastavio sam:

– Razmišljao sam: razumijem vas, Palamede. Sada znam da je to za vas jedino rješenje. Bilo mi je to teško priznati jer, na kraju krajeva, to je upravo suprotno od onoga čemu su me oduvijek učili. Znae na što mislim: "Život je vrhunska vrijednost, poštivanje ljudskoga života...". Zahvaljujući vama, sada znam da su to sve gluposti: i to, kao i bilo što drugo na svijetu, ovisi o pojedincu. A vama život ne odgovara: to je jasno. Kunem vam se da sam ljutit na sebe samoga: žao mi je što sam vas izvukao iz vaše garaže.

Tisuću tona teška šutnja.

– Ne sumnjam u to da još jedan pokušaj mora djelovati nepremostivim. No, koliko god da bi se to nekome moglo učiniti čudnim, došao sam vas ohrabriti. Tako je, Palamede. Vjerujem da jedan takav čin zahtijeva duševnu snagu za kakvu sam ja nesposoban: ali ja sam drukčiji, ja volim život. Vas, pak, ovim putem želim obodriti i potaknuti vašu odlučnost.

Nisam ni primijetio da sam počeo govoriti s mnogo žara: zanio sam se, poput Cicerona dok je govorio svoj prvi govor protiv Katiline.

– Pomislite samo na to što bi bilo kad to ne biste učinili. Vi ovako više ne možete. Pogledajte svoj život: to nije život! Vi ste hrpa patnje i boli. Još gore od toga: vi ste ništavilo. A još od Bernanosa se zna da ništavilo pati. Vi ga, naravno, niste čitali, vi nikada ne čitate, vi, uostalom, nikada ništa ne radite. Vi ste ništa i sigurno ste uvijek bili ništa. To mi ne bi smetalo da ste sami, ali to nije slučaj: vi se zbog svoje sudbine osvećujete svojoj ženi koja je, čak i ako ne izgleda kao žena, stoput ljudskija od vas. Vi ste je zatvorili u kućni pritvor i željeli biste je podrediti svome ništavilu. To je ogavno. Ako čovjek ne može živjeti a da nekoga ne muči, onda je bolje da i ne

živi.

Počinjavao sam se dobro osjećati. Zar govorničkog umijeća ispunjavao me je energijom.

– Palamede, što danas namjeravate raditi? Ispričat ću vam kako izgleda jedan vaš dan: kada uneste ovo što ste kupili, bacit ćete se u svoj naslonjač i sve dok ne bude vrijeme ručku gledat ćete u ona četiri zidna sata. Pripremit ćete neku gnjusnu hranu i, iako mrzite jesti, a osobito takav kužni napoj, našopat ćete sebe nakon što ste isto učinili s Bernadette. Zatim ćete se opet strovaliti u naslonjač i pogledom pratiti vrijeme kako prolazi i pomiče veliku i malenu kazaljku. Slijedi nova prehrambena kušnja, nakon koje ćete leći u krevet, kada će nastupiti najteži trenutak u vašem danu: nisam li pogodio da, kao i ja, i vi patite od nesanice, te da je, ako je moja odvratna, vaša nesanica još tko zna koliko puta gora? Nesanica jednoga debelog prasca kojemu je sve gnjavaža i koji se čak i ne nada da bi mogao zaspati jer spavati ne voli. Jer vi, Palamede Bernardin, ništa ne volite! Kada čovjek ništa ne voli, onda treba umrijeti. Pa nećete mi valjda reći da u svojoj liječničkoj torbi nemate nekakve tablete koje bi vam mogle pomoći. Tako će biti lakše nego s ispušnim plinom. Samo hrabro, Palamede! Dovoljno je da otvorite usta, uz čašu vode u njih saspete jednu bočicu s tabletama, legnete u krevet – i sve će biti gotovo, dosada, praznina, kalvarija s hranjenjem, satovi, vaša žena i nesanica! Ništa više neće postojati, a vi toga nećete biti svjesni jer ni vi nećete postojati. Palamede, vi ćete se spasiti, spasit ćete se! Za vijeke vjekova!

Sav sam se bio zarumenio u licu.

Tada se dogodilo nešto čudovišno, nešto što nisam smatrao mogućim: susjed se počeo smijati. Svatko je veseo onoliko koliko može biti: njegovo veselje bilo je slabašno i jadno, ali i tim užasnije. Netko bi pomislio da su mu unutarnji organi oboljeli od Parkinsonove bolesti: cijela utroba mu se tresla dok mu je na usta izlazila čitava povorka sitnih krikova.

Bio je to prizor od kojega ste morali odvratiti pogled. Pobijeden, ponižen, zgađen, vratio sam se kući.

Sljedeće noći, na putu prema ostvarenju moje namjere došlo je do odlučujućeg zaokreta.

Gospodin Bernardin posjedovao je sposobnost smijeha. Neki bi iz toga zaključili da je čovjek; neki drugi, pak, da je đavao.

A ja sam ponajviše razmišljao o značenju toga smijeha. Zar mu je moj nagovor bio smiješan? To bi podrazumijevalo da je on čovjek od ukusa: neprihvatljiva pretpostavka.

Ne, taj smijeh vjerojatno je bio ironičan. Ovako sam ga protumačio: "Tebi bi dobro došlo da se ja ubijem, ha? Više se ne bi osjećao krivim. Sve što si upravo izgovorio točno je, no zbog tebe sam propustio jedinu priliku da napustim ovaj usrani život. Ne, nije lako, čak ni s lijekovima. Trebalo mi je sedamdeset godina da smognem hrabrosti i pokušam. Trebat će mi sljedećih sedamdeset da sve to još jednom prođem. Još je teže kad znaš kako je. A ti, ti koji si spriječio moj bijeg, ti koji si mi uništio nadu, sada imaš muda doći ovamo i reći mi takvo nešto! I nije ti neugodno!? A, ne, dragi moj, ako uistinu želiš da umrem, ubij me! Želiš li se iskupiti, nema nijednoga drugog načina: ubij me!"

Govor cvijeća mnogi krivo tumače. Sada sam razumio značenje glicinijina krika. Sve u njoj upućivalo je na preklinjanje: u načinu na koji se hvatala za zid kao da se pokušava prikvačiti za haljinu kakve kraljice, u načinu na koji je, poput ucviljenih žalopojki, izlagala svoje viseće plave grozdove, čuo sam njezino prijeteće zaklinjanje: "Život je tek beskrajna žalopojka, beskrajno mučenje, molim vas, oslobodite me njega."

Nijedna od primjedbi što sam ih samome sebi upućivao nije vrijedila: on nije imao ni najmanjeg razloga da živi, nije imao ni najmanjeg razloga da ne umre, a ja nisam imao ni najmanje izlike da ga ne ubijem.

Za datum sam odabrao ljetni solsticij: takva odrednica bila je pomalo kičasta, no manjkalo mi je toliko hrabrosti da sam se morao okružiti znakovima svet-

kovine. Raspored svečanosti uvijek je služio tome da si čovjek olovom prosvira mozak. Bez pretjerane veličajnosti takvih obreda, ne bismo imali snage ni za što.

Ova odluka me smirila, to jest, promijenila je prirodu moje tjeskobe, što je bilo poput pomilovanja, ali u drugom obliku.

Žrtvovat ću se po noći, budući da je noćni Emile Hazel istodobno i mračnija i odlučnija osoba. Julietti ništa nisam rekao.

Pričekao sam da s neba iščezne i najmanji tračak svjetlosti. Moja žena spavala je čvrsto stisnutih šaka. Prešao sam preko mosta. Sva vrata susjedne kuće bila su dvostruko zaključana. Isto onako kao što sam to već učinio onda kada sam mislio da spašavam gospodina Bernardina, laktom sam razbio garažni prozor.

Popeo sam se na gornji kat i ušao u ropotarnicu koja je mome krvniku služila kao spavaća soba. Njegov krevet bio je spomenik neudobnosti. Bilo je mračno, no ja sam vidio dobro kao mačka: istoga trena spazio sam otvorene oči debelog čovjeka koji je ležao. Imao sam pravo kad sam vjerovao da pati od nesаницe.

Prvi put otkako se znamo nije me pogledao s nezadovoljstvom. Iz dubine njegove ravnodušnosti uzdizala se neka vrst olakšanja: znao je zbog čega sam došao.

Nije rekao ništa, a nisam ni ja; nismo bili u operi. Iako sam bio glasnik Strašne Gospe, nisam uzeo kosu, već jastuk. A onda sam izvršio svoj milosrdni čin.

Ne možete ni zamisliti kako je jednostavno.

Kada u svome krevetu umre kakav pretio sedamdesetgodšnjak, nitko ne postavlja pitanja.

Policajca sam pitao možemo li Juliette i ja preuzeti brigu o supruzi preminuloga: nitko se nije usprotivio. čak su nam rekli da smo baš vrlo ljudi.

Bernadette se na pokopu ponašala kao vrlo uzorna udovica.

Ima li ičega sporijeg od bolničkih troškova? Krajem rujna stigao je račun za njegu što ju je, nakon svoga pokušaja samoubojstva, Palamede dobio početkom travnja. Na administrativnim formularima bilo je ispisano moje ime i ja sam ih bio potpisao; meni je tako bio upućen i zahtjev za naplatu.

Platio sam sa smiješkom. Smatrao sam da je tako pravedno: napokon, da nisam počinio onu glupost i izvukao ga iz garaže, bolničkih troškova ne bi ni bilo.

Inače, prema svojem sam susjedu nakon njegove smrti osjećao prijateljstvo. Poznat je to sindrom: volimo one za koje smo učinili neko dobro djelo. U noći između 2. i 3. travnja, mislio sam da sam gospodinu Bernardinu spasio život. Kakva je to bila

greška, kakva egoistička greška!

Zauzvrat, 21. lipnja nisam ništa izvodio, tuđu sudbinu nisam sudio prema vlastitim mjerilima i nisam izvršio pothvat zbog kojega bi me cijenili normalni ljudi; baš nasuprot, išao sam uz dlaku svojoj prirodi, spas svoga bližnjega stavio sam ispred svojega vlastitoga, bez ikakve vjerojatnosti da će ga meni jednaki odobriti, pogazio sam vlastita uvjerenja, što i nije ne znam što, ali i prevladao svoju urođenu pasivnost, a ona je poprilična, da bih uslišio želju jednoga jadnika – kako bi njegova, a ne moja volja bila uslišana.

Naposljetku, ponio sam se velikodušno: istinska velikodušnost je samo ona koju nitko ne može razumjeti. čim dobrota uđe u područje divljenja, to više nije dobrota.

Naime, u noći ljetnoga solsticija ja sam, u najužem smislu te riječi, Palamedeu Bernardinu spasio život.

Juliette ništa ne zna. I nikada joj ništa o tome neću reći. Da samo i pomisli da bi muškarac s kojim dijeli život mogao biti ubojica, umrla bi od strave.

Zahvaljujući svojem neznanju, procijenila je da je susjedova smrt bila dobra stvar: konačno će imati priliku povesti brigu o Bernadette. Kuća Bernardinovih postala je svijetla, čista i prozračna. Svakoga dana moja žena najmanje dva sata provodi s cistom. Nosi joj kuhana jela, cvijeće i slikovnice. Cesto mi zna predložiti da joj se pridružim; ja to odbijam jer se pri pomisli na to da bih trebao pomoći oko Bernadettina kupanja svaki put sledim.

– Ona je moja najbolja prijateljica, rekla mi je Juliette nakon nekoliko mjeseci.

Kneginja de Segur ⁴ do suza bi se raznježila.

Danas, kao i prije godinu dana, u vrijeme našega dolaska ovamo, pada snijeg. Promatram padanje snježnih pahuljica. "Kada se snijeg istopi, kamo odlazi bijelo?", pitao je Shakespeare. Rekao bih da nema važnijeg pitanja od toga.

Moja bjelina se istopila i nitko to nije primijetio. Kada sam se prije dvanaest mjeseci uselio u Kuću, još sam znao tko sam: tek neugledan profesorčić grčkoga i latinskoga, čiji život neće ostaviti traga.

Sada gledam snijeg. I on će se istopiti i neće ostaviti traga. No sada razumijem da je taj snijeg tajnovit.

A o sebi više ništa ne znam.

Prevoditeljčine bilješke

[1](#) Antika je Heziodu pripisivala djelo pod nazivom Katalog fena, priče o heroinama (pramajkama) grčkih rodova (prema Općoj enciklopediji JLZ– a).

[3](#) Charlus, to jest baron de Charlus, odnosno Palamede de Guermantes, lik je iz Proustove Potrage za izgubljenim vremenom. Nadahnuće za taj lik Proust je pronašao u svome prijatelju barunu Robertu de Montesquiou, čije je drugo krsno ime, baš kao i izmišljenoga baruna de Charlusa, bilo Palamede.

[4](#) Kneginja de Segur (1799–1874) je francuska spisateljica poznata po pripovijetkama koje je pisala za svoje unuke, a u kojima je stvorila crnobijeli svijet nastanjen do krajnosti pojednostavljenim likovima koji utjelovljuju ili bezrazložnu čudljivost ili, pak, razum i dobrotu samu.

O Autoru:

Amelie Nothomb rođena je 13. kolovoza 1967. u Kobeu. Otac joj je bio belgijski veleposlanik pa je tijekom sedamdesetih živjela i u Kini, SAD-u, Laosu i Bangladešu. Godine 1988. diplomirala je filologiju u Belgiji, a potom je ponovno otišla na godinu dana u Japan. Prvu je knjigu, roman Higijena ubojice, objavila 1992. Za njom je slijedila Ljubavna sabotaža te niz romana kojima je utvrdila svoj status književne zvijezde frankofonog svijeta. Za Strah i trepet dobila je Veliku nagradu za roman Francuske akademije. Robert je njezino ime i Antikrista njezini su recentni bestseleri čije naklade u Francuskoj dosežu 250.000 primjeraka.

od iste autorice

AMELIE NOTHOMB

LJUBAVNA SABOTAŽA

STRAH I TREPET

ROBERT JE NJEZINO IME

ANTIKRISTA

PROTIV KATILINE

2004.